

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Sára Barčáková

**Mezinárodněprávní aspekty deportace dětí
z Ukrajiny v kontextu ruské agrese**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Věra Honusková, Ph.D.

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce: 24. 03. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 242 573 znaků včetně mezer.

V Praze dne 24. 03. 2024

Sára Barčáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Věře Honuskové za její odborné vedení, podporu a laskavost. Poděkování patří i Astrid Reisinger Coracini za její pomoc, konzultace a čas, který mi během mého výzkumného pobytu ve Vídni věnovala.

Děkuji i mým nejbližším, rodině a přátelům, kteří mi vždy byli a jsou velkou oporou.

Věnováno všem dětem, které se staly obětí války.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 SITUACE NA UKRAJINĚ	10
1.1. DEPORTACE OBYVATEL	12
1.1.1. Definice pojmu deportace.....	15
1.2. DEPORTACE DĚTÍ.....	18
1.2.1. Nejčastější důvody a způsoby přesunu dětí	20
1.2.2. Filtrační tábory.....	25
1.3. NÁVRAT UKRAJINSKÝCH DĚTÍ.....	31
1.4. PREZIDENTSKÉ DEKRETY A ADOPCE	32
2 DEPORTACE V KONTEXTU MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.....	40
2.1. MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ VÝCHODISKA.....	40
2.2. MEZINÁRODNÍ HUMANITÁRNÍ PRÁVO	40
2.2.1. Ženevské právo	41
2.3. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE	48
2.4. ÚMLUVA O ZABRÁNĚNÍ A TRESTÁNÍ ZLOČINU GENOCIDIA	50
2.5. ŘÍMSKÝ STATUT MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDU	53
2.6. VZÁJEMNÁ OVINĚNÍ UKRAJINY A RUSKÉ FEDERACE ZE SPÁCHÁNÍ ZLOČINU GENOCIDY	57
3 PRÁVNÍ KROKY	67
3.1. JURISDIKCE MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDU	67
3.1.1. Ratifikační proces Římského statutu na Ukrajině	68
3.1.2. Deklarace podle Římského statutu	73
3.1.3. Ratifikační proces Římského statutu v Ruské federaci.....	74
3.2. MEZINÁRODNÍ ZATÝKACÍ ROZKAZY	75
3.2.1. Proces vydání mezinárodních zatýkacích rozkazů	77
3.3. ALTERNATIVNÍ MOŽNOSTI STÍHÁNÍ ZLOČINŮ NA UKRAJINĚ	81
3.4. MONITOROVACÍ MECHANISMY.....	85
3.4.1. Činnost OBSE.....	85
3.4.2. Nezávislá mezinárodní komise pro Ukrajinu při OSN.....	87
3.4.3. Reakce mezinárodního společenství	89
4 PRÁVNÍ A SPOLEČENSKÝ KONTEXT NA UKRAJINĚ	93
4.1. NOVELIZACE UKRAJINSKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA	96
4.2. BUDOUCNOST V EVROPSKÉ UNII?	98

ZÁVĚR.....	100
SEZNAM ZKRATEK.....	104
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	105
ABSTRAKT	134
ABSTRACT	136

Úvod

Jsou deportace dětí z ukrajinského území v kontextu současného ozbrojeného konfliktu protiprávní?

Problematika deportace či násilného přesunu obyvatelstva je součástí mnohých mezinárodních konfliktů tohoto i minulého století, sahá však až do hluboké historie. Přesun obyvatelstva z území na východě Ukrajiny, předcházející samotné celoplošné agresí předznamenal rozsáhlejší organizovaný systém deportací, který ruská administrativa, okupační správa i armáda nazývá termínem *evakuace*. V rámci „evakuační akce“, která zahrnovala všechny kategorie obyvatel, se následně začal více projevovat zájem ruské strany o děti žijící na území Ukrajiny. Děti jsou v mezinárodním i vnitrostátním kontextu považovány za zranitelné osoby, zároveň v konfliktu požívají statut civilních osob. V současné chvíli se na Ukrajině odehrává aktivní válka, soudní proces, který by postavil najisto, jakých zločinů se strany konfliktu dopustily, je v nedohlednu.

Tato práce nabízí analýzu dětských deportací z ukrajinského na ruské území z pohledu mezinárodního práva. Hledá odpověď na otázku, o jaké trestné činy se dle mezinárodního práva může jednat a zda je na místě označovat současnou situaci pojmem *genocida*. Tématu se však věnuje v širším kontextu a souvislostech a rozebírá různé vybrané aspekty, které s celou situací souvisí, z důvodu rozsahu se však zaměřuje na nástroje a mechanismy mezinárodního práva trestního.

Práce z hlediska metodologie pracuje s analytickou i deskriptivní metodou. Deskriptivní metodu užívá zejména v místech, kde popisuje, jak dětské deportace probíhají a související okolnosti, které vyústily v ozbrojený konflikt. Analytická metoda je dále využívána pro rozbor mezinárodněprávní úpravy a zasazení současného dění pod relevantní ustanovení mezinárodního práva a také při zkoumání otázky genocidy.

První kapitola práce se věnuje popisu situace na Ukrajině. Přibližuje kontext, v němž se válka odehrává a vysvětluje bližší zaměření práce a její soustředění na deportace ukrajinských dětí. V této části práce je nastíněn počátek přesunu obyvatel z východních oblastí Ukrajiny a plynule přechází k popisu systematické a organizované

operace, v rámci které dochází k deportacím dětí Ruskou federací na její území. Práce se zde věnuje definici pojmu *deportace* v kontextu mezinárodního práva, různým důvodům a způsobům, za jakých k deportacím dochází a v kontextu konfliktu na Ukrajině také nejčastějším situacím, během kterých se ukrajinské děti ocitnou v moci okupační správy či ruských ozbrojených jednotek. Tato kapitola obsahuje i vydělenou podkapitulu věnující se filtračním táborem v souvislosti s osudy dětí, které kvůli procesu ve filtračních táborech se svými rodiči ztratily kontakt. S deportacemi rovněž souvisí snaha ukrajinské strany o urychlené navrácení dětí zpět na Ukrajinu. Diplomatická jednání s Ruskem jsou v současné chvíli neefektivní. Rusko neplní informační a evidenční povinnosti, není tak zcela dobře možné určit totožnost všech deportovaných dětí ani jejich počet. Tato kapitola nabízí i přehled změn ruské legislativy týkající se zákona o státním občanství a adopci dětí. V této oblasti je patrná intenzivní prezidentská dekretální iniciativa, která rozšiřuje kategorie osob, které mohou o ruské státní občanství žádat ve zjednodušeném řízení.

Druhá kapitola práce se v návaznosti na vymezení stěžejních pojmů a celkové situace zabývá úpravou v mezinárodním právu. Přináší přehled nejdůležitějších instrumentů mezinárodního práva, které se současné situace týkají a u každého předkládá výčet relevantních ustanovení a diskutuje jejich možné porušení. Práce v této části dále podřazuje konkrétní skutečnosti popsané první kapitolou pod jednotlivé normy mezinárodního práva. Nachází se zde také pojednání o vzájemných obviněních ukrajinské a ruské strany ze spáchání zločinu genocidy, jsou zde rozebrány jednotlivé činy, které pod skutkovou podstatu genocidy spadají a je nabídnut přehled konkrétních událostí, které by s definičním vymezením zločinu mohly korespondovat. Kapitola také analyzuje, jaký postoj má k této otázce mezinárodní společenství a jaké jsou reakce představitelů států na národní úrovni. Zdůrazňuje však i závažnost a potřebu zdrženlivosti a opatrnosti označování jednání pojmem genocida

Třetí kapitola práce se věnuje právním krokům a procesům, které již aktivovány byly, a také těm, které by přicházely v úvahu. Nejprve popisuje podobu jurisdikce Mezinárodního trestního soudu a věnuje se podmínkám, za jakých může Mezinárodní trestní soud svou pravomoc vykonávat. Následně se práce věnuje ratifikačnímu procesu Římského statutu v obou zainteresovaných zemích. Ratifikační proces na Ukrajině se po

podpisu Římského statutu v roce 2000 potýká s mnohými komplikacemi. Od nálezů ukrajinského Ústavního soudu v roce 2001, přes změnu Ústavy, po stále nevyjasněné kontroverze, které se proplétají vztahem Ukrajiny k Mezinárodnímu trestnímu soudu. Tato kapitola se zabývá i prohlášeními z let 2014 a 2015, díky kterým má Mezinárodní soud na Ukrajině pravomoc vyšetřovat zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin genocidy, ovšem ne zločin agrese. Nachází se zde také popis ratifikačního procesu Římského statutu v Ruské federaci a odmítavého přístupu ruských představitelů. Následně se tato část věnuje mezinárodním zatýkacím rozkazům, které vydal v roce 2023 Mezinárodní trestní soud ve věci dětských deportací. V této kapitole jsou popsány i jiné možnosti stíhání zločinů spáchaných na Ukrajině, zejména ve vztahu k absenci jurisdikce Mezinárodního trestního soudu nad zločinem agrese v kontextu konfliktu na Ukrajině a také ve spojení s dalšími mezinárodními soudními orgány. Nedílnou součástí této kapitoly, ale i snahy o nastolení spravedlnosti, jsou monitorovací mechanismy, které shromažďují důkazy o porušování práva během války. Jejich činnost je z hlediska vyšetřování a budoucího soudního procesu nenahraditelná.

Čtvrtá kapitola práce se po analýze mezinárodního práva a postojů mezinárodního společenství vrací zpět na Ukrajinu. Válku zasazuje do kontextu celospolečenského vývoje posledních dvaceti let. Popisuje, v jaké společenské atmosféře současná agrese vznikla, jakými způsoby Ruská federace usilovala o vliv na Ukrajině a popisuje i ukrajinský odpor vůči ruským kolonialistickým projevům. Tato část se dále věnuje ukrajinské národní trestněprávní legislativě a jejím nejpodstatnějším změnám ve vztahu ke spolupráci s Mezinárodním trestním soudem a souladu národního trestního práva s Římským statutem. Práce končí nastíněním budoucnosti Ukrajiny a popisem procesu začlenění Ukrajiny do Evropské unie.

Důležitým aspektem této práce je skutečnost, že ozbrojený konflikt na území Ukrajiny stále probíhá a situace se může měnit. Práce tak zachycuje úroveň současného poznání a pracuje s aktuálně dostupnými informacemi. S právě probíhajícím konfliktem souvisí i kritické hodnocení zdrojů a pramenů, se kterými je vhodné a možné pracovat. Tato práce čerpá především z primárních zdrojů, tedy z legislativy a mezinárodních úmluv, z akademických článků a zpráv mezinárodních organizací a pozorovacích misí. Pro aktuální informace o vývoji konfliktu práce využívá i spolehlivé zpravodajské

zdroje a články. Vzhledem k potřebě analýzy souvislostí práce zkoumá rovněž zdroje, které pochází přímo z Ukrajiny či Ruské federace. Při zpracovávání těchto zdrojů však vzhledem k zainteresovanosti obou zemí a k možnosti neobjektivity přistupuje práce s opatrností a s vědomím, že i média hrají v konfliktu svou roli.

„*Ruská agrese je o budoucnosti Ukrajiny a bez dětí žádná budoucnost není.*“¹
Sergiy Kyslytsya, velvyslanec Ukrajiny při OSN.

¹ Vyjádření v originálním znění: “Russia’s aggression is about Ukraine’s future, and there is no future without children.”)
UNITED NATIONS. *Deportation, Treatment of Ukraine’s Children by Russian Federation Take Centre Stage by Many Delegates at Security Council Briefing*. SC/15395. Online. 2023-08-24. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2023/sc15395.doc.htm>. [cit. 2024-03-09].

1 Situace na Ukrajině

Ruská federace rozpoutala dne 24. února 2022 na Ukrajině ozbrojený konflikt. Samotnému aktu agrese předcházela protiprávní anexe poloostrova Krym a válečný konflikt na východě Ukrajiny v roce 2014.² Tento zásah do národní a územní suverenity Ukrajiny lze považovat za počátek současného ozbrojeného konfliktu.³

Od oficiálního vyhlášení ozbrojeného konfliktu byly spáchány tisíce zločinů, které jsou soustavně monitorovány a vyšetřovány různými vnitrostátními i mezinárodními aktéry. Tito aktéři prověřují podezření na obou stranách konfliktu. Systematičnost, závažnost a rozsah zločinů spáchaných na Ukrajině zejména proti civilním, nebojujícím osobám, nemá v tomto století v Evropě obdoby. Vyšetřování, které vede ukrajinská strana, Mezinárodní trestní soud i pozorovací mise OBSE, potvrzují, že se na Ukrajině odehrávají válečné zločiny a zločiny proti lidskosti.⁴

Ozbrojené konflikty obecně zasahují disproportčně ženy a děti, tedy osoby, které se typicky přímo bojů neúčastní. Na Ukrajině tomu není jinak. Ženy a děti čelí ve vyšší míře sexualizovanému násilí, zotročování či násilným přesunům.⁵ Na vyšší míru ohrožení této skupiny reagovalo mezinárodní společenství v minulých desetiletích

² YEROFEYEV, Ivan Alekseyevich; KRYZHANIVSKY, Stepan Andriyovich a STEBELSKY, Ihor. *Ukraine: The crisis in Crimea and eastern Ukraine*. Online. Encyclopaedia Britannica. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Ukraine/The-crisis-in-Crimea-and-eastern-Ukraine>. [cit. 2024-03-10].

³ WALKER, Nigel. *Conflict in Ukraine: A timeline (2014 - eve of 2022 invasion)*. Online. Research briefing. House of Commons Library. 2023-08-22. Dostupné z: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9476/CBP-9476.pdf>. [cit. 2024-03-04].

⁴ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2020-12-11. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-fatou-bensouda-conclusion-preliminary-examination-situation-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

⁵ SNOUBAR, Yaser a DUMAN, Nurdan. *Impact of Wars and Conflicts on Women and Children in Middle East: Health, Psychological, Educational and Social Crisis*. Online. *European Journal of Social Sciences Education and Research*. 2016, roč. 6, č. 2, s. 211-215. ISSN 2312-8429. Dostupné z: <https://doi.org/10.26417/ejsr.v6i2.p211-215>. [cit. 2024-03-04].

celým souborem mezinárodních deklarací, například Deklarací OSN o ochraně žen a dětí za mimořádných situací a za ozbrojených konfliktů z roku 1974.⁶

Na Ukrajině je pácháno široké spektrum zločinů podle vnitrostátního a potažmo i mezinárodního práva. Z celého spektra těchto zločinů se tato diplomová práce zabývá zejména násilnými přesuny obyvatel s důrazem na deportace dětí. Tento zločin je úzce monitorován a sledován. V souvislosti s násilnými přesuny dětí již byly Mezinárodním trestním soudem vydány dva mezinárodní zatýkácí rozkazy. Specifikum tohoto zločinu spočívá v jeho širokém promítnutí napříč zločiny, které definuje Římský statut Mezinárodního trestního soudu.⁷ Podle druhu, závažnosti a konkrétních okolností může založit odpovědnost jak za válečný zločin, tak zločin proti lidskosti a v neposlední řadě násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné i zločin genocidy.⁸ Během současného konfliktu dochází i k adopcím ukrajinských dětí a jejich převýchově v ruských školách a „adoptivních rodinách“.⁹

Dětská populace na Ukrajině činí zhruba 7,5 milionu dětí. Během prvního měsíce války bylo více než 4,3 milionu dětí přemístěno na jiné místo, než bylo jejich bydliště, zasažena byla tedy více než polovina všech dětí. Vnitrostátně bylo přesunuto zhruba 2,5 milionu a 1,8 milionu dětí se přesunulo za ukrajinské hranice do sousedních zemí.¹⁰ Výkonná ředitelka UNICEF Catherine Russel připomněla, že tato válka způsobila jeden z největších masových přesunů dětí od druhé světové války. Takové přesuny, ať jsou

⁶ Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů ze dne 14. prosince 1974.

⁷ Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998. V textu dále jen jako „Římský statut“.

⁸ HENCKAERTS, Jean-Marie. *Deportation and Transfer of Civilians in Time of War*. Online. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. Volume 26, Issue 3, 1993.

Dostupné z: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1946&context=vjtl>. [cit. 2024-03-02].

⁹ FRONEK, Patricia; ROTABI-CASAES, Karen; LYPOVETSKA, Marina. *The taken children of Ukraine*. Online. *International Social Work*. 2023-11-23.

Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/00208728231209474>. [cit. 2023-11-12].

¹⁰ UNICEF. *More than half of Ukraine's children displaced after one month of war*. Press release. Online. Unicef. 2022-03-24. Dostupné z: <https://www.unicef.org/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war>. [cit. 2024-03-03].

vnitrostátní či přeshraniční, nucené či prostředkem ochrany před válkou, s sebou nesou dlouhodobé následky, které přetrvávají po generace.¹¹

Do současné chvíle bylo na Ukrajině během válečného konfliktu zdokumentováno úmrtí více než 530 dětí, skutečná čísla jsou však pravděpodobně mnohem vyšší.¹²

1.1. Deportace obyvatel

Deportace obyvatel z ukrajinského území začaly ještě před celoplošnou invazí. Proruští separatističtí vůdci samozvané Doněcké lidové republiky Denis Pušilin a samozvané Luhanské lidové republiky Leonid Pasečnik ohlásili 18. února 2022 masovou evakuaci obyvatel z jimi ovládaných oblastí kvůli údajné hrozbě útoku ze strany Ukrajiny.¹³ Děti, ženy a starci byli do sousedních ruských oblastí evakuováni jako první.¹⁴ Ukrajinská vláda odmítla, že by plánovala jakýkoliv útok a celou situaci označila za dezinformační kampaň a provokaci.¹⁵ Tajemník Rady národní bezpečnosti a obrany Ukrajiny Oleksiy Danilov potvrdil, že nebyl vydán žádný rozkaz k osvobození okupovaných ukrajinských území za použití síly.¹⁶ Ruská strana mluvila o „evakuaci obyvatel z území, na kterých hrozí nebezpečí útoku“, ukrajinská média označovala akci

¹¹ UNICEF. *More than half of Ukraine's children displaced after one month of war*. Press release. Online. Unicef. 2022-03-24. Dostupné z: <https://www.unicef.org/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war>. [cit. 2024-03-03].

¹² MINISTRY OF REINTEGRATION OF UKRAINE; NATIONAL INFORMATION BUREAU OF UKRAINE. *Children of War. Missing children*. Online. Dostupné z: <https://childrenofwar.gov.ua/en/>. [cit. 2024-03-10].

¹³ SENGUPTA, Kim. *Pro-Russia rebels 'evacuate' Ukrainians as Donetsk bombing fuels 'false flag' claims*. Online. Independent. 2022-02-18. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-ukraine-donetsk-false-flag-car-bomb-b2018535.html>. [cit. 2023-10-18].

¹⁴ AL JAZEERA. *Russian-backed separatists evacuate residents from east Ukraine*. Online. Al Jazeera. 2022-02-18. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/18/russian-backed-separatists-announce-evacuation-from-east-ukraine>. [cit. 2024-03-04].

¹⁵ LISTER, Tim. QIBLAWI, Tamara. *Separatists in eastern Ukraine order mass evacuation as Ukraine warns of Russian provocation*. Online. CNN. 2022-02-18. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/02/18/europe/ukraine-russia-news-friday-rebel-evacuations-intl/index.html>. [cit. 2023-10-16].

¹⁶ AL JAZEERA. *Russian-backed separatists evacuate residents from east Ukraine*. Online. Al Jazeera. 2022-02-18. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/18/russian-backed-separatists-announce-evacuation-from-east-ukraine>. [cit. 2024-03-04].

za nucenou evakuaci.¹⁷ Už v této době ukrajinský úřad prokuratury použil termín deportace.¹⁸ Ruská federace v reakci na znepokojení, které tyto manévry vyvolaly, opakovaně ujišťovala, že se na Ukrajinu zaútočit nechystá a obvinila západní země z šíření strachu.¹⁹

Dne 24. února 2022 v brzkých ranních hodinách prezident Ruské federace Putin oznámil, že vydal rozkaz k zahájení „speciální vojenské operace“ a zahájil invazi na Ukrajinu.²⁰ Zároveň varoval svět, že pokud se mu kdokoli pokusí postavit do cesty, Rusko odpoví a následky budou takové, jaké svět v celé historii ještě nezažil.²¹

Přesuny obyvatel z okupovaného ukrajinského území od počátku války nabraly nový rozměr. Mluvčí ruského ministerstva zahraničí 9. března 2022 uvedla, že se asi 2 miliony Ukrajinců a Ukrajinek obrátily na ruskou stranu s žádostí o evakuaci.²² Toto tvrzení však nelze ověřit. Kromě samozvané Doněcké a Luhanské lidové republiky se v březnu rozšířily evakuace a přesuny i na oblast Charkova a Kyjeva a zejména na město Mariupol a okolí. Místní samosprávy přinášely důkazy i výpovědi svědků a přeživších, které svědčily o nedobrovolnosti přesunů.²³ Již v prvním měsíci války

¹⁷ LISTER, Tim. QIBLAWI, Tamara. *Separatists in eastern Ukraine order mass evacuation as Ukraine warns of Russian provocation*. Online. CNN. 2022-02-18.

Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/02/18/europe/ukraine-russia-news-friday-rebel-evacuations-intl/index.html>. [cit. 2023-10-16].

¹⁸ GETMANOVA, Daria a MATVIYENKO, Svitlana. *Producing the Subject of Deportation. Filtration Processes during the Russia-Ukraine War*. Online. *Sociologica (Bologna)*. 2022, roč. 16, č. 2, s. 239-252. ISSN 1971-8853. Dostupné z: <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/15387>. [cit. 2024-03-04].

¹⁹ AL JAZEERA. *Russian-backed separatists evacuate residents from east Ukraine*. Online. Al Jazeera. 2022-02-18.

Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/18/russian-backed-separatists-announce-evacuation-from-east-ukraine>. [cit. 2024-03-04].

²⁰ FISHER, Max. *Putin's Case for War, Annotated*. Online. The New York Times. 2022-02-24.

Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/02/24/world/europe/putin-ukraine-speech.html>. [cit. 2024-03-04].

²¹ Kremlin. *Обращение Президента Российской Федерации*. Online. Video. 2022-02-24.

Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=sIPIMD9sPhA&ab_channel=kremlin. [citováno 2023-10-21].

²² RIA NOVOSTI. *Порядка 2 млн украинцев хотят эвакуироваться в Россию – МИД РФ*. Online. Ria Novosti. 2022-03-09. Dostupné z: <https://crimea.ria.ru/20220309/poryadka-2-mln-ukraintsev-khotyat-evakuirovatsya-v-rossiyu--mid-rf-1122617259.html>. [cit. 2024-03-04].

²³ GETMANOVA, Daria a MATVIYENKO, Svitlana. *Producing the Subject of Deportation. Filtration Processes during the Russia-Ukraine War*. Online. *Sociologica (Bologna)*. 2022, roč. 16, č. 2, s. 239-252. ISSN 1971-8853. Dostupné z: <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/15387>. [cit. 2024-03-04].

mariupolská samospráva na sociální síti Telegram poprvé promluvila o existenci filtračních táborů.²⁴

Před přímými útoky ruských vojenských jednotek se obyvatelé okupovaných oblastí po celé týdny ukrývali v krytech, uzavřeni v prostorách bez vody, hygienického zázemí, jídla, léků a elektřiny. Ruská armáda a okupační správa těmto lidem nabízela možnost evakuace bezpečnostními koridory pod záštitou Ruské federace. Vzhledem k nepřehlednosti situace se mnozí transportu podvolili. Na obyvatele byl často vyvíjen nátlak, aby s evakuací souhlasili a v některých případech dostali i rozkaz k evakuaci. V takové situaci lze jen stěží uvažovat o svobodném a řádném projevu souhlasu, spíše se jednalo o zmatek a celkovou dezorientaci obyvatel během okupace.²⁵

Skutečný počet deportovaných osob nelze jednoznačně určit, k dispozici jsou pouze odhady. V květnu 2022 tehdejší ukrajinská ombudsmanka Lyudmyla Denisova prohlásila, že od začátku války bylo proti své vůli deportováno přibližně 1,2 milionu Ukrajinců a Ukrajinek, z toho 210 tisíc ukrajinských dětí.²⁶ Ruská tisková agentura TASS následně sdělila, že 1,55 milionu lidí z Ukrajiny, včetně 254 tisíc dětí, překročili ukrajinsko-ruské hranice.²⁷ Po roce trvání války ruská agentura TASS zveřejnila informaci, že se počet lidí z Ukrajiny, kteří přišli do Ruské federace, vyšplhal na 5,3 milionu včetně 738 tisíc dětí.²⁸ Data, ze kterých ruské úřady vycházejí, nejsou známá. Zmocněnec ukrajinského parlamentu pro lidská práva Dmytro Lubinets tento odhad celkového počtu osob považuje za přehnaný a zároveň předpokládá, že na ruské

²⁴ Mariupol City Council (Маріупольська міська рада). *Окупанти насильно змушують людей виїжджати з України на територію росії*. Online. Příspěvek na sociální síti Telegram. 2022-03-19. Dostupné z: <https://t.me/mariupolrada/8913>. [citováno 2023-10-25].

²⁵ GETMANOVA, Daria a MATVIYENKO, Svitlana. *Producing the Subject of Deportation. Filtration Processes during the Russia-Ukraine War*. Online. *Sociologica (Bologna)*. 2022, roč. 16, č. 2, s. 239-252. ISSN 1971-8853. Dostupné z: <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/15387>. [cit. 2024-03-04].

²⁶ ZINETS, Natalia. *Ukraine accuses Russia of forcibly deporting over 210,000 children*. Online. Reuters. 2022-05-13. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-accuses-russia-forcibly-deporting-over-210000-children-2022-05-13/>. [cit. 2023-10-18].

²⁷ DEUTSCH, Anthony; VAN DEN BERG, Stephanie. *Exclusive: Ukraine probes deportation of children to Russia as possible genocide*. Online. Reuters. 2022-06-03. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-ukraine-investigates-deportation-children-russia-possible-genocide-2022-06-03/>. [cit. 2023-10-18].

²⁸ TASS. *За год с України и из Донбасса на територію РФ прибыло 5,3 млн беженцев*. Online. TASS. 2023-02-20. Dostupné z: <https://tass.ru/obschestvo/17091725>. [cit. 2024-03-03].

území bylo uneseno přibližně 150 tisíc dětí.²⁹ Poradkyně ukrajinského prezidenta pro oblast dětských práv Daria Gerasymchuk uvedla, že počty se mohou pohybovat až do výše 300 až 400 tisíc dětí.³⁰ Problém v odhadech počtů tkví v nedostatečné identifikaci zdrojů a podkladů pro určení odhadovaného počtu a také v různosti kategorií osob, které jsou do celkového čísla zahrnuty. Ukrajinská strana mluví jak o počtech přesunutých osob a dětí, tak o počtech protiprávně deportovaných dětí. Ruská strana naopak sděluje informace o celkových počtech osob, které překročily ukrajinsko-ruské hranice bez ohledu na existenci právního základu či konsenzu.

1.1.1. Definice pojmu deportace

Zločin protiprávní deportace obyvatel je nedílnou součástí mezinárodního práva trestního již od Norimberského poválečného procesu. Různé podoby tohoto zločinu jsou vtěleny do instrumentů mezinárodního práva.³¹

Pojem protiprávních deportací lze vysvětlit pomocí dvou negativních definičních prvků: absence konsenzu a právního základu. Pro účely této diplomové práce se však bude následující podkapitola zabývat definicí protiprávní deportace přímo promítnuté do Římského statutu Mezinárodního trestního soudu z roku 1998, a to hned ve třech skutkových podstatách. Protiprávní deportace mohou podle Římského statutu být zločinem proti lidskosti, válečným zločinem a ve specifických případech i genocidou.³²

Deportace jako zločin proti lidskosti definuje článek 7 odst. 1 Římského statutu ve spojení s písm. d), který obecně vymezuje skutkovou podstatu zločinů proti lidskosti a jako jednu z forem tohoto zločinu zmiňuje i „deportace a násilný přesun

²⁹ UKRINFORM. *Кількість незаконно вивезених у росію українських дітей може сягати 150 тисяч.* Online. Ukrainian National News Agency. 2023-02-17. Dostupné z: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3671478-killist-nezakonno-vivezenih-u-rosiu-ukrainskih-ditej-moze-sagati-150-tisac.html>. [cit. 2024-03-03].

³⁰ SOKOLOVA, Yulia. *РФ могла викрасти з України до 300 тис. дітей, повернути вдалося мені ніж 400 – Герасимчук.* Online. Fakty ua. 2023-06-19. Dostupné z: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20230619-rf-mogla-vykrasty-z-ukrayiny-do-300-tys-ditej-povernuty-vdalosya-mensh-nizh-400-gerasymchuk/>. [cit. 2023-10-28].

³¹ COLVIN, Victoria; ORCHARD, Phill. *A Forgotten History: Forcible Transfers and Deportations in International Criminal Law.* Online. *Crim Law Forum.* 32, 51–95 (2021). Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10609-020-09409-7>. [cit. 2024-03-04].

³² Čl. 6, 7 a 8 Římského statutu.

obyvatelstva“, který v odst. 2 písm. d) dále podrobně rozvíjí a definuje jako „násilné vysídlení dotčených osob prostřednictvím vyhoštění či jiných donucovacích prostředků z jejich zákonného místa pobytu, za neexistence důvodů povolených mezinárodním právem“. ³³ Po splnění definičních znaků zločinu se pro označení deportací jako zločinu proti lidskosti musí navíc jednání odehrávat v kontextu rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu. ³⁴ Právní kvalifikace zločinů proti lidskosti není nutně spjata s mezinárodním ozbrojeným konfliktem, zločiny proti lidskosti se mohou odehrávat rovněž za vnitrostátních nepokojů či za mírového stavu. ³⁵ Označení přesunu za násilný nevyžaduje zásadně jen přímé použití síly či bezprostředního násilí, skutková podstata může být naplněna i v případě donucení pod hrozbou násilí či pod nátlakem, zneužití moci nebo zneužití bezvýchodné situace. ³⁶ Pokud jde o souhlas s přesunem, takový souhlas musí být skutečný a daný dobrovolně jako výsledek svobodné vůle jednotlivce, který chce být z daného území přesunut. ³⁷

V čl. 8 odst. 2 písm. a) bod vii) Římského statutu jsou deportace vymezeny jako „protiprávní deportace či přesun nebo protiprávní zbavení osobní svobody“ a v této formě spadají pod válečné zločiny. Na rozdíl od zločinů proti lidskosti zde není podmínka rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu. Mezinárodní trestní soud se jednáním naplňujícím definici válečného zločinu bude zabývat zejména tehdy, pokud je páčáno v rámci plánu či politické linie, či pokud je trestná činnost tohoto typu rozsáhlá, ovšem taková forma není nezbytně nutná. ³⁸ Naopak oproti zločinům proti lidskosti se válečné zločiny musí odehrávat v kontextu ozbrojeného konfliktu, tedy během války. ³⁹ Podle čl. 8 odst. 2 písm. b) jsou válečnými zločiny i jiné případy závažného porušení zákonů a obyčejů mezinárodního práva a mezi takové patří podle demonstrativního výčtu i bod viii) „okupační silou provedené

³³ Čl. 7 odst. 1 písm. d) a odst. 2 písm. d) Římského statutu.

³⁴ Čl. 7 odst. 1 Římského statutu.

³⁵ CHETAIL, Vincent. *Is There any Blood on my Hands? Deportation as a Crime of International Law*. Online. *Leiden Journal of International Law*. 2016;29(3):917-943. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0922156516000376>. [cit. 2023-11-12].

³⁶ ICC. Prokurátor v. Bosco Ntaganda. Rozsudek ze dne 8. července 2019. ICC-01/04-02/06, bod 1106.

³⁷ ICTY. Prokurátor v. Milomir Stakić. Rozsudek ze dne 22. března 2006. ICTY-97-24-A, bod 279.

³⁸ Čl. 8 odst. 2 písm. a) bod vii) Římského statutu.

³⁹ CHETAIL, Vincent. *Is There any Blood on my Hands? Deportation as a Crime of International Law*. Online. *Leiden Journal of International Law*. 2016;29(3):917-943. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0922156516000376>. [cit. 2023-11-12].

přímé nebo nepřímé přesídlení částí jejího vlastního civilního obyvatelstva na okupované území nebo částečná či úplná deportace či přesídlení obyvatelstva okupovaného území uvnitř nebo vně tohoto území“.⁴⁰ Tento bod je přímým promítnutím čl. 85 odst. 4 písm. a) prvního Dodatkového protokolu k Ženevským úmlouvám.⁴¹

Vymezení násilného přesunu či deportace jako zločinu genocidy podle čl. 6 Římského statutu je velmi specifické. O genocidu spojenou s deportacemi se může jednat v případě, že je se samotným přesunem spojeno jednání vymezené v čl. 6 písm. a) až d), tedy že během deportace dochází k vyjmenovaným činům v takovém rozsahu, který je s to založit odpovědnost za zločin genocidy, a navíc s úmyslem skupinu obyvatel částečně či zcela zničit.⁴² V úvahu přichází i specifická forma přesunu obyvatel, a to podle písm. e), tedy „násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné“. Při užití této části skutkové podstaty se však skutečně musí jednat o dvě různé skupiny dětí, odlišené specifickými znaky, nelze toto ustanovení podřadit přesuny dětí v rámci stejné skupiny.⁴³

Skutečnost, že na ukrajinském území k deportacím, nuceným a násilným přesunům obyvatel dochází, je nesporná. I přes to, že zatím pravomocné rozhodnutí soudu, které by právní kvalifikaci postavilo najisto, absentuje, důkazy o tom, že k deportacím a nuceným přesunům dochází, vyplývají z mnohačetných svědectví přeživších, ze zpráv Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), Nezávislé mezinárodní komise pro Ukrajinu pod záštitou OSN, dozorujícího prokurátora Mezinárodního trestního soudu v Haagu, z poznatků ukrajinské prokuratury a vlády, lidskoprávních organizací, orgánů vlád a policie různých států a v neposlední řadě médií.⁴⁴

⁴⁰ Čl. 8 odst 2 písm. b) bod viii) Římského statutu.

⁴¹ Čl. 85 odst. 4 písm. a) I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmlouvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

⁴² Čl. 6 písm. a) až d) Římského statutu.

⁴³ CHETAIL, Vincent. *Is There any Blood on my Hands? Deportation as a Crime of International Law*. Online. *Leiden Journal of International Law*. 2016;29(3):917-943.

Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0922156516000376>. [cit. 2023-11-12].

⁴⁴ Všechna tělesa, která jsou zde zmíněna, budou dále podrobně rozebrána v dalších částech diplomové práce.

1.2. Deportace dětí

Ukrajina i Rusko se ve svých tvrzeních shodují na tom, že došlo k přesunu většího počtu ukrajinských dětí na ruské území. V čem se ale tyto strany už neshodují, je přesný počet dětí a zejména důvody, které k přesunům vedly a které by je případně ospravedlnily a odůvodnily.

Deportace a nucené přesuny se nejčastěji týkají *dětí bez doprovodu* a *sirotek*. *Dětmi bez doprovodu* se myslí i děti, které byly od svých rodičů či zákonných zástupců odděleny, tedy děti, kterým není poskytována péče osobou, která je k tomu ze zákona povinná.⁴⁵ Takové odloučení mohlo nastat právě kvůli současnému ozbrojenému konfliktu nebo již před válkou nebo z důvodů, které s válkou nesouvisí. V posledním zmíněném případě tak může jít o děti v dočasné náhradní péči jiné osoby kvůli nepříznivým životním podmínkám rodiny, nebo o děti v péči jiných rodinných příslušníků, než jsou jejich rodiče, kvůli práci v zahraničí či povolání otce rodiny do armády. Mezi příčiny odloučení dětí od rodin za války patří i násilné oddělení dětí od rodičů během procesu filtrace a také dočasný pobyt v rekreačních dětských táborech na území Ruska či okupovaných oblastí, ze kterých nebyl dětem umožněn návrat.⁴⁶ *Sirotkem* se rozumí dítě, jehož oba rodiče zemřeli.⁴⁷

V této fázi války je nemožné určit přesný počet dětí, které byly z ukrajinského území přesunuty. Ruská federace nevede detailní statistiky, nezveřejnila ani žádný seznam s osobními daty evakuovaných osob a zatím nepodala zprávu mezinárodním

⁴⁵ INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2004. s. 13. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/publication/1101-inter-agency-guiding-principles-unaccompanied-and-separated-children>. [cit. 2024-03-10].

⁴⁶ ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 13-14. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

⁴⁷ INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2004. s. 13. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/publication/1101-inter-agency-guiding-principles-unaccompanied-and-separated-children>. [cit. 2024-03-10].

organizacím ani Ukrajině. Informace, které se z ruského území šíří proto nelze nezávisle ověřit. V únoru 2023 Moskva uvedla, že se na území Ruska nachází 738 000 dětí z Ukrajiny.⁴⁸ Neuvedla však, za jakých okolností se přes hranice dostaly, jejich jména či jiné důkazy, statistiky či evidenci osob.

Kromě hrubých odhadů celkových počtů unesených dětí se z Ruska šíří i jednotlivá hlášení podle vývoje konfliktu. Ruská zmocněnkyně pro práva dětí Marie Lvová-Belová již od začátku války pravidelně informovala o počtech deportovaných dětí a například v polovině března 2022 uvedla, že do Ruska bylo odvezeno více než 1500 údajných sirotků z Donbasu.⁴⁹ V září uvedeného roku oznámila, že z donbaské oblasti bylo již 350 dětí umístěno do náhradní péče. Sama zmocněnkyně Lvová-Belová adoptovala uneseného chlapce z Mariupolu.⁵⁰ Jak již bylo řečeno výše, ani ukrajinské straně se do dnešního dne nepodařilo zdokumentovat všechny únosy a určit jejich přesné číslo.⁵¹

Odhady stran se liší natolik, že není možné učinit jakékoliv závěry. Záchytným bodem může být iniciativa ukrajinské Národní informační kanceláře platforma *Children of War*, která shromažďuje data o ztracených a unesených dětech, o dětech, které byly během konfliktu zraněny, či zabity a také o nucených změnách občanství a dalších porušeních dětských práv v souvislosti s ruskou agresí na Ukrajině. Platforma pravidelně sbírá data od rodičů a rodinných příslušníků, od neziskových organizací, svědků i úřadů a zveřejňuje počty, ale i fotografie a příběhy dětí, které se staly obětmi únosu. V této chvíli platforma eviduje zhruba 20 000 unesených dětí. Sama platforma

⁴⁸ VEDOMOSTI. *Свыше 5,3 млн беженцев с Украины и из Донбасса прибыли в Россию*. Online. Vedomosti. 2023-02-20. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/society/news/2023/02/20/963624-svishe-53-mln-bezhentsev-s-ukraini-i-iz-donbassa-pribili-rossiyu>. [cit. 2024-03-04].

⁴⁹ PRIEMSKAYA, Evgenia. *Задача экстраординарная: в РФ готовят поправки для усыновления детей из Донбасса. В аппарате детского омбудсмена готовят два соглашения с республиками*. Online. Izvestija. 2022-03-05. Dostupné z: <https://iz.ru/1330152/evgeniia-priemskaja/zadacha-ekstraordinarnaia-v-rf-gotoviat-popravki-dlia-usynovleniia-detei-iz-donbassa>. [cit. 2023-10-28].

⁵⁰ OSADCHA, Yana. *Russian Children's Rights Commissioner "adopts" child abducted from Mariupol*. Online. Ukrainska Pravda. 2022-10-27.

Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/10/27/7373740/>. [cit. 2023-10-28].

⁵¹ MINISTRY OF REINTEGRATION OF UKRAINE; NATIONAL INFORMATION BUREAU OF UKRAINE. *Children of War. Missing children*. Online. Dostupné z: <https://childrenofwar.gov.ua/en/>. [cit. 2024-03-10].

však zdůrazňuje, že počty nejsou kompletní a ve skutečnosti se jedná o mnohem vyšší číslo.⁵²

1.2.1. Nejčastější důvody a způsoby přesunu dětí

Deportace ukrajinských dětí organizují přímo ruské ozbrojené síly i okupační správa, kterou Rusko zřídilo na dočasně okupovaných územích Ukrajiny. Na organizaci se však podílí celá ruská administrativa sahající až do nejvyšších pater. Děti jsou přesouvány z území Ukrajiny na různá místa v Rusku, tedy nejen do příhraničních oblastí, ale také do vzdálených asijských regionů i z jednoho okupovaného území na jiné.⁵³

Nejčastějšími důvody, proč se děti ocitají v moci ruských úřadů, které organizují přesuny, jsou podle zprávy OBSE nucené evakuace, transfery dětí za účelem adopce či pěstounské péče a dočasný pobyt v „rekreačních táborech“ na území Ruska či okupovaných oblastí.⁵⁴ Podle zprávy Nezávislé mezinárodní komise pro Ukrajinu při OSN jsou nejčastějšími případy, ve kterých k přesunu dítěte dochází, oddělení dítěte od rodiče během zadržení či detence ve filtračním táboře, dále když dítě o rodiče během konfliktu přišlo, či s ním dočasně ztratilo kontakt a konečně se jedná také o děti žijící v zařízeních poskytujících náhradní péči.⁵⁵ Následující část se věnuje nejčastějším situacím, za kterých dochází k deportacím dětí. Problematika filtračních táborů je detailněji rozpracována v následující podkapitole.

⁵² Ibid.

⁵³ BÍLKOVÁ, Veronika. *Nucené přesuny a deportace ukrajinských dětí – bezpečnostní opatření, nebo válečný zločin?* Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2023-06-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/nucene-presuny-a-deportace-ukrajinskych-deti-bezpecnostni-opatreni-nebo-valecny-zlocin>. [cit. 2024-03-02].

⁵⁴ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 14-21. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

⁵⁵ UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/HRC/52/62*. Online. 2023-03-15. s. 15. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf. [cit. 2024-03-10].

Prvním ze zmiňovaných důvodů je evakuace z bezpečnostních důvodů. Masivní evakuační akce vypukla, jak již bylo popsáno výše, už týden před zahájením invaze, v okupovaných částech doněcké a luhanské oblasti. Během dalších měsíců se organizovaly další evakuační operace především z města Mariupol a okolí, ale také z chersonské, záporožské a mykolajivské oblasti. Z rozsáhlé evakuační akce týden před válkou, během které se přesouvaly všechny skupiny obyvatel, se „evakuační“ úsilí v následujících týdnech a měsících přeorientovalo více na děti. Děti jsou přesouvány na území anektovaného Krymu, napříč okupovanými územími, ale také do Ruské federace. Během deportace děti často vystřídají několik míst, kde pobývají, tedy například se z domovské obce přesunou po okupovaném území, následně jsou odvezeny na Krym a poté převezeny do Ruska. Mezi deportovanými dětmi jsou osiřelé děti z dětských domovů, děti, které přišly o rodiče během válečné agrese, ale i ty, které rodiče mají, ale byly od nich během filtračního procesu v táborech či během evakuace odloučeny.⁵⁶ Mnoho deportovaných dětí, které Rusko označilo za sirotky, ve skutečnosti osiřelými nejsou, se svými rodiči či jiným členem rodiny pouze krátkodobě ztratily kontakt.⁵⁷

Pokud by se mělo jednat o evakuace se záměrem děti ochránit a odvést z nebezpečné konfliktní situace, jednání Ruské federace by porušovalo řadu ustanovení mezinárodního práva, která stanoví, jak mají takové evakuace probíhat. Evakuační přesuny v režimu Ruské federace často nesplňují podmínku evakuace z bezpečnostních nebo zdravotních důvodů. Ale především neexistuje důvod, proč by děti měly být z okupovaných oblastí přesunuty na jiné území než na území kontrolované Ukrajinou. Ruská federace také nikterak neusiluje o udržení či umožnění kontaktu dítěte

⁵⁶ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 14-21. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

⁵⁷ UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*. A/78/540. Online. 2023-10-19. s. 16. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A-78-540-AEV.pdf>. [cit. 2024-03-10].

s rodinou.⁵⁸ Pobyt v místě, kam bylo dítě evakuováno, by v případě, že bylo převezeno do jiné země, o to spíše, že bylo převezeno do země druhé strany konfliktu, měl být co nejkratší. To se opět v praxi neděje, děti zůstávají v zemi dlouhodobě a některé dokonce, dle záměru ruských úřadů, mají zůstat trvale.⁵⁹

Další kategorií jsou přesuny dětí z důvodu adopce či zajištění náhradní péče. Tento záměr se v ruské strategii neobjevuje poprvé. Od protiprávní anexe Krymu v roce 2014 považuje Rusko toto území za své a aplikuje tam svou úpravu rodinného práva. V září 2014 byl přijat zákon č. 62-ZRK upravující náhradní péči dětí žijících na Krymu. Tento zákon umožňuje adopci krymských dětí občanům Ruské federace bez dalšího, neboť tyto děti považuje za ruské občany.⁶⁰ Již v říjnu 2014 začala ruská okupační správa na Krymu realizovat projekt „Vlak naděje“, v rámci něhož docházelo k převozům krymských dětí na území Ruska za účelem adopce ruskými rodinami. Počet unesených a nelegálně adoptovaných dětí z Krymu není možné přesně určit, odhaduje se, že jde o zhruba tisíc dětí.⁶¹ Tyto děti dnes již není možné dohledat.⁶²

Ruská federace v současnosti právní problém řeší opět změnou státoobčanské legislativy. Stejný vzorec jednání Ruské federace nyní dopadá i na děti z okupovaných oblastí Ukrajiny, zejména ukrajinské děti z doněcké, luhanské, chersonské a záporožské

⁵⁸ UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*. A/HRC/52/62. Online. 2023-03-15. s. 15. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf. [cit. 2024-03-10].

⁵⁹ Ibid. A/HRC/52/62, s. 15.

⁶⁰ Krymská republika. Zákon č. 62-ZRK ze dne 1. září 2014. Об организации деятельности органов опеки и попечительства в Республике Крым. Dostupné z: <https://rg.ru/documents/2014/09/10/krim-zakon62-reg-dok.html>.

Pozn. Autonomní republika Krym není uznávaným státem. Rezoluce Valného shromáždění OSN označilo referendum, na základě kterého měl samostatný státní útvar vzniknout, za ilegální a potvrdila, že Krym je integrální součástí Ukrajiny.

⁶¹ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 16. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

⁶² HAVLÍN, Tomáš. *Naše děti Rusové zbavují identity a přetváří je v mobilizovatelné rezervy, říká ukrajinská aktivistka*. Online. iRozhlas. 2023-10-26. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/maria-suljalina-ukrajina-aktivistka-ruska-invaze-valka-deportace-deti_2310261200_aur. [cit. 2023-11-20].

oblasti. I těmto dětem Rusko uděluje občanství v rámci zrychleného a zjednodušeného řízení a předává je k adopci ruským rodinám.⁶³ Změnami ruské legislativy upravující řízení o nabytí státního občanství se dále věnuje kapitola Prezidentské dekrety a adopce.

Třetí kategorií jsou děti, které dočasně cestovaly na území Ruska či okupovaných oblastí, včetně poloostrova Krym, za účelem pobytu v „rekreačním táboře“. Tyto „rekreační tábory“ připomínají někdejší tábory pionýrské. Typický scénář, při kterém dojde k přesunu dítěte do takového tábora, vypadá následovně: rodičům či jiným osobám pečujícím o dítě, kteří žijí na krátkodobě či dlouhodobě okupovaných územích, ruské úřady nabízí možnost poslat dítě na bezplatný letní či jiný dětský tábor.⁶⁴ Nabídku lze jen stěží odmítnout, neboť se tyto rodiny nachází ve složité bezpečnostní situaci a rozhodnutí jsou často nuceny činit pod nátlakem.⁶⁵ Podle odhadů se do táborů dostalo nejméně 6 tisíc ukrajinských dětí, z toho několik stovek bylo nebo je stále drženo týdnů i měsíce po dni, kdy měly být navraceny rodinám.⁶⁶ V táborech probíhá systematická převýchova, ruská kulturní, patriotická a vojenská výchova a integrační programy. Děti zpívají ruskou hymnu, nosí ruskou vlajku a osvojují si ruský pohled na světové a sovětské dějiny.⁶⁷ Návrat dětí je často nejistý. Některé rodiny netuší, kde se jejich dítě

⁶³ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 18-19. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

⁶⁴ SULLIVAN, Helen. *Thousands of Ukrainian children put through Russian 're-education' camps, US report finds*. Online. The Guardian. 2023-02-15. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/15/ukraine-children-sent-russia-re-education-camps>. [cit. 2023-11-20].

⁶⁵ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 17. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

⁶⁶ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel; HOWARTH, Caitlin et al. *Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children*. 2023. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 4, 12, 16. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>. [cit. 2023-10-10].

⁶⁷ SULLIVAN, Helen. *Thousands of Ukrainian children put through Russian 're-education' camps, US report finds*. Online. The Guardian. 2023-02-15. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/15/ukraine-children-sent-russia-re-education-camps>. [cit. 2023-11-20].

nachází, neboť k přesunům dětí do jiných zařízení dochází bez souhlasu či vědomí rodičů nebo zákonných zástupců.⁶⁸ Tábory jsou rozesety po celém území Ruska, některé se nacházejí i na Sibíři, či na východním pobřeží Tichého oceánu v Magadanské oblasti, tedy více než 6 200 km od ukrajinských hranic.⁶⁹

Čtvrtou kategorií jsou děti, které jsou umístěny v zařízeních poskytujících ústavní či náhradní péči. V čase začátku války na Ukrajině fungovala síť více než 700 zařízení, na Ukrajině nazývaných „internáty“.⁷⁰ Tato zařízení pečovala o více než 105 tisíc dětí, jedná se o druhý nejvyšší počet dětí v zařízeních institucionální péče v Evropě, hned po Ruské federaci.⁷¹ Většinu z těchto dětí však netvoří děti osiřelé, nýbrž jedná se i o děti s postižením či chronickým onemocněním nebo o děti, o které se rodiče nemohou kvůli nepříznivé rodinné sociální či finanční situaci postarat, ovšem s dětmi obvykle udržují kontakt.⁷² Děti, které mají alespoň jednoho rodiče s rodičovskými právy, tvoří 90 % z celkového počtu umístěných dětí. Na začátku války se Ukrajina pokoušela umístit většinu těchto dětí zpět do rodin, k rodinám se však vrátilo pouze

⁶⁸ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 17. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

⁶⁹ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel; HOWARTH, Caitlin et al. *Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children*. 2023. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 9-14. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>. [cit. 2023-10-10].

⁷⁰ SLOBIN, Sarah. PLUCINSKA, Joanna. *Emptying Ukraine's Orphanages*. Online. Reuters. 2022-09-09. Dostupné z: <https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/ORPHANS/dwpxrxzwwm/index.html>. [cit. 2024-03-04].

⁷¹ HUMAN RIGHTS WATCH. *“We Must Provide a Family, Not Rebuild Orphanages”*. *The Consequences of Russia's Invasion of Ukraine for Children in Ukrainian Residential Institutions*. Online. Human Rights Watch. 2023-03-13. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2023/03/13/we-must-provide-family-not-rebuild-orphanages/consequences-russias-invasion>. [cit. 2024-03-09].

⁷² FRONEK, Patricia; ROTABI-CASAES, Karen; LYPOVETSKA, Marina. *The taken children of Ukraine*. Online. *International Social Work*. 2023-11-23. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/00208728231209474>. [cit. 2023-11-12].

13 tisíc z nich.⁷³ Ruská federace děti ze zařízení přesouvá na území okupovaných oblastí či přímo do Ruska a bez ohledu na to, zda se skutečně jedná o dítě osiřelé, je dále nabízí k adopci ruským rodinám.⁷⁴ Zmatek během otevřených bojů, i rozsáhlý systém zařízení pečujících o děti na Ukrajině a neustálé evakuační přesuny dětí z jednoho zařízení do jiného, způsobují, že není možné přesně všechny děti evidovat a zabránit převozu za ukrajinské hranice.

1.2.2. Filtrační tábory

Oddělení dítěte od rodinných příslušníků během zadržení či detence ve filtračních táborech patří mezi nejčastější situace, během kterých se děti ocitají bez rodičovské péče, či péče jiné osoby. Problematika filtračních táborů je pro účely této práce natolik stěžejní, že je rozpracována v následující samostatné podkapitole.

Krátce po začátku války, 18. března 2022, ukrajinský novinář Dmytro Gordon zveřejnil video, ve kterém varuje ukrajinské obyvatele, aby nepoužívali ke svému útěku z okupovaného území humanitární koridory pod kontrolou ruské armády. Podle jeho sdělení většina Ukrajinců a Ukrajinek, kteří tyto koridory využijí, musí podstoupit náročný proces bezpečnostní prověrky ve filtračních táborech.⁷⁵ Informace byla následně potvrzena mariupolskou samosprávou.⁷⁶

S filtračními a jinými tábory má Rusko, i jeho předchůdce Sovětský svaz, významnou historickou zkušenost. Filtrační tábory byly hojně využívány během první

⁷³ HUMAN RIGHTS WATCH. "We Must Provide a Family, Not Rebuild Orphanages". *The Consequences of Russia's Invasion of Ukraine for Children in Ukrainian Residential Institutions*. Online. Human Rights Watch. 2023-03-13. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2023/03/13/we-must-provide-family-not-rebuild-orphanages/consequences-russias-invasion>. [cit. 2024-03-09].

⁷⁴ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel; HOWARTH, Caitlin et al. *Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children*. 2023. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 10. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>. [cit. 2023-10-10].

⁷⁵ Dmytro Gordon (В гостях у Гордона). *Срочно! Гордон сообщил о создании на территории России фильтрационных лагерей для украинцев*. Online. Video. 2022-03-18. Dostupné z: Youtube, https://www.youtube.com/watch?v=j2Uq53_6Gsk. [citováno 2023-10-21].

⁷⁶ HOPKINS, Valerie. *A Mariupol official accuses Russia of forcibly taking Ukrainians across the border*. Online. The New York Times. 2022-03-19. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/live/2022/03/19/world/ukraine-russia-war#a-mariupol-official-accuses-russia-of-forcibly-taking-ukrainians-across-the-border>. [cit. 2023-11-25].

invaze do Čečenska v 90. letech minulého století i během invaze druhé na začátku 21. století. První filtrační tábor byl zprovozněn v roce 1995 v hlavním městě Čečenska, ve městě Groznyj. Podle důkazů a výpovědí, které získala organizace Human Rights Watch (HRW), byli čečenští muži⁷⁷ v táborech bití, mučení a znásilňování a mnoho z nich bylo následně využíváno jako lidské štíty či drženi jako rukojmí.⁷⁸ Během druhé čečenské války Rusko svůj filtrační proces ještě zefektivnilo. Podle lidskoprávní organizace Memorial prošlo filtračními tábory více než 200 tisíc Čečenců.⁷⁹ Z dávnějších příkladů této praxe lze zmínit filtrační tábory, které provozoval Sovětský svaz během a po skončení druhé světové války pro filtraci a prověření lidí, kteří se navraceli z Evropy zpět do Sovětského svazu.⁸⁰

Studie vědců z Humanitarian Research Lab (HRL) americké univerzity Yale z června 2022 zmapovala více než dvacet filtračních táborů na ukrajinských okupovaných územích. Tyto filtrační tábory se nachází zejména v samozvané Doněcké lidové republice a patří mezi ně například tábory Bezimenne, Dokučajivsk, Kozatske, Manhuš, Nikolske, Vasylivka, Novoazovsk a Olenivka. Během války se objevují další zařízení nejen v doněcké oblasti, ale po celé délce kontrolovaného území, zejména v oblasti Mariupolu a Chersonu.⁸¹

Podle představitelů samozvané Doněcké lidové republiky slouží filtrace k zabránění vstupu na doněcké území osobám začleněným do ukrajinského bezpečnostního aparátu a ukrajinských nacionalistických a sabotážních skupin.⁸² Ruská

⁷⁷ Pověštinou se jednalo o muže, mezi zadrženými se však objevovaly i ženy.

⁷⁸ HUMAN RIGHTS WATCH. *Hundreds of Chechens Detained in "Filtration Camps". Detainees Face Torture, Extortion, Rape.* Online. Human Rights Watch. 2000-02-17. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2000/02/17/hundreds-chechens-detained-filtration-camps>. [cit. 2024-03-09].

⁷⁹ KORTAVA, David. *In the Filtration Camps - Russian forces claim that they're rooting out enemy combatants. But their detainees are Ukrainian civilians.* Online. The New Yorker. 2022-10-03. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/magazine/2022/10/10/inside-russias-filtration-camps-in-eastern-ukraine>. [cit. 2023-10-17].

⁸⁰ EXELER, Franziska. *Filtration Camps, Past and Present, and Russia's War Against Ukraine.* Online. *Journal of Genocide Research*. 2023, roč. 25, č. 3-4, s. 426-444. ISSN 1462-3528. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14623528.2023.2203962>. [cit. 2024-03-02].

⁸¹ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast.* 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 8-9. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09].

⁸² Ibid, s. 5-6.

ambasáda ve Washingtonu existenci filtračních táborů dokonce zpočátku popřela a sdělila, že Rusko ani okupační správa nebrání v průchodu civilistům, pouze zadržuje „bandity a fašisty“.⁸³

Podle reportu HRL slouží celý filtrační systém k hromadnému shromažďování dat a zadržení osob. Bezpečnostní prověrky přímo na místě řídí úředníci okupační správy a ruská armáda. Systém prověrek, jeho příprava a organizace však prostupuje celou ruskou správou. Mezi shromažďovaná data patří biometrické údaje, čísla dokladů, ale i data z osobních telefonů a informace o politických postojích a názorech na okupaci a válečnou agresi. Z důkazů plyne, že celý systém filtračních táborů byl připravován týdny před samotnou invazí.⁸⁴

Okupační správa a vláda okupující strany konfliktu mohou dle mezinárodního práva osoby na okupovaném území podrobit identifikaci a registraci. Ve výjimečných případech mohou osoby i zadržet, avšak pouze krátkodobě, na nezbytně nutnou dobu.⁸⁵ V rámci ruského systému filtrace se však nejedná o nezbytně nutné krátkodobé zadržení za účelem identifikace osoby, ale o mimosoudní omezení nebo zbavení osobní svobody na delší dobu bez možnosti zadrženého komunikovat s okolím, což porušuje řadu prvků mezinárodního humanitárního práva a ochrany lidských práv obecně.⁸⁶ Existence filtračních táborů a důkazy o krutých a nelidských podmínkách, které zadržení

⁸³ Embassy of Russia in the USA (Посольство России в США). *Комментарий Посольства России в США*. Online. Příspěvek na sociální síti Facebook. 2022-03-22. Dostupné z: <https://www.facebook.com/RusEmbUSA/posts/333477265484259>. [citováno 2023-10-25].

⁸⁴ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast*. 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 5. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09].

⁸⁵ HUMAN RIGHTS WATCH. *“We Had No Choice”. “Filtration” and the Crime of Forcibly Transferring Ukrainian Civilians*. Human Rights Watch, 2022. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2022/09/01/we-had-no-choice/filtration-and-crime-forcibly-transferring-ukrainian-civilians>. [cit. 2023-10-10].

⁸⁶ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast*. 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 15-18. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09].

v táborech zažívají, mohou podle akademičky Kristiny Hook z Kennesaw State University, sloužit jako jeden z důkazů o spáchání zločinu genocidy.⁸⁷

K filtračnímu procesu jsou využívány čtyři typy zařízení. Ty slouží jako místa pro prvotní registraci, jako výslechová střediska, dočasná zadržovací centra a detenční centra či věznice pro dlouhodobé zbavení osobní svobody ukrajinských civilistů a válečných zajatců. Různé tábory mohou sloužit i jako více typů zařízení, stejně tak se jejich funkce může v průběhu konfliktu měnit.⁸⁸

Typicky se lidé do filtračního tábora dostanou třemi způsoby. Zaprvé, osoba je donucena k evakuaci během aktivních bojů, zadruhé, osoba je nasměrována do tábora během kontroly na hranicích při pokusu o opuštění rizikového území, anebo zatřetí, osoba se o nutnosti dostavit se k provedení bezpečnostní kontroly dozví skrze komunikační síť okupační správy. Po příchodu do filtračního tábora následuje čekání na prvotní registraci za současného omezení volného pohybu v nevyhovujících podmínkách a za častého užití nelidského zacházení. Po registraci a úvodních výsleších následuje v některých případech propuštění. K tomu dochází, pokud je osoba vyhodnocena jako neriziková. Ve většině případů však pokračují další výslechy, často doprovázeny mučením a jinými nelidskými a nedůstojnými donucovacími praktikami. Pokud se osoba jeví jako riziková a nevyhovující i po dalších výsleších za stále trvajících omezení osobní svobody, přichází většinou dlouhodobá detence ve věznicích v rámci tábora či převezení do jiného zařízení s věznicí.⁸⁹

Předmětem výslechů je politická spolehlivost a propojení na ukrajinskou armádu. Ti, kteří prověrkou prošli, jsou propuštěni, ruská armáda a okupační správa však nadále o těchto osobách uchovávají osobní data. Během výslechů či před propuštěním jsou lidé

⁸⁷ HOOK, Kristina. *Why Russia's War in Ukraine Is a Genocide*. Online. Foreign Affairs. 2022-07-28. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-russias-war-ukraine-genocide>. [cit. 2024-01-12].

⁸⁸ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast*. 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 19-25. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09].

⁸⁹ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast*. 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 9. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09].

také nezřídka nuceni podepsat dokumenty, ve kterých tvrdí, že se stali očitými svědky často smyšlených a vykonstruovaných válečných zločinů páchaných ukrajinskými ozbrojenými silami.⁹⁰

Osoby, které jsou vyhodnoceny jako politicky nespolehlivé a rizikové, zůstávají nadále v táborech a jsou posléze přesunuty do přísnějšího dlouhodobého detenčního zařízení. Novináři, aktivisté, bývalí nebo současní příslušníci armády nebo vládní úředníci jsou za rizikové osoby považováni automaticky. Účelem dlouhodobé detence je z ruského pohledu preventivní omezení dané osoby, aby nemohla vyvíjet aktivity, které by mohly poškodit ruské zájmy, ale i získávání interních informací z prostředí ukrajinské armády a správy a v neposlední řadě i docílení změny politického smýšlení daných osob. K poslednímu z výše jmenovaných účelů slouží i „denacifikační kurzy“, pořádané přímo v táborech a následné splnění „testu loajality“ spočívající ve vynuceném projevu zadrženého, ve kterém se má o Ruské federaci pozitivně vyjádřit a odmítnout své předchozí politické názory. Takové výpovědi jsou často nahrávány a zveřejňovány, pro tento účel mají některé filtrační tábory i nahrávací studia s kamerami a mikrofony, která slouží právě k zaznamenávání vynucených prohlášení zadržených. Audiovizuální záznamy ruská armáda využívá k diskreditaci daných osob, či jako materiály pro propagandu na okupovaných územích či dovnitř Ruské federace.⁹¹

Systém filtračních táborů s tématem deportace ukrajinských dětí a násilného oddělení členů rodin úzce souvisí. Filtračním procesem prochází nezřídka i děti samotné, často i čtrnáctileté, mladší děti jsou po zadržení rodičů umístěny v prostorách táborů v nevyhovujících podmínkách, kde čekají na jejich návrat.⁹² Mnoho dětí se

⁹⁰ HUMAN RIGHTS WATCH. *“We Had No Choice”. “Filtration” and the Crime of Forcibly Transferring Ukrainian Civilians.* Human Rights Watch, 2022. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2022/09/01/we-had-no-choice/filtration-and-crime-forcibly-transferring-ukrainian-civilians>. [cit. 2023-10-10].

⁹¹ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast.* 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 30. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09].

⁹² WALKER, Shaun. *Filtration and forced deportation: Mariupol survivors on the lasting terrors of Russia’s assault.* Online. The Guardian. 2022-05-16. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/may/26/filtration-and-forced-deportation-mariupol-survivors-on-the-lasting-terrors-of-russias-assault>. [cit. 2024-01-12].

návratů svých rodičů nedočká. Děti bývají bez vědomí a souhlasu svých zadržených rodičů či zákonných zástupců převezeny do dětských zařízení, domovů a sanatorií na územích okupovaných ruskou armádou či za hranice na území Ruské federace. První destinace, kde se po odloučení od rodiny ocitnou, nebývá destinací finální, často jsou děti přesouvány z jednoho zařízení do druhého, čímž se značně komplikuje možnost jejich dohledání a navrácení zákonným zástupcům.⁹³

Osudy dětí, které byly od svých rodin odloučeny během filtračního procesu, dokumentují a dokazují četná svědectví přeživších. Evgeniy, občan Ukrajiny, byl při evakuaci zadržen ruskými vojáky a násilně oddělen během filtrace od svých tří dětí na kontrolním stanovišti v Mariupolu, kde žil se svým synem Matveyem a dcerami Svyatoslavou a Alexandrou. O děti se staral sám jako otec samoživitel. Během výslechů byl mučen a následně převezen do vězení v kolonii Olenivka. Kvůli tomu, že byl držitelem vojenského průkazu a registrován v ukrajinské vojenské jednotce, byl vyhodnocen jako riziková osoba. Děti byly během zadržení svého otce odvezeny evakuačním autobusem do doněckého sirotčince a následně převezeny letecky do Moskvy. Po celou dobu nemohl být Evgenyj se svými dětmi v kontaktu a nebyly mu ani poskytnuty žádné informace o místě, kde se jeho děti nachází. Po propuštění z vězení Evgenyj po svých dětech pátral. Z moskevského sanatoria ho po týdnech neúspěšné snahy kontaktoval jeho syn a řekl, že ho i s jeho dvěma sestrami chtějí dát k adopci. S pomocí dobrovolníků se otec dostal do Ruska a děti si po pár dnech vyjednávání odvezl. Dnes již rodina žije v Lotyšsku. Tento příběh je jedním z mála šťastných, kdy se rodiči povedlo získat své děti zpět.⁹⁴

Systém prověřování osob v rámci filtračních táborů porušuje značné množství ustanovení mezinárodního práva i humanitárního práva. Tyto mezinárodněprávní nástroje zakazují nucené transfery obyvatel z okupovaných území, omezování přístupu do zařízení monitorujícím orgánům, zejména Mezinárodnímu výboru Červeného kříže,

⁹³ COUNCIL OF EUROPE. *Urgent action needed to reunite Ukrainian children transferred to Russia and Russian-occupied territories with their families*. Online. Council of Europe. 2023-03-06. Dostupné z: <https://www.coe.int/lt/web/commissioner/-/urgent-action-needed-to-reunite-ukrainian-children-transferred-to-russia-and-russian-occupied-territories-with-their-families>. [cit. 2024-03-09].

⁹⁴ SYCH, Maryana. *"Папа, нас хотят усыновить". Похищенные украинские дети в России*. Online. Radio Svobodná Evropa. 2023-02-14. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/papa-nas-hotyat-usynovitj-pohischennye-ukrainskie-deti-v-rossii/32270905.html>. [cit. 2023-11-20].

omezování možnosti kontaktu zadržného s jeho rodinou, kolektivní trestání, mučení a jiné kruté, nelidské a ponižující zacházení, zabránění majetku zadržných pro jiné než válečné účely a v neposlední řadě nevyhovující podmínky pro zadržené, bez jídla, vody, léků a hygienického zázemí. Porušení norem čtvrté ženevské úmluvy, úmluvy proti mučení a jiných instrumentů mezinárodního práva zakládají podle Římského statutu odpovědnost za spáchání válečných zločinů. Podle reportu HRL bylo zaznamenáno mnoho případů, kdy se o válečný zločin může jednat.⁹⁵

Ruské úřady omezují a znemožňují možnost návratu dítěte ke své rodině, rodičům často nejsou sdělovány žádné informace o tom, kde se jejich dítě nachází a případně ani jméno, pod nímž je jejich potomek v Rusku nově veden. Rodné listy dětí jsou často nenávratně ztraceny či zničeny během evakuace nebo v důsledku škod spojených s válkou, či nejsou navraceny po propuštění z filtračního zařízení, což značně ztěžuje pozici rodičů při vyjednávání s úřady v Rusku.⁹⁶ Takové jednání porušuje celou řadu lidských práv, včetně práv dítěte. Analýzu porušení konkrétních ustanovení mezinárodního práva nabízí druhá kapitola této práce.

1.3. Návrat ukrajinských dětí

Rusko nepřijímá opatření k tomu, aby se mohly ukrajinské rodiny spojit se svými dětmi. Neexistují oficiální seznamy deportovaných dětí. Pokud se rodičům podaří získat dítě zpět, je to zásluhou samostatné iniciativy dětí a rodičů a pomoci ze strany dobrovolníků a nevládních organizací. Ruské orgány návratu primárně nebrání, ale celý proces se snaží co nejvíce ztížit – například dítě vydají jen rodičům, ne neziskové

⁹⁵ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast*. 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 15. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09]

⁹⁶ EXELER, Franziska. *Filtration Camps, Past and Present, and Russia's War Against Ukraine*. Online. *Journal of Genocide Research*. 2023, roč. 25, č. 3-4, s. 426-444. ISSN 1462-3528. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14623528.2023.2203962>. [cit. 2024-03-02].

organizaci nebo dalším rodinným příslušníkům, a to až za osobní přítomnosti rodiče a po předložení řady dokumentů.⁹⁷

Repatriace se uskutečňuje pouze v malých skupinách dětí, či jednotlivě. Ukrajina se snaží o navázání diplomatických styků s ruskou stranou prostřednictvím představitelů neutrálních států, kteří jsou ochotni s Ruskem diplomaticky jednat. V červenci 2023 předseda katarské vlády žádost Ukrajiny o asistenci při jednáních přijal. Prostřednictvím Kataru se v říjnu podařilo repatriovat čtyři ukrajinské děti a během druhé fáze vyjednávání se podařilo v prosinci navrátit šest dětí.⁹⁸ Ukrajinský prezident však opakovaně zdůraznil, že pro efektivní repatriaci je potřeba globální spolupráce na vytvoření mezinárodního právního mechanismu, v rámci něhož bude možné v co nejkratším čase navrátit co nejvíce dětí zpět na Ukrajinu.⁹⁹ Po více než dvou letech stále trvajících ozbrojeného konfliktu se podařilo navrátit zpět na Ukrajinu pouze zhruba 400 dětí.¹⁰⁰

1.4. Prezidentské dekrety a adopce

V důsledku přesunů ukrajinských dětí na ruské území z rozličných důvodů popsanych výše se v Rusku v relativně krátkém čase ocitla velká skupina dětí bez doprovodu rodičů. Ruská federace tak svou snahu o získání kontroly nad větším počtem dětí z Ukrajiny promítla i do změny legislativy o nabytí státního občanství, náhradní péči o dítě a adopcích.

⁹⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. *Nucené přesuny a deportace ukrajinských dětí – bezpečnostní opatření, nebo válečný zločin?* Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2023-06-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/nucene-presuny-a-deportace-ukrajinskych-deti-bezpecnostni-opatreni-nebo-valecny-zlocin>. [cit. 2024-03-02].

⁹⁸ MILLS, Andrew. HUNDER, Max. *Six Ukrainian children to be returned from Russia through Qatari mediation*. Online. Reuters. 2023-12-05. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/embargoed-six-ukrainian-children-be-returned-russia-through-qatari-mediation-2023-12-05/>. [cit. 2024-01-12].

⁹⁹ PRESIDENT OF UKRAINE VOLODYMYR ZELENSKYY. *Russia is erasing any memories of Ukraine in deported children, so they need to be returned to their homeland as soon as possible – Andriy Yermak at the first meeting of the International Coalition for the Return of Ukrainian Children*. Online. President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy Official website. 2023-12-09. Dostupné z: <https://www.president.gov.ua/en/news/rosiya-znishuye-v-deportovanih-ditej-bud-yaki-spogadi-pro-uk-87613>. [cit. 2024-01-16].

¹⁰⁰ MINISTRY OF REINTEGRATION OF UKRAINE; NATIONAL INFORMATION BUREAU OF UKRAINE. *Children of War. Missing children*. Online. Dostupné z: <https://childrenofwar.gov.ua/en/>. [cit. 2024-03-10].

Nabývání státního občanství Ruské federace upravuje federální zákon č. 62-FZ z roku 2002 a konkrétně čl. 14 upravuje nabytí státního občanství ve zjednodušeném řízení.¹⁰¹

Změny v ruské legislativě upravující nabytí občanství se odehrávaly již v roce 2014. Novela zákona umožnila získat ruské občanství ve zjednodušeném řízení ruskojazyčným obyvatelům republik bývalého Sovětského svazu.¹⁰² Změna se týkala jak občanů daných států, tedy zejména Ukrajiny, států v Pobaltí i středoasijských republik, ale také lidí bez státní příslušnosti.¹⁰³ Státoobčanská ustanovení se vyskytla i ve smlouvě o připojení poloostrova Krym k Ruské federaci z března 2014. V ní bylo mimo jiné stanoveno, že se obyvatelé Krymu stávají ruskými občany automaticky, s výjimkou těch, kteří v krátké lhůtě prohlásí, že ruské občanství nepřijímají. Obyvatelé, kteří se rozhodli ruské občanství odmítnout, jsou Ruskem považováni za cizince a hrozí jim vyhoštění.¹⁰⁴

V roce 2019, v čase trvající krize na východě Ukrajiny, vydal ruský prezident dekret č. 183, který zjednodušuje proces naturalizace z „humanitárních důvodů“ vymezené kategorii osob s ukrajinským občanstvím, které trvale pobývají na vymezených částech doněckého a luhanského území. Dekret umožňuje těmto osobám žádat o ruské státní občanství v rámci zjednodušeného řízení podle čl. 14 zákona č. 62-FZ.¹⁰⁵ Zmíněné „humanitární důvody“ jsou v tomto a mnohých dalších

¹⁰¹ Ruská federace. Federální zákon č. 62-FZ ze dne 31. května 2002. О приобретении гражданства Российской Федерации (о nabývání státního občanství Ruské federace). Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2002/en/18028>.

¹⁰² Čl. 14. Ruská federace. Federální zákon č. 62-FZ ze dne 31. května 2002. О приобретении гражданства Российской Федерации (о nabývání státního občanství Ruské federace). Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2002/en/18028>.

¹⁰³ ČESKÁ JUSTICE. *Rusko dá občanství rusky mluvícím cizincům*. Online. Česká justice. 2014-04-21. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2014/04/rusko-da-obcanstvi-rusky-mluvicim-cizincum/>. [cit. 2024-03-04].

¹⁰⁴ OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE. *The situation of national minorities in Crimea following its annexation*. Online. Open Society Justice Initiative. 2018. Dostupné z: <https://www.justiceinitiative.org/uploads/5ce04ddd-0fda-470c-9f94-eaa5bf928768/report-osji-crimea-20180601.pdf>. [cit. 2024-03-09].

¹⁰⁵ Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 183 ze dne 24. dubna 2019. Об определении в гуманитарных целях категорий лиц, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001201904240016>.

případech, kdy tímto úsvlovím Ruská federace odůvodňuje své jednání, pouze zastíráním skutečných úmyslů. Další prezidentský dekret č. 187 ještě více rozšířil okruh osob, které mohou ve zjednodušeném řízení žádat o ruské občanství. Mezi takové osoby patří například ti, kteří před 18. březnem 2014 pobývali trvale na území Krymu a města Sevastopolu, včetně manželů a potomků, osoby bez státní příslušnosti, či občané Ukrajiny s pobytovým titulem na území Ruské federace.¹⁰⁶

V květnu 2022 vydal prezident Putin první dekret upravující řízení o naturalizaci během současného konfliktu. Dekret č. 330 novelizuje a doplňuje předchozí dekrety č. 183 a 187 z roku 2019 a zkracuje a zjednodušuje řízení o udělení státního občanství Ruské federace pro osiřelé děti a děti bez rodičů (bez doprovodu) s ukrajinským občanstvím a „občanstvím“ samozvané doněcké a luhanské republiky. Dekret umožňuje osobám a institucím, které mají ukrajinské dítě v dočasné péči, požádat v jeho zastoupení o ruské občanství. Dále je v textu dekretu uvedeno, že o občanství může za dítě požádat i vedoucí zařízení pro nezaopatřené děti nacházející se nejen na části doněckého a luhanského území, které jsou pod kontrolou Ruské federace, ale i na území záporožské a chersonské oblasti a na Ukrajině. Tímto fakticky rozšiřuje své pole působnosti o další oblasti.¹⁰⁷ Ruské právo zakazuje adopce dětí cizinců bez souhlasu domovské země či rodičů. Nová právní úprava umožňuje tento zákaz překonat.¹⁰⁸

Podle ukrajinského ministra zahraničí je dekret z května 2022, který usnadňuje řízení o získání ruského občanství dětem bez doprovodu, nástrojem legalizace únosů dětí z ukrajinského území. Jednání, kterého se Rusko prostřednictvím dekretu dopouští,

¹⁰⁶ Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 187 ze dne 29. dubna 2019. Об отдельных категориях иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001201905010004>.

¹⁰⁷ Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 330 ze dne 30. května 2022. О внесении изменений в Указ Президента Российской Федерации от 24 апреля 2019 г. № 183 "Об определении в гуманитарных целях категорий лиц, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке" и Указ Президента Российской Федерации от 29 апреля 2019 г. № 187 "Об отдельных категориях иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке.

Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202205300008>.

¹⁰⁸ EL DEEB, Sarah; SHVETS, Anastasiia; TILNA, Elizaveta. *How Moscow grabs Ukrainian kids and makes them Russians*. Online. AP News. 2023-03-17. Dostupné z: <https://apnews.com/article/ukrainian-children-russia-7493cb22c9086c6293c1ac7986d85ef6>. [cit. 2024-03-04].

může, dle ministra zahraničí, naplnit skutkovou podstatu zločinu genocidy vymezenou v čl. 6 písm. e) Římského statutu, tedy že se může jednat o násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé. Dále ministr zahraničí shledal hrubé porušení Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války z roku 1949, která stanoví povinnost okupační moci neměnit občanský status dětí a také Úmluvy OSN o právech dítěte z roku 1989 a z ní vyplývající právo dítěte na totožnost.¹⁰⁹ Ministr zahraničí dlouhodobě zdůrazňuje, že nezákonně unesené a nelegálně adoptované děti musí být Ukrajině vráceny zpět.¹¹⁰

Další dekret č. 951 z prosince 2022 mimo jiné upřesňuje a zjednodušuje postup uznání dítěte mladšího 14 let za ruského státního občana a postup pro získání cestovního dokladu. Tento dekret navazuje na přijetí čtyř federálních zákonů z října 2022 po protiprávní anexi čtyř ukrajinských území, částí doněcké, luhanské, záporožské a chersonské oblasti.¹¹¹

Na prezidentskou dekretální iniciativu navazuje i federální zákon z března 2023 o zvláštnostech právního postavení osob, které jsou držiteli ruského i ukrajinského státního občanství. Tento zákon upravuje postup pro vzdání se ukrajinského občanství. Osoba, která oprávněnému orgánu zaslala žádost, se považuje za osobu bez ukrajinského občanství dnem podání žádosti. Zákon je ve vztahu k dětem mladším 14 let klíčový proto, že umožňuje osvojitelům a zástupcům institucionalizované péče, kteří mají v moci unesené děti z Ukrajiny, požádat o vzdání se ukrajinského občanství

¹⁰⁹ MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Заява МЗС України щодо указу президента РФ про спрощений прийом в російське громадянство українських дітей-сиріт*. Online. Ministerstvo zahraničních věcí Ukrajiny. 2022-05-31. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-ukazu-prezidenta-rf-pro-sproshchenij-prijom-v-rosijske-gromadyanstvo-ukrayinskih-ditej-sirit>. [cit. 2024-01-16].

¹¹⁰ MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Заява МЗС України щодо незаконного усиновлення українських дітей з боку громадян Російської Федерації*. Online. Ministerstvo zahraničních věcí Ukrajiny. 2022-08-23. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-nezakonnogo-usinovlennya-ukrayinskih-ditej-z-boku-gromadyan-rosijskoyi-federacij>. [cit. 2024-01-16].

¹¹¹ Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 951 ze dne 26. prosince 2022. О некоторых вопросах приобретения гражданства Российской Федерации. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202212260018>.

v jejich zastoupení.¹¹² Tyto osoby tak mohou zcela svévolně zbavit ukrajinské dítě občanství bez toho, aby do procesu mělo možnost samotné dítě, případně jeho skuteční zákonní zástupci, jakkoliv vstoupit.

K další změně došlo v lednu 2024 prezidentským dekretem č. 10, který umožňuje cizím státním příslušníkům a jejich příbuzným nabýt ruské občanství, jestliže během současného ozbrojeného konfliktu na Ukrajině uzavřeli smlouvu s ruskou armádou či „jinými vojenskými formacemi“ na dobu nejméně jednoho roku.¹¹³ „Vojenskou formací“ se zde zřejmě rozumí například Wagnerova skupina.¹¹⁴ V lednu 2024 byl přijat také další dekret č. 11, v němž je mimo jiné upraven i speciální postup pro osiřelé děti a děti bez doprovodu, které mohou nabýt občanství rozhodnutím prezidenta Ruské federace bez zohlednění podmínek, které ukládá ruská legislativa.¹¹⁵ Jedná se tedy o změnu občanství, potažmo totožnosti dítěte, vrchnostenským rozhodnutím prezidenta. Podle ukrajinského ministra zahraničí je dekret dalším z mnoha důkazů o ruské snaze o asimilaci a vymazání národní identity ukrajinských dětí. Ministr zároveň vyzval Mezinárodní trestní soud, aby vzal v potaz dění ošetřené dekretem v úvahách o možném

¹¹² Ruská federace. Federální zákon č. 62-FZ ze dne 18. března 2023. Об особенностях правового положения граждан Российской Федерации, имеющих гражданство Украины (О зvláštностech právního postavení občanů Ruské federace, kteří mají ukrajinské občanství). Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202303180001>

¹¹³ Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 10 ze dne 4. ledna 2024. О приеме в гражданство Российской Федерации иностранных граждан, заключивших контракт о прохождении военной службы в Вооруженных Силах Российской Федерации или воинских формированиях, и членов их семей. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202401040001>.

¹¹⁴ TREVELYAN, Mark. *Putin offers citizenship to foreigners who fight for Russia*. Online. Reuters. 2024-01-04. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/putin-offers-citizenship-foreigners-who-fight-russia-2024-01-04/>. [citováno 2024-01-15].

¹¹⁵ Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 11 ze dne 4. ledna 2024. Об определении отдельных категорий иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлением о приеме в гражданство Российской Федерации. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202401040003>.

spáchání zločinu genocidia, konkrétně jako akt násilného převádění dětí z jedné skupiny do jiné.¹¹⁶

Ukrajinské děti, zejména ty mladší 14 let, které se dočasně či trvale nachází na území Ruska či Ruskem okupovaných oblastí, nemají možnost se ke svému občanství či osobnímu statusu vyjádřit ani proces ovlivnit. Rodiče či jiné osoby, které o dítě původně pečovali, pokud byli od dítěte odtrženi, nemohou procesu udělení občanství zabránit, jelikož často ani netuší, že se k něčemu takovému schyluje. Změna občanství umožňuje ruským úřadům umístit dítě v jakékoliv instituci dočasné péče a posléze nabídnout dítě „adoptivním rodinám“.¹¹⁷

Rodiny, které mají zájem osvojit si ukrajinské dítě, musí absolvovat speciální patriotické kurzy, jejichž účelem je prověřit spolehlivost členů rodiny.¹¹⁸ Ruské úřady podněcují zájem o ukrajinské děti finančními výhodami. Při osvojení náleží „adoptivním rodičům“ jednorázová platba mateřské a státní podpory ve výši 20 000 rublů (zhruba 5 000 Kč) na jedno dítě a 150 000 rublů (zhruba 35 000 Kč) za dítě s postižením, dítě starší 7 let nebo za adopci sourozenců.¹¹⁹

Ruská prezidentská zmocněnkyně pro práva dětí Maria Lvová-Belová je významnou postavou a tváří celého systému deportací a adopcí ukrajinských dětí v Ruské federaci, včetně jejího zapojení do dětských integračních zařízení, ve kterých jsou ukrajinské děti rusifikovány. Zmocněnkyně pravidelně informuje veřejnost, jak již bylo uvedeno výše, o počtech převezených dětí, vyjadřuje se ale i o průběhu a vývoji

¹¹⁶ MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Comment of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine regarding the adoption by the Russian Federation of a legal act that violates the legal rights of children - citizens of Ukraine*. Online. Ministerstvo zahraničních věcí Ukrajiny. 2024-01-06. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/en/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-prijnyattya-rf-normativno-pravovogo-akta-yakij-porushuye-zakonni-prava-ditej-gromadyan-ukrayini>. [cit. 2024-01-16].

¹¹⁷ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 16-21. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

¹¹⁸ Ibid, s. 16, 20.

¹¹⁹ KRECHETOVA, Diana. *Russia announces the "adoption" of thousands of children deported from Mariupol*. Online. Ukrainska Pravda. 2022-08-23. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/08/23/7364446/>. [cit. 2023-11-25].

adopci dětí z Ukrajiny.¹²⁰ V červenci 2022 například informovala o tom, že již 200 ukrajinských dětí na základě dekretu nabylo ruské občanství. Z těchto 200 dětí mělo pocházet 30 údajných sirotků ze sklepů v Mariupolu. Dodala také, že po získání ruského občanství nic nebrání tomu, aby se dočasná péče přeměnila v trvalou.¹²¹ V říjnu 2022 uvedla, že skoro 350 dětí z donbaské oblasti bylo umístěno do adoptivních rodin v 16 různých ruských regionech a dalších tisíc dětí na své nové rodiče čeká.¹²²

Vysoký komisař OSN pro uprchlíky Filippo Grandi vyjádřil nad situací politování a komentoval, že změny občanství a adopce jsou proti základním zásadám ochrany dítěte za války.¹²³

Situace ohledně nezákonného osvojování ukrajinských dětí, které se za různých okolností ocitly na území Ruska, je vnímaná jako problematická sama o sobě. Pro Ukrajinu má ale ztráta většího počtu dětí ještě další rozměr. Ukrajina se během posledních dvaceti let potýká s demografickou krizí. Ukrajinská porodnost je totiž jedna z nejnižších na světě. Od roku 2013 klesá přibližně o 7 % ročně, mezi lety 2014 a 2015 v době anexe Krymu a války v donbaské oblasti, během kritické situace v zemi, porodnost klesla až o 12 %. Od začátku války porodnost dále strmě klesá, a to až o 28 % ročně.¹²⁴ V důsledku snižující se porodnosti, ekonomické migrace a dalších faktorů dochází k výraznému stárnutí ukrajinské populace. Už v roce 2020 byl podíl starších osob na úrovni 24 %, což je z pohledu demografické bezpečnosti země kritické

¹²⁰ KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel; HOWARTH, Caitlin et al. *Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children*. 2023. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. s. 6, 10-15. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>. [cit. 2023-10-10].

¹²¹ MORDOVMEDIA. *В начале июля 200 детей из Донбасса получают гражданство РФ*. Online. MordovMedia.ru. 2022-06-28. Dostupné z: <https://www.mordovmedia.ru/news/russia/item/111848>. [cit. 2024-03-10].

¹²² RIA NOVOSTI. *Россияне усыновили уже 350 детей-сирот из Донбасса*. Online. Ria Novosti. 2022-10-26. Dostupné z: <https://crimea.ria.ru/20221026/rossiyane-usynovili-uzhe-350-detey-sirot-iz-donbassa-1125094507.html>. [cit. 2024-03-04].

¹²³ HUNDER, Max. *U.N. refugee chief: Russia violating principles of child protection in Ukraine*. Online. Reuters. 2023-01-27. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/un-refugee-chief-russia-violating-principles-child-protection-ukraine-2023-01-27/>. [cit. 2024-01-15].

¹²⁴ OPEN DATABOT. *На 28 % скоротилась народжуваність в Україні від початку великої війни*. Online. Opendatabot. 2023-07-31. Dostupné z: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-crisis-2023>. [cit. 2024-03-10].

číslo. Podle odhadů se podíl do roku 2025 zvýší až na 27 %.¹²⁵ Demografická krize na Ukrajině se v důsledku válečného konfliktu výrazně prohloubila. Populace země se oproti roku 2021 zmenšila z 41 milionů na 35 milionů.¹²⁶ Z 6 milionu uprchlíků se zatím do země vrátilo zhruba milion občanů. Počet uprchlíků, kteří byli již v říjnu 2022 přesvědčeni o tom, že se na Ukrajinu nevrátí, se během jednoho roku více než dvojnásobil z 8 % na 18 %. Čím déle válka potrvá, čím déle se nemohou Ukrajinci ve své domovské zemi cítit bezpečně, tím méně se jich po skončení války do vlasti vrátí. Šanci na zlepšení ukrajinské demografické situace představuje možnost Ukrajiny na začlenění do Evropské unie.¹²⁷

¹²⁵ ILYCHOK, Bohdan. KARKOVSKA, Veronika. DZIURAKH, Yurii. MARMULYAK, Anna. *Changing trends in Ukraine's Demographic Security as a Key Indicator of Socioeconomic Stability*. Online. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. Volume 2 (49), 2023. Dostupné z: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4020/3816>. [cit. 2023-11-12].

¹²⁶ UNITED NATIONS OFFICE FOR THE COORDINATION OF HUMANITARIAN AFFAIRS. *The Humanitarian Data Exchange: Ukraine Data Explorer*. Online. Dostupné z: <https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/>. [cit. 2024-03-10].

¹²⁷ CURVERWELL, Dominic. *Demographic disaster: Ukraine's biggest post-war threat*. Online. Kyiv Independent. 2023-10-23. Dostupné z: <https://kyivindependent.com/demographic-disaster-solving-ukraines-biggest-post-war-threat/>. [cit. 2023-12-15].

2 Deportace v kontextu mezinárodního práva

2.1. Mezinárodněprávní východiska

Ozbrojený konflikt na Ukrajině je jako každý jiný upraven četnými nástroji mezinárodního práva. Současná válka zasahuje především do úpravy mezinárodního humanitárního práva a jeho obou větví, haagského a ženevského práva vtěleného do čtyř ženevských úmluv z roku 1949, a také do úpravy zločinů obsažených v Římském statutu z roku 1998 i do specifických oblastí upravených Úmluvou o právech dítěte z roku 1989 a Úmluvou o zabránění a trestání zločinu genocidia přijaté v roce 1948. Následující kapitola představuje přehled nástrojů mezinárodního práva, které mohou být relevantní při posuzování jednání spojeného s dětskými přesuny a deportacemi během války rozpoutané Ruskem na území Ukrajiny. Kapitola zároveň nabízí výčet možných porušení mezinárodního práva a zločinů, kterých se ruská strana mohla dopustit. Skutečný rozsah trestněprávně relevantního jednání bude znám až po rozhodnutí justičních orgánů, ať už stálých, či ad hoc zřízených, mezinárodních nebo vnitrostátních. Podezření ze spáchání trestných činů během válečné agrese je podloženo četnými zprávami mezinárodních pozorovacích mechanismů, vyjádřeními organizací mezinárodního společenství a svědectvími přeživších z Ukrajiny. Příklady podřazované k relevantním ustanovením v následující kapitole vycházejí zejména z těchto zpráv a z popisu situace z první kapitoly.

2.2. Mezinárodní humanitární právo

Mezinárodní humanitární právo je odvětvím mezinárodního práva veřejného. Rozumí se jím soubor norem mezinárodního práva, které upravují vedení ozbrojených konfliktů.¹²⁸ Normy mezinárodního humanitárního práva regulují, na jaké cíle lze po právu mířit, jaké zbraně jsou povolené a jak se chovat k civilistům. Mají za cíl zmírnit utrpení a omezit ničivé dopady války na osoby a materiální škody.¹²⁹ Úprava vedení

¹²⁸ KLEFFNER, Jann K. *The unilateralization of international humanitarian law*. Online. *International review of the Red Cross*. Volume 104, Issue 920-921, s. 2153-2169. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S1816383122000625>. [cit. 2023-11-12].

¹²⁹ FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-424-0.

ozbrojeného konfliktu se neomezuje pouze na konflikty mezinárodních rozměrů, nýbrž i na konflikty vnitrostátní, vyvolané například povstaleckými ozbrojenými skupinami. Omezení devastujících dopadů má vliv i na rychlejší poválečnou obnovu zpustošených území, neboť se snaží o záchranu lidských životů, ochranu kulturního dědictví a zachování majetkových hodnot a infrastruktury. Konečným cílem úpravy je návrat do mírového stavu všech zúčastněných aktérů. Mírová jednání v případě nedodržování mezinárodního humanitárního práva během konfliktu bývají zdlouhavější, komplikovanější a nákladnější.¹³⁰

Mezinárodní humanitární právo se dělí na haagské právo a ženevské právo. Tyto dvě právní oblasti jsou spolu úzce spjaty, mají však své vymezené pole působnosti a určité odlišnosti. Haagské právo upravuje pravidla pro vlastní vedení boje, bojové prostředky, metody vedení bojových operací, válečnou neutralitu, preventivní prostředky a možnosti odvracení útoku. Naproti tomu ženevské právo chrání oběti ozbrojených konfliktů nebo civilní osoby, které se konfliktu vůbec neúčastní, nebo se účastnit přestaly.¹³¹ Haagské právo tedy koriguje to, co se děje na bojišti, zatímco ženevské chrání osoby postižené ozbrojeným konfliktem mimo bojiště. Pro účely této diplomové práce je stěžejní zejména větev ženevského práva, které se dále bude věnovat následující podkapitola.

2.2.1. Ženevské právo

Historické kořeny ženevského práva sahají až do roku 1864 k Úmluvě o zlepšení osudu raněných při armádách v poli. V současné době je ženevské právo obsaženo ve čtyřech ženevských úmluvách z roku 1949 a v dodatkových protokolech z roku 1977.¹³² Ženevské úmluvy chrání tři kategorie osob: raněné, nemocné a trosečníky,

¹³⁰ Ibid, s. 106-115.

¹³¹ ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 501. ISBN: 978-80-7400-721-7.

¹³² Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli ze dne 12. srpna 1949, Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři ze dne 12. srpna 1949, Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci ze dne 12. srpna 1949, Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949, I. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, II. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter, III. Dodatkový protokol o přijetí dalšího rozeznávacího znaku. V textu dále jen jako „Ženevské úmluvy“.

včetně zdravotnického personálu (první a druhá ženevská úmluva), válečné zajatce (třetí ženevská úmluva) a konečně civilní osoby (čtvrtá ženevská úmluva).¹³³ Pro všechny kategorie chráněných osob platí společná základní pravidla, která prostupují napříč všemi úmluvami. Platí povinnost respektovat chráněné osoby ve smyslu zákazu všeho, co by je mohlo poškodit v právech či způsobit jejich ohrožení, povinnost chránit oběti ozbrojených konfliktů před nebezpečím a utrpením, případně poskytnout jim pomoc, povinnost lidského zacházení a zajištění důstojných podmínek a zákaz diskriminace. Tato čtyři základní pravidla mají obyčejovou povahu.¹³⁴

Vývoj povahy ženevského práva vykazuje během minulého století značnou proměnu. Před druhou světovou válkou mělo ženevské právo stejný charakter jako právo haagské, tedy cílem byla ochrana zájmů válečné strany jako celku. Po druhé světové válce se nicméně pozornost tohoto odvětví obrátila směrem k ochraně individuálních zájmů jednotlivce, jemuž stanovila a zaručila jistá nedotknutelná práva. Do popředí se dostal důraz na lidskou důstojnost, a ženevské právo se tak přiblížilo mezinárodní lidskoprávní oblasti.¹³⁵ Práva pozitivně vymezuje bez možnosti odchylek, výjimek či jejich odmítnutí nebo vzdání se. Tuto nezměnitelnost deklarují všechny ze čtyř ženevských úmluv, první, druhá a třetí ve svých člancích 6 a čtvrtá v článku 7 tím, že zakazují válčícím stranám uzavřít dohodu o vyloučení ochrany chráněných osob, která by těmto osobám byla na újmu. Mohou však mezi sebou naopak uzavřít dohodu o zlepšení postavení a ochrany chráněných osob, například o výměně válečných zajatců. A obdobně, chráněné osoby se svých práv nemohou vzdát, takový projev vůle nemá žádné právní účinky. Toto opět stanoví všechny z ženevských úmluv, první, druhá a třetí v člancích 7 a čtvrtá úmluva v článku 8.¹³⁶

Zatímco první tři ženevské úmluvy chrání zejména osoby, které se na bojišti pohybovaly, ale padly do zajetí, či osoby jinak spjaté s válečnými operacemi, čtvrtá ženevská úmluva jako jediná upravuje výlučně ochranu osob civilních, které se za

¹³³ FUCHS, Jiří. Mezinárodní humanitární právo. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb, 2007. s. 107. ISBN 978-80-7278-424-0.

¹³⁴ Ibid, s. 106-155.

¹³⁵ MERON, Theodor. *Human Rights in International Law Legal and Policy Issues*. Online. Oxford University Press, 1986. ISBN 9780198255406. s. 54-61. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198255406.001.0001>. [cit. 2024-03-02].

¹³⁶ Ženevské úmluvy.

ozbrojeného konfliktu ocitly v moci nepřátelené strany, aniž by se války jakkoli účastnily.¹³⁷ Z tohoto důvodu se bude tato kapitola dále věnovat pouze poslední, čtvrté ženevské úmluvě.

Čtvrtá ženevská úmluva chrání dle článku 4 všechny osoby, které jsou za konfliktu nebo okupace v moci některé ze stran konfliktu nebo okupační mocnosti a nejsou přitom jejími státními příslušníky.¹³⁸ Již zmíněný převažující neměnný charakter ustanovení, který nelze překlenout či omezit dohodou stran, je v této úmluvě korigován výjimkou v podobě článku 5. Pokud má stát vážné důvody podezírat osobu, která je úmluvou chráněna, z vyvíjení činnosti škodlivé pro bezpečnost onoho státu, její ochrana může být pozastavena. Škodlivou činnost pak článek 5 specifikuje jako činnost vyzvědače nebo sabotéra či jinou škodlivou činnost na úkor okupační mocnosti.¹³⁹ Pozastavení práv je pak možné jen na nezbytně dlouhou dobu, avšak jádro ochrany v podobě práva na lidské zacházení a spravedlivý proces v případě souzení pozastavit ani jinak omezit nelze.¹⁴⁰

Ukrajina i Ruská federace jsou signatáři ženevských úmluv. Ukrajinští civilisté jsou tak pod ochranou ženevského práva. Problematiku nucených deportací, kterou se tato práce zabývá, upravuje článek 49 čtvrté ženevské úmluvy, který zakazuje hromadné nebo jednotlivé nucené přesuny i deportace chráněných osob z obsazeného území na území okupační mocnosti z jakýchkoliv důvodů.¹⁴¹ Ruská federace, jako okupační mocnost, může dle tohoto ustanovení přistoupit k evakuaci části osob, pouze pokud to vyžaduje bezpečnost obyvatelstva. Evakuované osoby ale může přemísťovat pouze v rámci okupovaného území, pokud to není absolutně vyloučené, a jejich návrat musí být zaručen, jakmile se obnoví bezpečnost na původní části území. Kromě dalších specifikací podmínek evakuace jako vhodné ubytování a hygienické podmínky, článek 49 dále jasně požaduje, aby členové rodiny nebyli odděleni.¹⁴² Na toto ustanovení dále

¹³⁷ FUCHS, Jiří. Mezinárodní humanitární právo. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb, 2007. s. 108. ISBN 978-80-7278-424-0.

¹³⁸ Čl. 4 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

¹³⁹ Čl. 5 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

¹⁴⁰ FUCHS, Jiří. Mezinárodní humanitární právo. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb, 2007. s. 134. ISBN 978-80-7278-424-0.

¹⁴¹ Čl. 49 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

¹⁴² Čl. 49 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

navazuje článek 147, který specifikuje článek 146 o povinnostech smluvních stran v případě, že dojde k porušení úmluvy. Článek 147 uvádí demonstrativní výčet vážných porušení úmluvy, do něhož zahrnuje i nezákonné deportace a přesuny chráněných osob.¹⁴³ Jednání Ruské federace může být v rozporu se zákazem deportací osob nacházejících se v okupovaných oblastech. Ruská federace přesouvá děti z ukrajinského území. Deportace dětí v režii Ruské federace často není jejich nezbytnou evakuací v rámci ukrajinského území s garancí návratu, nýbrž svévolným přesouváním dětí z ukrajinského území na území ruské s cílem jejich trvalého usazení a asimilace do ruské společnosti.¹⁴⁴

Na děti dále pamatuje čtvrtá ženevská úmluva v článku 17, který vyzývá strany konfliktu k uzavření dohod o evakuaci zranitelných osob včetně dětí.¹⁴⁵ Podle současných informací, deportace dětí do Ruské federace žádnou takovou dohodou podložené nejsou. Výhradně dětem se pak věnuje článek 24, ukládající stranám konfliktu povinnost učinit potřebná opatření vůči dětem mladším 15 let, které následkem války osiřely nebo byly od svých rodin odděleny. Zajištění péče a výchovy má dle možností zajistit osoba téže kulturní tradice.¹⁴⁶ Ruská federace nejenže děti od rodin odděluje nuceně a záměrně a některé za osiřelé klamlivě deklaruje, ale také je umisťuje do ruských rodin, často v odlehlých částech na východě země, které s kulturní tradicí ukrajinských dětí nemají moc společného. Navíc důvodem takového umístění je právě převýchova ukrajinských dětí, jejich přičlenění do ruské společnosti a destrukce jejich ukrajinské národní identity.¹⁴⁷ Druhý odstavec dále upřednostňuje umístění opuštěných dětí v neutrální zemi.¹⁴⁸ Článek 50 zakládá povinnost okupační mocnosti zjistit totožnost dětí a zaregistrovat jejich rodinný původ. V žádném případě nesmí změnit jejich osobní status ani je odvádět do útvarů nebo organizací, které jí

¹⁴³ Čl. 147 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

¹⁴⁴ Podrobněji se tímto práce zabývá v první kapitole. Důkazy vyplývají z předběžného šetření Mezinárodního trestního soudu, zpráv OBSE a Nezávislé mezinárodní komise pro Ukrajinu při OSN.

¹⁴⁵ Čl. 17 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

¹⁴⁶ Čl. 24 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

¹⁴⁷ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 17. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

¹⁴⁸ Čl. 24 odst. 2 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

podléhají.¹⁴⁹ Tento výslovný zákaz je porušován tím, že v případě adopcí dětí na ruském území dochází ke změně občanství dítěte z ukrajinského na ruské, posléze ke změně zákonných zástupců v důsledku nezákonné adopce a v některých případech i ke změně jména. Dítě tak o svou identitu, osobní status a totožnost přichází.¹⁵⁰

První dodatkový protokol v článku 74 obsahuje ustanovení o slučování rodin rozdělených v důsledku ozbrojeného konfliktu a o podporování činnosti humanitárních organizací, které se slučováním rodin zabývají.¹⁵¹ Ruská federace se o sloučení dítěte s jeho rodinou, která často zůstala na Ukrajině, nesnaží a snahy rodiny o navrácení dítěte neusnadňuje. Nepodporuje ani ukrajinské či ruské organizace, které rozděleným rodinám pomáhají dítě v Rusku dopátrat. Článek 85 v odstavci 4 dodatkového protokolu dále vyjmenovává činy, které jsou vážnými porušeními protokolu, mezi nimiž jsou v bodě a) deportace nebo přemístění obyvatelstva v rozporu s článkem 49 čtvrté ženevské úmluvy a v bodě b) nedůvodné zadržování repatriace civilních osob.¹⁵² Takové činy jsou podle odstavce 5 považovány za válečné zločiny.¹⁵³

Ruská federace ženevské úmluvy ratifikovala v roce 1954, spolu s ní v průběhu let i více než 190 zemí světa. V roce 1989 ratifikovala i první dva dodatkové protokoly, třetí dodatkový protokol podepsala v roce 2006. V roce 2019 však Ruská federace od prvního dodatkového protokolu v souladu s dikcí článku 90 odst. 2 odstoupila.¹⁵⁴ Všechny čtyři ženevské úmluvy obsahují klauzuli, která výslovně umožňuje smluvnímu státu úmluvu vypovědět. Výpověď ale nemá vliv na závazky, které jsou promítnutím

¹⁴⁹ Čl. 50 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války.

¹⁵⁰ UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/HRC/52/62*. Online. 2023-03-15. s. 15-16. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf. [cit. 2024-03-10].

¹⁵¹ Čl. 74 I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

¹⁵² Čl. 85 odst. 4. I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

¹⁵³ Čl. 85 odst. 5 I. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů ve spojení s čl. 8 Římského statutu.

¹⁵⁴ INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *International Humanitarian Law Databases. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977*. Online. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=default>. [cit. 2024-03-10].

zásad mezinárodního práva, ty by pro vypovídající stát byly i nadále závazné. Ustanovení, která zachycují mezinárodněprávní obyčej, zůstávají také nadále závazné a vypovědět je nelze. Žádný ze signatářských států dosud žádnou z ženevských úmluv nevyověděl, ani Ruská federace. Odmítnutí účinků prvního dodatkového protokolu má význam toliko v částech protokolu, které netvoří obecně platné mezinárodní právo, zásady mezinárodního práva a mezinárodněprávní obyčej.¹⁵⁵

Mezinárodní humanitární právo je jako celek příznačné svou realističností. Jeho aspirací není války plně humanizovat a zcela odstranit utrpení a škody. Válka jako taková je nestandardní a extrémní situací pro všechny zúčastněné strany. Ale nelze ji vést zcela v dikci římského filozofa Cicera „když mluví zbraně, zákony mlčí“. Mezinárodní humanitární právo si klade za cíl nalézt křehký kompromis mezi lidskostí a válečnou nezbytností.¹⁵⁶ Snaží se přimět strany konfliktu, aby co nejvíce šetřily civilních osob, obsahuje ale i určitou míru tolerance ke ztrátám na životech nebojících osob. Nedovoluje však nepřiměřené vedlejší škody nebo například kruté a trýznivé zacházení s nepřítelem. Vnáší do extrémních podmínek, které válka nutně vyvolává, alespoň náznak lidskosti a soucitu s osobami, které jsou válkou nejvíce zasaženy.¹⁵⁷

Ženevské úmluvy představují samotné humanitární minimum aplikovatelné v mezinárodním i jakémkoliv jiném konfliktu. O obyčejové až kogentní povaze společného jádra lidských práv se vyjádřil Mezinárodní soudní dvůr už v roce 1949 v rozsudku ve věci průlivu Korfu.¹⁵⁸ Dále v roce 1986 v rozsudku ve věci Nikaragua potvrdil, že ženevské právo v sobě ztělesňuje obecné zásady humanitárního práva, které jsou proto závazné coby právo obyčejové.¹⁵⁹

¹⁵⁵ ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 504. ISBN: 978-80-7400-721-7.

¹⁵⁶ FUCHS, Jiří. Mezinárodní humanitární právo. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb, 2007. s. 24. ISBN 978-80-7278-424-0.

¹⁵⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část II. Mezinárodní humanitární právo*. Online. Ústav mezinárodních vztahů. 2022-03-29. Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-ii-mezinarodni-humanitarni-pravo>. [cit. 2023-10-02].

¹⁵⁸ MSD. Albánie v. Velká Británie. Rozsudek ze dne 9. dubna 1949. ICJ reports 1949, s. 22.

¹⁵⁹ MSD. Nikaragua v. Spojené státy americké. Rozsudek ze dne 26. listopadu 1984. ICJ Reports 1986, s. 114.

Ruská federace není ochotna dodržovat ani tyto minimální standardy a pravidla práva ve válce (*ius in bello*). Útočí mimo jiné na nejzranitelnější členy společnosti, na děti. Svévolně ukrajinské děti odděluje od rodičů s cílem vymazat jejich skutečnou identitu a asimilovat je do ruské společnosti. O výše zmíněný křehký kompromis mezi válečnou nezbytností a lidskostí, kterou představuje úprava ženevského práva, se Ruská federace nepokouší.

Porušování mezinárodního humanitárního práva s sebou nese důsledky v podobě odpovědnosti příslušného státu. Porušení určité části ustanovení vyvolává i individuální trestní odpovědnost za válečné zločiny jednotlivců, kteří daný zločin spáchali a také těch, kteří k tomu vydali rozkaz. Nezákonné deportace obyvatel zakládají jak individuální trestní odpovědnost, tak i odpovědnost státu, které se mohou uplatňovat souběžně.¹⁶⁰

Orgánem, který by měl porušení ženevského práva sledovat, předpokládaný i samotným prvním dodatkovým protokolem, je Mezinárodní zjišťovací komise. Jejím úkolem je vyšetřovat a shromažďovat důkazy o porušení mezinárodního humanitárního práva.¹⁶¹ Z tohoto mechanismu však Ruská federace odstoupila v roce 2019.¹⁶² Navíc komise nebyla od svého vzniku v roce 1991 nikdy aktivována.¹⁶³ Jednotný mechanismus pro sledování porušování mezinárodního humanitárního práva tak v současné chvíli a situaci neexistuje. Monitorovací úkoly však zajišťuje Rada OSN pro

¹⁶⁰ BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část II. Mezinárodní humanitární právo*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2022-03-29. Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-ii-mezinarodni-humanitarni-pravo>. [cit. 2023-10-02].

¹⁶¹ INTERNATIONAL HUMANITARIAN FACT-FINDING COMMISSION. *The International Humanitarian Fact-Finding Commission (the article 90 Commission)*. Online. Dostupné z: https://www.ihffc.org/Files/en/pdf/article%2090_oct2005_keith_engl.pdf. [cit. 2024-03-09].

¹⁶² INTERNATIONAL HUMANITARIAN FACT-FINDING COMMISSION. *List of former members of the IHFFC*. Online. 2017-02-20. Dostupné z: <https://www.ihffc.org/Files/en/pdf/list-former-members.pdf>. [cit. 2024-03-09].

¹⁶³ INTERNATIONAL HUMANITARIAN FACT-FINDING COMMISSION. *The International Humanitarian Fact-Finding Commission – dedicated to facilitating respect for international humanitarian law*. Online. Dostupné z: <https://www.ihffc.org/index.asp?Language=EN&page=home>. [cit. 2024-03-09].

lidská práva prostřednictvím Nezávislé mezinárodní komise pro Ukrajinu¹⁶⁴ a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) skrze Moskevský mechanismus.¹⁶⁵ Dílčí funkce plní i samotní místní obyvatelé, média, neziskové organizace a ostatní nezúčastněné státy.¹⁶⁶ Nad stíháním a potrestáním válečných zločinů pak dohlíží Mezinárodní trestní soud, jemuž se bude věnovat jedna z následujících kapitol.

2.3. Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte, přijata Valným shromážděním OSN v roce 1989, upravuje občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí, která zároveň chrání a garantuje.¹⁶⁷ Jedná se o mezinárodní úmluvu, kterou ratifikovaly všechny státy světa s výjimkou Spojených států amerických.¹⁶⁸ Úmluva zakotvuje vlastní kontrolní mechanismus v podobě Výboru pro práva dítěte, který posuzuje úroveň implementace úmluvy. K úmluvě byly dále přijaty tři opční protokoly, první o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, druhý o obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii a třetí zavádějící postup předkládání oznámení.¹⁶⁹ Ruská federace ratifikovala Úmluvu o právech dítěte v roce 1990 i všechny opční protokoly úmluvy,

¹⁶⁴ UNITED NATIONS. *Human Rights Council to establish Commission of Inquiry on Ukraine*. Online. Human Rights Council. 2022-03-04. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113292>. [cit. 2024-01-11].

¹⁶⁵ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. *Moskevský mechanismus OBSE v reakci na porušování lidských práv na Ukrajině ze strany Ruska*. Online. Stálá mise České republiky při OSN, OBSE a ostatních mezinárodních organizacích ve Vídni. 2022-03-03. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/mission.vienna/cz/aktuality/moskevsky_mechanismus_obse_v_reakci_na.html. [cit. 2023-11-09].

¹⁶⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část II. Mezinárodní humanitární právo*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2022-03-29. Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-ii-mezinarodni-humanitarni-pravo>. [cit. 2023-10-02].

¹⁶⁷ Úmluva o právech dítěte. *Convention relative aux droits de l'enfant*, ze dne 20. listopadu 1989, vstup v platnost 2. září 1990. V textu dále jen jako „Úmluva o právech dítěte“.

Úmluva o právech dítěte definuje dítě jako každou lidskou bytost mladší osmnácti let (článek 1).

¹⁶⁸ UNITED NATIONS. UN Treaty Body Database. *Ratification Status for CRC – Convention on the Rights of the Child*. Online. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en. [cit. 2024-03-10].

¹⁶⁹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Plnění mezinárodních smluv: Úmluva o právech dítěte*. Online. 2021-11-30. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>. [cit. 2024-03-10].

včetně opčního protokolu upravujícího zapojení dětí do ozbrojených konfliktů, který ratifikovala v roce 2008.¹⁷⁰

Úmluva o právech dítěte v článku 8 zavazuje smluvní státy k respektování práva dítěte na zachování jeho totožnosti.¹⁷¹ Toto ustanovení zahrnuje právo na jméno a zachování státní příslušnosti, rodinných svazků a osobních údajů.¹⁷² Jak již bylo zmíněno v části o ženevském právu, kde je úprava ochrany totožnosti dítěte obdobná, Rusko tuto povinnost porušuje. Rodinné svazky přeměňuje konstrukcí nových umělých a nucených rodinných vazeb na „adoptivní rodiče“ v Rusku, státní příslušnost dítěte mění na ruskou a „adoptivním rodičům“ umožňuje dítěti změnit jméno.¹⁷³

Dalším relevantním ustanovením je článek 9, který zakazuje odebrání dítěte rodičům proti jejich vůli, pokud to není nezbytné s ohledem na bezpečí dítěte,¹⁷⁴ ve spojení s článkem 10, který stanoví právo dítěte být po odebrání s rodiči opětovně spojeno a právo na udržování kontaktu.¹⁷⁵ Článek 11 pak výslovně stanoví povinnost států činit opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavracení zpět.¹⁷⁶ Ruská federace nejenže žádná opatření nečiní, ale právě naopak ona sama ono nezákonné přemísťování do zahraničí organizuje. Články 20 a 21 upravují ochranu dítěte, které bylo dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí a potřebuje náhradní péči. Jakákoliv forma náhradní péče má být zajištěna v souladu s vnitrostátním zákonodárstvím.¹⁷⁷ Dekrety, vydané ruským prezidentem pro

¹⁷⁰ UNITED NATIONS. UN Treaty Body Database. *Ratification Status for CRC – Convention on the Rights of the Child*. Online. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en. [cit. 2024-03-10].

¹⁷¹ Čl. 8. Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989.

¹⁷² BÍLKOVÁ, Veronika. *Nucené přesuny a deportace ukrajinských dětí – bezpečnostní opatření, nebo válečný zločin?* Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2023-06-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/nucene-presuny-a-deportace-ukrajinskych-deti-bezpecnostni-opatreni-nebo-valecny-zlocin>. [cit. 2024-03-02].

¹⁷³ UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/HRC/52/62*. Online. 2023-03-15. s. 16. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf. [cit. 2024-03-10].

¹⁷⁴ Čl. 9 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁷⁵ Čl. 10 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁷⁶ Čl. 11 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁷⁷ Čl. 20 Úmluvy o právech dítěte.

překlenutí zákazu adopce dětí bez ruského občanství, o kterých bylo podrobně pojednáno v předchozí kapitole, význam článku 20 nenaplňují. Článek 21 navíc ukládá smluvním stranám povinnost prověřit, zda je osvojení dítěte přípustné ve vztahu k rodičům a zda dali zákonní zástupci souhlas. K osvojení v cizí zemi lze navíc přistoupit pouze pokud o dítě nemůže být pečováno v zemi původu. Osvojení v cizí zemi dále nesmí vést k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných.¹⁷⁸ Okolnosti, které provází ruské adopce ukrajinských dětí, po právu nejsou. Mnoho deportovaných dětí má stále na území Ukrajiny rodiče či jiné rodinné příslušníky a pokud tomu tak není, Ukrajina je schopná a ochotná se o své děti postarat a konečně, ruské adoptivní rodiny jsou často motivovány právě finančními benefity, které osvojení ukrajinského dítěte přináší.¹⁷⁹ V konečném důsledku je tak porušen i zcela stěžejní a základní princip vtělený do článku 3, který prozařuje celou úmluvou a sice nejlepší zájem dítěte.¹⁸⁰

Úmluva o právech dítěte zavazuje všechny smluvní státy, které ji ratifikovaly. Sama však nemá žádný mechanismus, který by mohl autoritativně rozhodovat o porušení znění úmluvy, stanovovat sankce a vynucovat její plnění. Hlavním prostředkem pro provádění úmluvy je Výbor pro práva dítěte, který situaci v signatářských státech monitoruje. Smluvní strany mají povinnost pravidelně Výboru zasílat zprávy o implementaci a plnění úmluvy. Výbor pro práva dítěte následně zprávy zhodnotí, identifikuje nedostatky a sdělí doporučení. Výbor pro práva dítěte ovšem nedisponuje kompetencemi, které by mu umožnily do aktuální situace aktivně zasáhnout a plnění úmluvy vynucovat.¹⁸¹

2.4. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia je první z řady lidskoprávních dokumentů přijatých Valným shromážděním OSN. Tento mezinárodněprávní

¹⁷⁸ Čl. 21 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁷⁹ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 20. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

¹⁸⁰ Čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁸¹ UNICEF. *Implementing and monitoring the Convention on the Rights of the Child*. Online. Dostupné z: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/implementing-monitoring>. [cit. 2024-03-09].

instrument byl přijat v roce 1948 v reakci na zločiny spáchané během druhé světové války. Jedná se o první ucelenou kodifikaci a vymezení pojmu zločinu genocidy. Široká shoda nad definičními prvky zločinu napříč mezinárodním společenstvím vedla k inkorporaci skutkové podstaty do mnohých vnitrostátních trestněprávních kodifikací a také do ostatních instrumentů mezinárodního práva, včetně Římského statutu z roku 1998.¹⁸²

Samotný pojem *genocida* vznikl již před přijetím samotné úmluvy, v roce 1944. Slovo se skládá z řeckého „*genos*“ ve významu rodina nebo klan a latinského „*occidio*“, což znamená vyhlazení či úplné zničení, destrukce, likvidace.¹⁸³

Genocida se podle čl. 1 úmluvy nutně neváže pouze na situaci ozbrojeného konfliktu. Může se odehrávat jak během mezinárodního konfliktu, tak během vnitrostátního převratu či jiných konfliktních situací, ale i v tichosti za mírového stavu.¹⁸⁴

Genocidou se podle úmluvy rozumí jednání „v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou“ prostřednictvím činů jako „usmrcení příslušníků takové skupiny, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny, úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí a násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“¹⁸⁵ Úmluva trestá i různé formy výše zmíněného jednání, a to jak přímé pachatelství, spolčení, podněcování, pokus či účastenství.¹⁸⁶

¹⁸² UNITED NATIONS: OFFICE ON GENOCIDE PREVENTION AND THE RESPONSIBILITY TO PROTECT. *Ratification of the Genocide Convention*. Online. Dostupné z: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml>. [cit. 2024-03-09].

¹⁸³ MRÁZEK, Josef. *Koncepce zločinu genocidia a ozbrojený konflikt na Ukrajině*. Online. *Právník*. 2023, roč. 162, č. 3, s. 221-244. ISSN 0231-6625. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2023/2023-3.html?a=3751> [cit. 2024-03-02].

¹⁸⁴ Čl. 1. Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia ze dne 9. prosince 1948. V textu dále jen jako „Úmluva o genocidě“.

¹⁸⁵ Čl. 2 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.

¹⁸⁶ Čl. 3 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.

Genocida je definována dvěma elementy, *actus reus* a *mens rea*. *Actus reus*, tedy materiální aspekt definice, je vymezen článkem 2 a přesně vypočítává jednání, která mohou skutkovou podstatu zločinu genocidy naplnit. *Mens rea*, tedy subjektivní stránku trestného činu, vymezuje úmluva jako úmyslné jednání. Nejedná se však o generální úmysl, musí se jednat o speciální úmysl v podobě úmyslného fyzického zničení vymezené skupiny obyvatel (*dolus specialis*). Genocidní úmysl je pro kvalifikaci určitého skutku za zločin genocidy zcela zásadní. Genocida nikdy nemůže být výsledkem nedbalosti, nehody či zanedbání povinnosti.¹⁸⁷

Úmluva o genocidě také stanoví obsah a rozsah pravomocí Mezinárodního soudního dvora. Ten může podle čl. 9 řešit spory mezi smluvními stranami týkající se výkladu, provádění či plnění úmluvy nebo odpovědnosti státu.¹⁸⁸

Stěžejním bodem úmluvy je čl. 4, který zavazuje smluvní strany k promítnutí úmluvy do národní legislativy a k účinnému potrestání pachatelů.¹⁸⁹ Tento článek ve spojení s obecným narativem a zákazem zločinu genocidia je součástí mezinárodního obyčejového práva. Samotná preambule úmluvy připomíná rezoluci Valného shromáždění OSN č. 96/I z 11. prosince 1946, podle níž je zločin genocidy „zločin podle mezinárodního práva“ a je tak součástí *ius cogens*.¹⁹⁰ Zabránění a trestání zločinu genocidy včetně samotného zákazu takového jednání je závazné pro všechny státy bez ohledu na to, zda jsou členskými státy úmluvy či nikoliv.¹⁹¹ Zákaz je univerzální a všeobecně platný pro všechny bez výjimky. Zločinu genocidy se dále blíže věnují dvě následující podkapitoly.

¹⁸⁷ GAGRO, Sandra Fabijanić. *Mental and Material Elements of Genocide*. Online. *The Lawyer Quarterly - International Journal for Legal Research*. 2021, roč. 11, č. 1, s. 1-18. ISSN 1805-840X. Dostupné z: <https://tlq.ilaw.cas.cz/index.php/tlq/article/view/440>. [cit. 2024-03-09].

¹⁸⁸ Čl. 9 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.

¹⁸⁹ Čl. 4 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.

¹⁹⁰ MRÁZEK, Josef. *Koncepce zločinu genocidia a ozbrojený konflikt na Ukrajině*. Online. *Právník*. 2023, roč. 162, č. 3, s. 221-244. ISSN 0231-6625. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2023/2023-3.html?a=3751> [cit. 2024-03-02].

¹⁹¹ UNITED NATIONS: OFFICE ON GENOCIDE PREVENTION AND THE RESPONSIBILITY TO PROTECT. *Ratification of the Genocide Convention*. Online. Dostupné z: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml>. [cit. 2024-03-09].

2.5. Římský statut Mezinárodního trestního soudu

Římský statut Mezinárodního trestního soudu je mnohostranná mezinárodní smlouva sjednaná v roce 1998, která zřizuje stálý nezávislý soudní orgán s univerzálním dosahem, Mezinárodní trestní soud se sídlem v Haagu.¹⁹² Ačkoliv byla smlouva sjednána pod záštitou a z iniciativy OSN, nejedná se o její součást, ale o samostatnou mezinárodní instituci s vlastní mezinárodněprávní subjektivitou.¹⁹³ Vztahy mezi Mezinárodním trestním soudem a OSN upravuje v článku 2 dohoda z roku 2004,¹⁹⁴ na níž odkazuje i článek 2 Římského statutu.¹⁹⁵

Mezinárodní trestní soud může svou jurisdikci uplatnit pouze vůči smluvním stranám, které svůj podpis stvrdily ratifikací Římského statutu, či jurisdikci soudu post hoc přijaly. Tato charakteristika stálý Mezinárodní trestní soud zásadně odlišuje od ad hoc trestních tribunálů.¹⁹⁶ Mezinárodní trestní soud dle článku 5 vykonává svou pravomoc nad zločinem genocidy, zločiny proti lidskosti, válečnými zločiny a zločinem agrese (*ratione materiae*).¹⁹⁷ Příslušnost soudu se vztahuje pouze na zločiny spáchané po vstupu Římského statutu v platnost (*ratione temporis*)¹⁹⁸ a místně příslušný je pouze ke zločinům spáchaným na území smluvní strany, spáchaným občanem smluvní strany a také ke zločinům spáchaným na území nebo občanem třetí strany po učinění prohlášení daného státu podle článku 12 odst. 3 (*ratione loci*).¹⁹⁹ A konečně příslušnost soudu se týká pouze fyzických osob (*ratione personae*).²⁰⁰

¹⁹² Čl. 3 Římského statutu.

¹⁹³ ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 511. ISBN: 978-80-7400-721-7.

¹⁹⁴ UNITED NATIONS. *Relationship agreement between the United Nations and the International Criminal Court. A/58/874*. Online. 2004-08-20. Dostupné z: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2F58%2F874&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>. [cit. 2024-03-10].

¹⁹⁵ Čl. 2 Římského statutu.

¹⁹⁶ ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 511. ISBN: 978-80-7400-721-7.

¹⁹⁷ Čl. 5 Římského statutu.

¹⁹⁸ Čl. 11 Římského statutu.

¹⁹⁹ Čl. 12, čl. 13 Římského statutu.

²⁰⁰ Čl. 25, čl. 26, čl. 28 Římského statutu.

Mezinárodní trestní soud funguje na principu komplementarity vůči jurisdikci vnitrostátních soudních orgánů. Nastupuje tedy až ve chvíli, kdy je stát, do jehož jurisdikce by zločin primárně patřil, neschopen nebo neochoten skutečně vyšetřování nebo stíhání vést.²⁰¹ Vnitrostátní soudy nenahrazuje ani nestojí vedle nich jako rovnocenný a konkurující orgán, nýbrž nastupuje až ve chvíli, kdy na daný konkrétní zločin národní instituce nestačí, nebo o vyšetřování a stíhání ani nejeví zájem.

Jak již bylo řečeno výše, Mezinárodní trestní soud je věcně příslušný k vyšetřování a stíhání zločinů podle článku 5 Římského statutu. Dle dikce Římského statutu se jedná o „nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek“.²⁰² Pojem *nejzávažnějších zločinů* je vůdčím principem a výkladovým pravidlem i ve vztahu k požadavku určitého prahu závažnosti spáchaných zločinů potřebného k aktivaci pravomoci soudu.²⁰³

Prvním ze zločinů v jurisdikci soudu je dle článku 6 genocida. Definice pojmu byla převzata z článku 2 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948. Jeho vymezení tak nečinilo větší problémy, neboť nad ním panovala shoda napříč mezinárodními společenstvími již takřka půl století. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia zůstává i nadále hlavním zdrojem výkladu definice pojmu, výkladová judikatura je však (naštěstí) chudá.²⁰⁴ Obecné znaky zločinu genocidia jsou vymezené jako „kterýkoli z níže uvedených činů spáchaný v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou“.²⁰⁵ Mezi skutkové podstaty, z nichž každá je způsobilá založit zločin genocidy, patří „usmrcení příslušníků takové skupiny, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny, úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí a násilné

²⁰¹ Čl. 17 Římského statutu.

²⁰² Čl. 5 Římského statutu.

²⁰³ ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinců podle mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2002. s. 129. ISBN 80-246-0305-5.

²⁰⁴ Ibid, s. 129.

²⁰⁵ Čl. 6 Římského statutu.

převádění dětí z jedné skupiny do jiné.²⁰⁶ Aby některé z jednání z výčtu naplnilo skutkovou podstatu zločinu genocidy, musí být současně naplněny obecné definiční znaky z úvodní věty ustanovení, tedy úmysl pachatele zničit jednu ze čtyř vyjmenovaných skupin obyvatel. Pokud by jednání tuto podmínku nesplnilo, mohlo by se dále posuzovat jako zločin proti lidskosti nebo válečný zločin. Zločin genocidy je speciální skutkovou podstatou.

Zločiny proti lidskosti jsou obsaženy v článku 7 Římského statutu. První odstavec stanovuje obecnou podmínku a výčet jednotlivých skutkových podstat. Zločinem proti lidskosti se podle obecné podmínky z úvodu ustanovení „rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaný v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku“.²⁰⁷ Mezi skutkové podstaty, které ve spojení s obecnou podmínkou mohou odpovědnost za zločin proti lidskosti založit, patří například vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo násilný přesun obyvatelstva a další. Odstavec 2 pak nabízí definice všech bodů z odstavce prvního. Bod a) druhého odstavce představuje korektiv v podobě nutnosti daný čin páchat opakovaně a v souladu s politickou linií státu nebo organizace.²⁰⁸ Dále je potřeba dodat, že zločiny proti lidskosti nemohou být izolované akty jednotlivců, musí jít o jednání osob, které tak činí z titulu nějaké oficiální funkce, či pokud jednají *de facto* za stát či za organizaci. Kritérium, které odlišuje speciální skutkovou podstatu zločinů proti lidskosti a klasických trestných činů, jako vražda podle trestního zákoníku, je právě ona politická linie, ideologie, plán či cíl, který míří na civilní obyvatelstvo.²⁰⁹

V kontextu tématu, na který se tato diplomová práce soustředí, je stěžejní článek 7 odstavec 1 písm. d) deportace nebo násilný přesun obyvatelstva, který je v odstavci 2 písm. d) definován jako „násilné vysídlení dotčených osob prostřednictvím vyhoštění či jiných donucovacích prostředků z jejich zákonného místa pobytu, za neexistence důvodů povolených mezinárodním právem“.²¹⁰

²⁰⁶ Čl. 6 Římského statutu.

²⁰⁷ Čl. 7 Římského statutu.

²⁰⁸ Čl. 7 Římského statutu.

²⁰⁹ ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinců podle mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2002. s. 134. ISBN 80-246-0305-5.

²¹⁰ Čl. 7 odst. 1 písm. d) a čl. 7 odst. 2 písm. d) Římského statutu.

Válečné zločiny podrobně vymezuje rozsáhlý článek 8. Na rozdíl od zločinů proti lidskosti, které musejí být spáchány v rámci organizované politické linie, v úvodu článku 8 stanoví, že se o válečné zločiny jedná „zejména jsou-li páčány v rámci plánu či politické linie nebo v rámci rozsáhlého páčání trestné činnosti tohoto typu“.²¹¹ Není tak vyloučeno, aby i stíhání jednotlivých válečných zločinů, které nejsou navzájem propojeny žádnými politickými cíli, bylo pro mezinárodní společenství žádoucí.²¹² Široký kazuistický výčet skutkových podstat obsahuje závažná porušení Ženevských úmluv a jiná závažná porušení právních předpisů a obyčejů platných v mezinárodních ozbrojených konfliktech a také v ozbrojených konfliktech jiné než mezinárodní povahy. Právě rozsah a kazuističnost tohoto článku z něj činí nejkomplexnější shrnutí obyčejového mezinárodního práva válečného. Je také výčtem kogentních pravidel v této oblasti.²¹³

O případných možných válečných zločinech spáchaných Ruskou federací na Ukrajině již bylo pojednáno v kapitole o ženevském právu.

Zločinem agrese definovaným článkem 8 bis se rozumí „útočný čin, který svou povahou, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty Organizace spojených národů osobou v postavení, které jí umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce.“ S pojmem *útočný čin* se pracuje ve smyslu „použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu“. Dále článek vyjmenovává různé podoby takového útočného činu jako je vpád nebo útok ozbrojených sil státu na území jiného státu, či jakákoli vojenská okupace, bombardování nebo blokáda přístavů.²¹⁴ O tom, že se Ruská federace na Ukrajině dopustila zločinu agrese, není pochyb. Avšak protože Ukrajina

²¹¹ Čl. 8 Římského statutu.

²¹² ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinců podle mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2002. s. 137. ISBN 80-246-0305-5.

²¹³ Ibid, s. 125-138.

²¹⁴ Čl. 8 bis Římského statutu.

dosud Římský statut neratifikovala, Mezinárodní trestní soud není, kvůli složité konstrukci jurisdikce, oprávněn tuto otázku posoudit.²¹⁵

2.6. Vzájemná obvinění Ukrajiny a Ruské federace ze spáchání zločinu genocidy

Obvinění státu z páčání genocidia je velmi závažné a ošemetné. První strana současného konfliktu, která začala s pojmem pracovat, byla Ruská federace, a to již před počátkem agrese. Obvinění z páčání zločinu genocidy bylo koneckonců samotným deklarovaným důvodem, proč byla zahájena „speciální vojenská operace“.²¹⁶ Podle prohlášení ruského prezidenta Putina v předvečer zahájení invaze má být agresivní válka ospravedlněna snahou o zabránění „genocidě páchané na milionu ruskojazyčných obyvatel“ žijících na doněckém a luhanském území a o následnou „denacifikaci Ukrajiny“.²¹⁷

Zástupci Ukrajiny podali v reakci na obvinění z páčání genocidy na východě země, která měla být důvodem zahájení útočné války, 25. února 2022 žádost k Mezinárodnímu soudnímu dvoru o vydání předběžného opatření proti Ruské federaci ve věci interpretace, aplikace a plnění Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Ukrajinská strana obvinění z páčání genocidy proti ruským obyvatelům na svém území odmítla a označila jej za absurdní a ničím nepodložené. Kromě výkladu Úmluvy o genocidě požadovala, aby Mezinárodní soudní dvůr vydal předběžná opatření, která

²¹⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část III. Trestní postih pachatelů závažných zločinů*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2022-04-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-iii-trestni-postih-pachatelu-zavaznych-zlocinu>. [cit. 2024-03-02].

²¹⁶ MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ DVŮR. *Allegations of Genocide Under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Ukraine v. Russian Federation: 32 states intervening. General List No. 182*. Online. 2024-02-02. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20240202-jud-01-00-en.pdf>. [cit. 2024-03-10].

²¹⁷ AL JAZEERA. *'No other option': Excerpts of Putin's speech declaring war*. Online. Al Jazeera. 2022-02-24. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/24/putins-speech-declaring-war-on-ukraine-translated-excerpts>. [cit. 2024-03-04].

by zabránila dalšímu postupu agrese a žádala potrestání představitelů Ruské federace za nepravdivé obvinění z páchaní genocidy.²¹⁸

Označení určitého jednání za genocidu znamená kvalifikaci zločinu za nejhorší a nejzávažnější mezinárodní zločin, kterého se stát může dopustit. Genocida je obecně vnímána jako zločin zločinů, neboť útočí na nejzákladnější esenciální právo každé skupiny lidí – právo na existenci. Označení státu za „genocidní stát“ má značné přesahy do samotné existence daného státu v rámci mezinárodního společenství a má vliv na jeho postavení i mezinárodní styky.²¹⁹

Mezinárodní trestní soud, do jehož kompetence stíhání zločinu genocidy spadá, proti Ruské federaci žádné obvinění v této věci dosud nevznesl. Pokud by se však mělo o genocidě spekulovat, jednalo by se zřejmě o částečnou či úplnou likvidaci skupiny definovanou národností. Tato kategorie vyvolává mezi odborníky na mezinárodní právo diskuse. Někteří vnímají příslušníky národní skupiny pouze jako příslušníky národnostní menšiny definované prvky ostatních skupin, které jsou článkem 6 Římského statutu a článkem 2 Úmluvy o genocidě jmenovány, tedy etnické, rasové či náboženské skupiny. Taková interpretace pojmu by však zcela vyčerpala a vyprázdnila význam a důvod uvedení národní skupiny ve výčtu chráněných skupin. Obsažnější interpretace pojmu národní skupiny chrání před genocidním jednáním příslušníky celého národa, v rámci něhož se nachází široké spektrum různých náboženských, etnických a rasových skupin obyvatel, kteří ovšem jako celek tvoří jednotnou a celistvou národní skupinu.²²⁰ Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu se přiklonil k širší interpretaci

²¹⁸ MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ DVŮR. *Allegations of Genocide Under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Ukraine v. Russian Federation: 32 states intervening. General List No. 182.* Online. 2024-02-02. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20240202-jud-01-00-en.pdf>. [cit. 2024-03-10].

²¹⁹ MRÁZEK, Josef. *Koncepce zločinu genocidia a ozbrojený konflikt na Ukrajině.* Online. *Právník.* 2023, roč. 162, č. 3, s. 221-244. ISSN 0231-6625. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2023/2023-3.html?a=3751> [cit. 2024-03-02].

²²⁰ AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide.* Online. *Journal of International Criminal Justice.* 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

pojmu a národní skupinu vymezil jako soubor lidí, kteří sdílí pouto k danému státu založené na občanství ve spojení s právy a povinnostmi.²²¹

Definice chráněné skupiny je dále posuzována z pohledu objektivních i subjektivních prvků. Identifikace chráněné skupiny tak záleží zaprvé na objektivním kritériu, které je založeno na posouzení pachatele, že určitá oběť je členem skupiny, kterou se pachatel snaží zničit. Zadruhé, subjektivní kritérium se pak opírá o vlastní vnímání oběti sebe sama jako člena dané chráněné skupiny. Současná praxe mezinárodních soudů a tribunálů pak pracuje s kombinací obou těchto prvků.²²²

Za důkaz o úmyslu likvidace ukrajinského národa by mohla sloužit přímá vyjádření ruských představitelů, pojmy a ideologie, se kterými pracuje propaganda mířící dovnitř i vně země, i obecný kontext a povaha zločinů, které jsou na území Ukrajiny páčány.²²³

Jedním z obecných projevů genocidního úmyslu je dehumanizace určité skupiny obyvatel a jejích členů. Tato forma nenávislného vyjadřování má bohaté historické kořeny i v minulém století. Židé byli nacisty během druhé světové války označováni za „krysy a vši“, ve Rwandě byli Tutsiové označováni za „šváby“. Ruská federace obyvatele Ukrajiny a ukrajinský národ jako celek označuje za „nacisty“ a tímto jeho členy v očích obyvatel Ruska demonizuje a dehumanizuje.²²⁴ S dehumanizací Ukrajinců a Ukrajinek souvisí také forma, jakou Ruská federace ospravedlňuje a odůvodňuje útok na Ukrajinu. „Denacifikace Ukrajiny“ má být jedním z hlavních cílů „speciální

²²¹ ICTR. Prokurátor v. Jean-Paul Akayesu. Rozsudek ze dne 2. září 1998. ICTR-96-4-T, bod 512.

²²² AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

²²³ UNITED NATIONS; OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER. *Update by the Chair of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine, at the 54th session of the Human Rights Council*. Online. 2023-09-25. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/statements/2023/09/update-chair-independent-international-commission-inquiry-ukraine-54th-session>. [cit. 2024-03-10].

²²⁴ AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

vojenské operace“.²²⁵ Dalším projevem možné snahy o destrukci národa je cílený útok na ukrajinské národní kulturní dědictví a infrastrukturu, násilné deportace ukrajinských dětí a rusifikace v podobě udělování ruského občanství a pokusy o asimilaci ukrajinských dětí do ruské společnosti. Situace kolem ukrajinských dětí a jejich převádění do ruské společnosti je hlavním argumentem ukrajinských představitelů v diskusi o tom, zda Rusko na Ukrajině genocidu páchá, či nikoli. Obyvatelé Ukrajiny by tam mohli potenciálně být cílem útoku kvůli své příslušnosti k ukrajinskému národu, tedy příslušnosti k samostatnému národu s právem na vlastní stát a existenci nezávislou od Ruské federace.²²⁶

Genocidu lze od ostatních forem zločinů odlišit dvěma kritérii. Genocida v rámci koordinovaného a naplánovaného útoku cílí na všechny části společnosti, nerozlišuje mezi muži, ženami či dětmi. Druhé kritérium je snaha o naprosté či částečné zničení dané skupiny. Nespokojí se s potlačením práv příslušníků dané skupiny, cílí na zničení národa. Prostředky, které jsou k tomu ze strany agresora využívány, nejsou jen fyzická likvidace, ale také deportace, znásilnění, snahy o vymýcení jazyka a kultury, snahy o vyhlazení národní identity a potažmo národa jako takového.²²⁷

Deklarace, které svědčí o popírání existence ukrajinského národa, byly v rétorice na nejvyšších ruských místech zaznamenatelné již roky před invazí. Ideologie, která provází samotný konflikt, naznačuje, že cílem ruské invaze není jen porážka Ukrajiny, ale i její vymazání z mapy světa a možná i vyhlazení národa.²²⁸ Již v roce 2014, kdy došlo ke svržení proruské ukrajinské vlády byly mezi Ukrajinou a Ruskou federací patrné značné rozdíly. Ukrajina, která procházela svým národním obrozením, spojeným

²²⁵ PRESIDENT OF RUSSIA. *Address by the President of the Russian Federation*. Online. President of Russia. 2022-02-24. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>. [cit. 2024-01-16].

²²⁶ AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

²²⁷ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide. In: Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 260 A (III) ze dne 9. prosince 1948, vstup v platnost 12. ledna 1951.

²²⁸ AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

s hodnotami svobody, politické plurality, respektu k lidským právům, příklonu k západním civilizačním standardům je v kontrastu k autokratickému Rusku, které systematicky občanská a lidská práva potírá, likviduje opozici, útočí na aktivisty a vyřazuje neziskové a nevládní organizace ze společenského života.

Mezi náznaky genocidní rétoriky nejvyšších představitelů Ruské federace patří proslov prezidenta Putina k ruským občanům v den zahájení invaze, v němž mimo jiné z genocidy obviňuje právě Ukrajinu. Prezident Putin v proslovu nicméně říká, že „Rusové a Ukrajinci jsou jeden národ“ a že „ukrajinská území jsou historicky územím Ruska“, čímž de facto popírá právo ukrajinského národa na svébytnou existenci a samostatný stát. Dále v projevu zmiňuje údajný růst „krajně pravicových nacionalistických hnutí a neonacismu na Ukrajině“, což mělo vyústit v „rusofobii“ vůči Rusům žijícím na Ukrajině i v Rusku.²²⁹

Ideologické projevy se promítají i do propagandy, která se šíří v ruských médiích.²³⁰ V článku Ria Novosti z dubna 2022 s názvem *Co by mělo Rusko udělat s Ukrajinou* se píše, že „denacifikace bude nevyhnutelně i deukrajinizací“ nebo „Ukrajina je jako národní stát nemožná a pokusy o jeho vybudování přirozeně vedou k nacismu“, „ukrajinismus je umělá protiruská konstrukce“ a že „denacifikace Ukrajiny je i její nevyhnutelnou deevropizací“, „další denacifikace této masy obyvatelstva spočívá v převýchově, které je dosahováno ideologickou represí (potlačováním) nacistických postojů a přísnou cenzurou: nejen v oblasti politické, ale nutně i ve sféře kultury a vzdělávání“. Dále píší, že zvláštnost moderní „nacizované Ukrajiny“ je v „amorfnosti a ambivalenci“, které umožňují „maskovat nacismus jako touhu po samostatnosti“ a „evropské“ (západní, proamerické) cestě „rozvoje“.²³¹ Samotné výplody prokremelského novináře Timofeje Sergejceva nemohou být izolovaně považovány za projev genocidního úmyslu Ruské federace. Je však nutné brát v potaz,

²²⁹ PRESIDENT OF RUSSIA. *Address by the President of the Russian Federation*. Online. President of Russia. 2022-02-24. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>. [cit. 2024-01-16].

²³⁰ AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

²³¹ SERGEYTSEV, Timofey. *Что Россия должна сделать с Украиной*. Online. RIA Novosti. 2022-04-03. Dostupné z: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>. [cit. 2023-12-15].

že Ria Novosti je přední státem vlastněnou zpravodajskou agenturou, kterou ruské vedení využívá jako nástroj státní propagandy pro manipulaci veřejného mínění.²³²

Ke kvalifikaci zločinu genocidy je zapotřebí úmysl a také samotné genocidní jednání, tedy *actus rei*. Pod skutkovou podstatu zločinu genocidy spadají činy, které jsou vymezeny článkem 6 Římského statutu. Následující část práce podřazuje události, které se během současného ozbrojeného konfliktu odehrály, pod jednotlivé části skutkové podstaty zločinu genocidy. Nejedná se však o tvrzení, že tyto události odpovědnost za zločin genocidy najisto zakládají. Vzhledem k tomu, že se Mezinárodní trestní soud v dané věci ještě finálně nevyjádřil, není možné jeho stanovisko předjímat.

První dva činy skutkové podstaty genocidy jsou usmrcení či způsobení těžké tělesné a duševní újmy příslušníkům chráněné skupiny. Zejména poslední dvě formy mohou být spáchány rozličnými způsoby, ku příkladu mučením, znásilněním či jiným sexuálním násilím, nucenými přesuny či zmizením a také nelidskými podmínkami během zadržení.²³³ Za důkaz takového jednání by mohl sloužit útok na město Buča. V květnu 2022 zde bylo nalezeno více než tisíc mrtvých těl. Mnoho z nich neslo známky mučení, někteří lidé byli nalezeni se svázanýma rukama za zády. Tyto důkazy svědčí o úmyslném zabití a popravách.²³⁴ Podobně závažné důkazy jako ve městě Buča byly zajištěny i ve městě Izjum. Ukrajinské ozbrojené síly po osvobození města našly masové hroby, ve kterých bylo pohřbeno 445 těl.²³⁵ Mezi oběťmi byli nejčastěji muži. Ženy a děti se staly především oběťmi sexuálního násilí a mučení. Zvláštní zástupkyně generálního tajemníka OSN pro sexuální násilí v konfliktech Pramila Patten potvrdila,

²³² MANUCHARIAN, Grigoriy. *The 'Goebbels Method': RIA Novosti as Window into Russian Propaganda*. Online. Geopolitical monitor. Situation reports. 2022-07-27. Dostupné z: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-goebbels-method-ria-novosti-as-window-into-russian-propaganda/>. [cit. 2024-03-10].

²³³ AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

²³⁴ HUMAN RIGHTS WATCH. *Ukraine: Russian Forces' Trail of Death in Bucha. Preserving Evidence Critical for War Crimes Prosecutions*. 2022-04-21. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2022/04/21/ukraine-russian-forces-trail-death-bucha>. [citováno 2023-10-17].

²³⁵ KOZAK-BALANIUK, Iryna. *Acts Committed by Russian Citizens in Ukraine after 24 February 2022 that May Constitute the Crime Of Genocide*. Online *Review of European and Comparative Law*. 2023. Dostupné z: <https://doi.org/10.31743/recl.16506>. [cit. 2024-01-15].

že znásilnění je jednou ze součástí ruské válečné strategie a úmyslnou taktikou pro dehumanizaci obětí.²³⁶ Březnový útok na divadlo v Mariupolu, kde se ukrývaly stovky civilních obyvatel, označila organizace Amnesty International za úmyslný útok na civilní objekt.²³⁷ Důkazy o zabíjení, znásilnění a jiném sexuálním násilí, mučení či o jiném nelidském zacházení jsou zaznamenávány na celém území Ukrajiny, kde se objevily ruské vojenské jednotky. Jednotlivé, izolované útoky tvoří ve svém souhrnu rozsáhlý, úmyslný a systematický útok na civilní obyvatelstvo.²³⁸

Dalším jednáním spadajícím pod skutkovou podstatu zločinu genocidy, které by se Ruská federace na Ukrajině mohla dopouštět, je úmyslné uvedení skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její fyzické zničení. Prostředky jako destrukce civilní infrastruktury, zamezení dodávek elektřiny a vody a blokování evakuačních tras upírají ukrajinským obyvatelům přístup k lékům, zdravotní péči, jídlu a vodě, tedy k základním potřebám pro přežití.²³⁹ S nepříznivými životními podmínkami úzce souvisí i vliv ozbrojeného konfliktu na životní prostředí. Systematické bombardování, zaminování území, škody na rozlehlých přírodních plochách, znečištění ovzduší, vod i půdy, bombardování vodních přehrad a jiné ekologické katastrofy představují značnou hrozbu pro celou Ukrajinu.²⁴⁰ V tomto ohledu se jedná i o nukleární a radiační bezpečnostní hrozbu. Ruské vojenské jednotky operovaly i v černobylské oblasti. Při neodborném zacházení s bývalou jadernou

²³⁶ OCHAB, Ewelina. *United Nations: Rape Is Part Of Russia's Military Strategy*. Online. Forbes. 2022-10-14. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/ewelinaochab/2022/10/14/united-nations-rape-is-part-of-russias-military-strategy/?sh=361ae19f36a0>. [cit. 2023-12-15].

²³⁷ AMNESTY INTERNATIONAL. *Ukraine: "Children": The attack on the Donetsk Regional Academic Drama Theatre in Mariupol*. Index Number: EUR 50/5713/2022. 2022-06-30. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5713/2022/en/>. [cit. 2024-03-02].

²³⁸ AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

²³⁹ UNITED NATIONS. *High Commissioner for Human Rights: High Numbers of Civilian Casualties in Ukraine Raise Concerns that Attacks by Russia are not Complying with International Humanitarian Law*. Online. Press release. 2022-07-05. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/07/high-commissioner-human-rights-high-numbers-civilian-casualties-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

²⁴⁰ BELOUSOVA, Katerina. *Ecocide on Ukrainian lands: 5 biggest disasters of 2023*. Online. EcoPolitic. 2024-01-04. Dostupné z: <https://ecopolitic.com.ua/en/news/ekocid-na-ukrainskih-zemlyah-5-najbilshih-katastrof-2023-roku-2/>. [cit. 2024-02-10].

elektrárnou hrozil únik velkého množství radioaktivity.²⁴¹ O bezpečnostní hrozbu se jedná i v případě dlouhotrvajících cílených útoků na Záporožskou jadernou elektrárnu, nejvýkonnější elektrárnu v Evropě. V červnu 2023 došlo navíc k protržení Kachovské přehrady, která byla v té době okupovaná ruskými vojáky. Voda z přehrady sloužila k ochlazování reaktorů.²⁴² Důsledky ekologické katastrofy, kterou způsobila na ukrajinském území ruská agrese a kterou by bylo možné nazvat „ekocidou“, budou pociťovat Ukrajinci a Ukrajinky po celé generace. Některá bezpečnostní rizika však překračují i hranice země. Zajímavostí je, že s termínem ekocida pracuje i ukrajinský trestní zákoník. V článku 441 je ekocida vymezena jako masová destrukce flory i fauny, otrava vzduchu i vodních zdrojů a jiná jednání, která mohou způsobit environmentální katastrofu a je trestána odnětím svobody na osm až patnáct let.²⁴³

V neposlední řadě se ve výčtu možných genocidních projevů jedná o násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné. Tomuto aspektu se v mnohých svých částech věnuje celá tato diplomová práce. Pro úplnost – Ruská federace již od počátku agrese násilně, nuceně a systematicky přesouvá děti z Ukrajiny do okupovaných oblastí a také do různých regionů Ruské federace. Komise OSN pro mezinárodní právo ve své zprávě z roku 1996 zdůraznila, že násilné převádění dětí do jiné skupiny má do budoucna zvláště závažné důsledky pro životaschopnost určité skupiny jako celku.²⁴⁴ Deportované děti jsou po přesunu společně s ruskými vrstevníky vzdělávány v ruském jazyce, učí se o ruské historii a politice, některé z nich jsou následně dány k adopci ruským rodinám a stávají se ruskými občany bez toho, aby cokoliv z toho mohly ovlivnit ony samy či jejich skuteční zákonní zástupci.²⁴⁵

²⁴¹ LIMAYE, Yogita. *Inside Chernobyl: We stole Russian fuel to prevent catastrophe*. Online. BBC. 2022-04-09. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61048256>. [cit. 2023-10-10].

²⁴² OECD. *Ukraine: Current status of nuclear power installations*. Online. Nuclear Energy Agency. 2023-12-22. Dostupné z: https://www.oecd-nea.org/jcms/pl_66130/ukraine-current-status-of-nuclear-power-installations. [cit. 2024-01-11].

²⁴³ Ukrajina. Zákon č. 2341-III ze dne 5. dubna 2002. Кримінальний кодекс України (trestní zákoník). Dostupné z: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-441.htm. Čl. 441.

²⁴⁴ UNITED NATIONS. *Report of the International Law Commission on the work of its forty-eighth session, 6 May - 26 July 1996: Official Records of the General Assembly, Fifty-first session, Supplement No.10*. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_51_10.pdf. [cit. 2024-03-09].

²⁴⁵ UNITED NATIONS. *UN's Bachelet concerned over Ukraine orphans 'deported' to Russia for adoption*. Online. 2022-06-15. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2023/sc15395.doc.htm>. [cit. 2024-03-09].

Zbývajícím činem, který je s to založit odpovědnost za zločin genocidy je „opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí“. V současné době neexistují důkazy o tom, že by Ruská federace prováděla v okupovaných oblastech sterilizace obyvatel Ukrajiny. Širší výklad tohoto ustanovení může odkázat na stále se rapidně snižující porodnost, ovšem toto nelze přičítat pouze ozbrojenému konfliktu.

O závažnosti a komplikovanosti kvalifikace určitého jednání za zločin genocidy svědčí i váhavá vyjádření světových politiků. Například americký prezident Joe Biden nejprve označil ukrutnosti odehrávající se na Ukrajině za genocidu s tím, že se Putin snaží vymazat ideu ukrajinské identity,²⁴⁶ později však svůj výrok korigoval vyjádřením, že rozhodnutí, zda jde o genocidu, „přenecháme právníkům“.²⁴⁷

Kanadská dolní komora parlamentu přijala v dubnu 2022 deklaraci, že se Rusko na území Ukrajiny dopouští zločinu genocidy a stejně tak že existují důkazy o systematickém a masivním páchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Deklaraci podpořil i kanadský premiér Justin Trudeau.²⁴⁸ V březnu 2022 přijal polský Sejm rezoluci, ve které ruskou agresi odsoudil a použil také pojem genocida.²⁴⁹ Litevský parlament v květnu 2022 přijal usnesení, v kterém označil ruské počínání na Ukrajině za genocidu a terorismus a vyzval k ustavení mezinárodního trestního tribunálu po vzoru poválečného tribunálu v Norimberku.²⁵⁰ V dubnu 2022 přijaly

²⁴⁶ WRIGHT, George. *Ukraine war: Is Russia committing genocide?* Online. BBC. 2022-04-13. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61017352>. [cit. 2024-01-11].

²⁴⁷ THE WHITE HOUSE. *Remarks by President Biden Before Air Force One Departure*. Online. Speeches and remarks. 2022-04-12. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/04/12/remarks-by-president-biden-before-air-force-one-departure-13/>. [cit. 2024-03-10].

²⁴⁸ SINGH, Kanishka. *Canada lawmakers vote unanimously to label Russia's acts in Ukraine as 'genocide'*. Online. Reuters. 2022-04-28. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/canada-lawmakers-vote-unanimously-label-russias-acts-ukraine-genocide-2022-04-27/>. [cit. 2024-01-11].

²⁴⁹ SEJM OF THE REPUBLIC OF POLAND. *Sejm potępił rosyjskie ludobójstwo na Ukrainie. "Nikt, kto ceni wolność, prawa i godność człowieka, reguły demokracji i fundamenty cywilizacji, nie ma prawa przejść obojętnie wobec tragedii Ukraińców"*. Online. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. 2022-05-08. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=F1C8C323BBE5152BC125881D007641CA>. [cit. 2024-01-16].

²⁵⁰ SYTAS, Andrius. *Lithuanian lawmakers brand Russian actions in Ukraine as 'genocide', 'terrorism'*. Online. Reuters. 2022-05-10. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/lithuanian-lawmakers-brand-russian-actions-ukraine-genocide-terrorism-2022-05-10/>. [cit. 2024-01-11].

podobná usnesení i zákonodárci v Lotyšsku a Estonsku.²⁵¹ Horní komora českého parlamentu v květnu 2022 po vzoru pobaltských parlamentů označila útoky ruských ozbrojených sil na Ukrajině také za zločin genocidy.²⁵² Opačný názor má například francouzský prezident Emmanuel Macron, který upozornil na to, že eskalace rétoriky mír nepřinese a že je potřeba být s použitými výrazy opatrný.²⁵³

²⁵¹ SYTAS, Andrius. *Latvian and Estonian parliaments say Russia committed genocide in Ukraine*. Online. Reuters. 2022-04-21. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/latvian-estonian-parliaments-say-russia-committed-genocide-ukraine-2022-04-21/>. [cit. 2024-01-11].

²⁵² JACK, Victor. *Czech Senate recognizes Russian actions in Ukraine as genocide*. Online. Politico. 2022-05-11. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/czech-senate-recognize-russia-actions-ukraine-genocide/>. [cit.2024-01-11].

²⁵³ BORGER, Julian. *Macron declines to follow Biden and call Russian acts in Ukraine 'genocide'*. Online. The Guardian. 2022-04-13. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/13/emmanuel-macron-genocide-ukraine-russia-biden>. [cit. 2024-01-11].

3 Právní kroky

3.1. Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu

Předpoklady pro výkon jurisdikce Mezinárodního trestního soudu jsou dány článkem 12, který stanoví, že pouze stát, který se stal smluvní stranou Římského statutu, přijímá jurisdikci soudu. Mezinárodní trestní soud může vykonávat jurisdikci nad zločiny, které se staly na území státu, který je smluvní stranou Římského statutu nebo nad osobami, které jsou státními příslušníky státu, který přijal pravomoc soudu dle Římského statutu.²⁵⁴

Mezinárodní trestní soud funguje na základě principu komplementarity. Jurisdikce soudu dle článku 17 nastupuje až ve chvíli, kdy nepostačuje vyšetřování a stíhání zločinů na úrovni státu. Aktivace pravomoci Mezinárodního trestního soudu se váže na neochotu nebo neschopnost vést vyšetřování a stíhání ve státě, do jehož jurisdikce čin spadá nebo na rozhodnutí o nestíhání osoby, která zločin spáchala. Pro stanovení pravomoci Mezinárodního trestního soudu namísto národního soudu z důvodů zmíněných výše slouží indikátory na straně státu uvedené v odstavci 2 tedy ochrana dotčené osoby před trestní odpovědností, neopodstatněné průtahy, které svědčí o neochotě postavit možného pachatele před soud a také způsob vedení řízení neslučitelný se zásadou nezávislosti a nestrannosti. Mezinárodní trestní soud ale nesmí porušit zásadu *ne bis in idem*, tedy soudit osobu, která již byla odsouzena na národní úrovni a také se jeho jurisdikce nevztahuje na věci, které nejsou dostatečně závažné na to, aby se jimi soud zabýval. Mezinárodní trestní soud tak respektuje princip přednosti pravomoci národních soudů a zásadu efektivní soudní ochrany. Ukrajina ani Ruská federace se však smluvními stranami Římského statutu nestaly.²⁵⁵

²⁵⁴ Čl. 12 Římského statutu.

²⁵⁵ KALUZHNA, Oksana a SHUNEVYCH, Kateryna. *Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems*. Online. *Access to justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 3, s. 178-193. ISSN 2663-0575. Dostupné z: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000324>. [cit. 2024-03-03].

3.1.1. Ratifikační proces Římského statutu na Ukrajině

Ukrajina sice dne 20. ledna 2000 Římský statut podepsala, ale mimo jiné i kvůli rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 11. července 2001, který Římský statut v určitých bodech shledal v rozporu s ukrajinskou Ústavou, nebyl dosud ratifikován.²⁵⁶

Podnět na přezkoumání ústavnosti ratifikace Římského statutu podal tehdejší ukrajinský prezident Leonid Kučma v souladu s článkem 151 ukrajinské Ústavy.²⁵⁷ Protiústavní měla být ustanovení o principu komplementarity, přesun ukrajinských občanů před soud do jiného státu nebo vykonatelnost rozsudků ve třetích zemích.²⁵⁸

Rozpor Římského statutu s Ústavou shledal Ústavní soud jen v článku 10 preambule a v článku 1 Římského statutu – tedy v principu komplementarity. Ústavní soud tato ustanovení vyložil jako doplňování vnitrostátních justičních orgánů mezinárodními. Princip komplementarity tak nebyl zcela zřejmě uchopen a pochopen správně. Ratifikaci Římského statutu však Ústavní soud nevyločil, byla by však možná až po novelizaci Ústavy.²⁵⁹

V ostatních bodech, ve kterých tehdejší prezident protiústavnost shledával, Ústavní soud rozpor nenašel. Mezi vybranými namítanými body, které Ústavní soud posuzoval, byl i rozpor s článkem 124 ukrajinské Ústavy, který říká, že výkon spravedlnosti je čistě v kompetenci soudů a nelze jej delegovat na žádný jiný orgán.²⁶⁰ Článek 17 Římského statutu však omezuje svou jurisdikci na situace, kdy je stát

²⁵⁶ KALUZHNA, Oksana a SHUNEVYCH, Kateryna. *Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems*. Online. *Access to justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 3, s. 178-193. ISSN 2663-0575. Dostupné z: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000324>. [cit. 2024-03-03].

²⁵⁷ Ukrajina. Zákon č. 254k/96-BP ze dne 28. června 1996. Конституція України (Ústava Ukrajiny). Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

²⁵⁸ PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Campaign for the Universality and Effectiveness of the System of the Rome Statute of the International Criminal Court: Ukraine and the Rome Statute*. Online. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/ilhr/rome-statute/ukraine.html>. [cit. 2024-03-10].

²⁵⁹ Ústavní soud Ukrajiny. Nález č. N 1-35/2001 ze dne 11. července 2001. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут). Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>.

²⁶⁰ Ukrajina. Zákon č. 254k/96-BP ze dne 28. června 1996. Конституція України (Ústava Ukrajiny). Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

neochoten nebo neschopen vést vyšetřování sám. Nebere tak a priori národním soudům možnost celé řízení vést samostatně a svou pravomoc omezuje pouze na krajní případy. Článek 125 ukrajinské Ústavy zakazuje vytvoření mimořádných nebo speciálních soudů. Mezinárodní trestní soud podle nálezů takovým zakázaným speciálním soudem není, jelikož se toto ustanovení týká pouze ad hoc zřízených vnitrostátních speciálních soudů, ne mezinárodních soudních institucí. Římský statut není ani v rozporu s článkem 121 Ústavy, který stanovuje, že obžalobu podává pouze ukrajinská prokuratura. Obdobně jako v případě předchozího článku o speciálních soudech Římský statut ponechává pravomoci národní prokuratury netknuté a svými prokurátory pouze vyplňuje mezery v konkrétních situacích definovaných v článku 17 Římského statutu. Dalším kontroverzním bodem jsou ustanovení ukrajinské Ústavy, které zaručují imunitu prezidentovi, předsedům komor a soudcům. Článek 27 Římského statutu s vymezením personální imunity není v rozporu, protože zločiny, jimiž se Mezinárodní trestní soud zabývá, vyplývají z mezinárodního práva, které vychází z mezinárodního práva obyčejového nebo z mezinárodních úmluv, kterými je Ukrajina vázána a které v určitých situacích mají aplikační přednost před národními zákony. Trestněprávní imunita garantována Ústavou se tak vztahuje pouze na řízení vedená národní jurisdikcí. Dále, článek 25 ukrajinské Ústavy zakazuje vyhoštění nebo předání vlastních občanů do jiného státu, Ústavní soud však vymezil rozdíl mezi trvalým vyhoštěním či předáním a pouhým dočasným vydáním nebo přesunem k mezinárodnímu tribunálu, který není cizím státem. Speciální ochrana obviněného není potřeba, neboť spravedlivý proces, který je garantován každému, je i před Mezinárodním trestním soudem zaručen. A konečně ani článek 64 Ústavy, který připouští omezení základních práv a svobod pouze v případech stanovených Ústavou, za protiústavní označen nebyl, protože povinnosti vyplývající z Římského statutu takové omezení nepředstavují.²⁶¹

Po vyjasnění problematických bodů došlo k překonání zbývajících ústavněprávního problému novelou článku 124 ukrajinské Ústavy. V roce 2016, tedy 16 let od podpisu Římského statutu, ukrajinský parlament přijal novelu Ústavy, která

²⁶¹ Ústavní soud Ukrajiny. Nález č. N 1-35/2001 ze dne 11. července 2001. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут). Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>.

umožňuje jurisdikci Mezinárodního trestního soudu, prostřednictvím ratifikace Římského statutu, přijmout.²⁶² Novela vstoupila v účinnost 30. června 2019. Tříletá legisvakantní lhůta byla zvolena z důvodu očekávaných voleb v roce 2019, které vyhrála strana Sluha lidu současného ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského. I přes vítězství ve volbách, po kterých strana získala 254 křesel z celkových 450,²⁶³ a tedy i parlamentní většinu, k ratifikaci Římského statutu na Ukrajině zatím nedošlo.

Ukrajina za více než 20 let od podpisu Římského statutu několikrát deklarovala, že dokument ratifikuje a vyjadřovala svou důvěru vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu. V říjnu 2021 nejvyšší prokurátorka Ukrajiny Iryna Venediktova na tiskové konferenci uvedla, že ratifikace Římského statutu je zcela zásadní.²⁶⁴ V květnu 2023 navštívil sídlo Mezinárodního trestního soudu v Haagu ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyy a opět se k ratifikaci zavázal. K ratifikaci statutu vyzývají i ukrajínští právníci, neziskové organizace a občanská společnost.²⁶⁵ Povinnost ratifikovat Římský statut je přímo obsažena v Asociační dohodě s EU, konkrétně v článku 8, pokud bude Ukrajina skutečně usilovat o členství v ní, bude muset statut nevyhnutelně ratifikovat.²⁶⁶

Důvody, proč Ukrajina stále Římský statut neratifikovala, jsou složité. Svou roli sehrálo i zpolitizování ratifikace, propaganda ze strany Ruské federace, kterou do

²⁶² PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Campaign for the Universality and Effectiveness of the System of the Rome Statute of the International Criminal Court: Ukraine and the Rome Statute*. Online. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/ilhr/rome-statute/ukraine.html>. [cit. 2024-03-10].

²⁶³ BUMBA, Jan. *Ukrajina sečetla všechny hlasy v parlamentních volbách. Zelenského Sluha lidu jasně zvítězil*. Online. iRozhlas. 2019-07-26. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/ukrajina-parlamentni-volby-2019-sluha-lidu-naroda-volodymyr-zelenskyy-prezident_1907261051_ako. [cit. 2023-10-28].

²⁶⁴ Media Center Ukraine. *Ірина Венедіктова, Генеральний прокурор України*. Online. Video. 2022-03-28. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=vae6XuM6ZGk&ab_channel=MediaCenterUkraine-Ukrinform. [citováno 2023-10-21].

²⁶⁵ COALITION FOR THE ICC. *Ukrainian Civil Society Calls on Ukraine to Ratify the Rome Statute*. Online. Coalition for the ICC. 2023-05-05. Dostupné z: <https://www.coalitionfortheicc.org/news/20230505/ukrainian-civil-society-calls-ukraine-ratify-rome-statute>. [cit. 2024-03-10].

²⁶⁶ RADA EVROPSKÉ UNIE. *Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine*. Eur-Lex.europa.eu, *Document 22014A0529(01)*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>. [cit. 2024-03-10].

Verchovné Rady vnáší i proruští poslanci a neporozumění principu komplementarity a dezinterpretace funkce Mezinárodního trestního soudu.²⁶⁷

Kromě mezinárodních závazků vyplývajících z mezinárodního smluvního práva, početných deklarací snahy o urychlenou ratifikaci a povinnosti ratifikace při procesu přijímání Ukrajiny do Evropské unie, je pro Ukrajinu ratifikace stěžejní i z důvodu nutnosti ochrany civilní populace, teritoriální integrity, nezávislosti a přežití národa jako takového. Ukrajina by měla v co nejkratší době vstoupit do společenství smluvních států Římského statutu a stát se tak plnoprávným členem mezinárodního společenství zemí, které věří ve vládu práva, demokracii, lidská práva a spravedlnost.²⁶⁸

Zástupce ředitele kanceláře ukrajinského prezidenta Andrii Smyrnov však uvedl, že ratifikace Římského statutu v současné chvíli není nutná a měla by být zvažována až po vítězství ve válce s Ruskem. Situaci nepovažuje za palčivou právě z důvodu, že Mezinárodní trestní soud má nad zločiny páchanými na Ukrajině jurisdikci díky prohlášením. Nynější rezervovaný postoj k ratifikaci dává do souvislosti s případnou reakcí ozbrojených sil, které se prý obávají, jaké dopady by na ně tento krok potenciálně mohl mít.²⁶⁹ V současné situaci je přízeň, oddanost a loajalita armády naprosto klíčová a nezbytná.

Strach členů armády ovšem pramení především z nedorozumění při výkladu termínu *válečné zločiny*. Ukrajínští představitelé, členové vlády i armádní představitelé totiž často zaměňují termíny *válečné zločiny* (war crimes) a *vojenské zločiny* (military crimes) ve smyslu trestné činy proti vojenské podřízenosti a vojenské cti, jak je zná český trestní zákoník, tedy například trestný čin neuposlechnutí rozkazu nebo

²⁶⁷ KERSTEN, Mark. *After all this time, why has Ukraine not ratified the Rome Statute of the International Criminal Court?* Online. Justice in Conflict. 2022-03-14. Dostupné z: <https://justiceinconflict.org/2022/03/14/after-all-this-time-why-has-ukraine-not-ratified-the-rome-statute-of-the-international-criminal-court/>. [cit. 2023-10-30].

²⁶⁸ PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Ukraine: PGA calls for the ratification of the Rome Statute and welcomes the adoption of the Law on Cooperation with the ICC by the Verkhovna Rada.* Online. 2022-05-05. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/es/news/ukraine-cooperation-international-criminal-court.html>. [cit. 2024-03-10].

²⁶⁹ UKRAINSKA PRAVDA. *President's Office considers ratification of Rome Statute irrelevant for the time being.* Online. Ukrainska Pravda. 2023-08-21. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/08/21/7416504/>. [cit. 2024-03-10].

zběhnutí.²⁷⁰ Pojmy zaměňuje například ministr zahraničních věcí Dmytro Kuleba i někdejší ministr obrany Andrij Taran. Z této dezinterpretace kompetencí a pravomoci Mezinárodního trestního soudu vyvěrá odpor čelních armádních představitelů k ratifikaci.²⁷¹ Dalšími aspekty jsou i ukrajinský patriotismus a strach o svrchovanost země. Ukrajina si pravděpodobně nechává i prostor pro případné zpětné odnětí pravomoci Mezinárodního trestního soudu a zrušení prohlášení v případě, že by soud nenaplnil očekávání, které do něj Ukrajina vkládá ve vztahu k potrestání ruských představitelů.²⁷²

V současném stavu Ukrajina může na vyšetřování pouze spolupracovat, nemůže jmenovat své soudce, nemůže se vyšetřování přímo účastnit a ovlivňovat jeho směr, hraje pouze roli jakéhosi asistenta.²⁷³

Smyslem této části práce, která rozebírá ratifikační proces Římského statutu na Ukrajině, je poukázat na to, jak je celý proces komplikovaný a mnohvrstevný. Práce se zabývá různými souvisejícími aspekty deportací dětí a právě ratifikace Římského statutu je v procesu prověřování zločinů, které byly na Ukrajině spáchány, zásadní. Často se lze setkat s velmi zjednodušeným odůvodněním, které jako důvod, proč Ukrajina Římský statut dosud neratifikovala, jmenuje pouze výše zmíněný nález ukrajinského Ústavního soudu. Jak bylo v této části popsáno, samotný nález tím jediným důvodem není. Ústavní soud ve svém nálezu ve většině namítaných bodů rozpor s Ústavou odmítl. Protiústavnost shledal pouze v námitce proti principu komplementarity, která již byla překonána přijetím novely Ústavy s účinností od roku 2019.

²⁷⁰ Česko. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

²⁷¹ MASOL, Sergii. *Ukraine and the International Criminal Court*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2022, roč. 20, č. 1, s. 167-190. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqac012>. [cit. 2024-03-03].

²⁷² Ibid.

²⁷³ SVOBODNÁ EVROPA. *Україні треба якнайшвидше ратифікувати Римський статут – українська лауреатка «Нобеля»*. Online. Радио Свобода. 2022-11-23. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-matviychuk-ratyfikatsiya-rymskogo-statutu/32142391.html>. [cit. 2024-03-10].

3.1.2. Deklarace podle Římského statutu

Ukrajina k dnešnímu dni plnohodnotným členem Římského statutu stále není, Mezinárodní trestní soud však svou jurisdikci může uplatnit díky dvěma deklaracím ze dne 17. dubna 2014²⁷⁴ a 8. září 2015.²⁷⁵ Dle článku 12 odstavce 3 Římského statutu může i stát, který není smluvní stranou, v případě potřeby přijmout jurisdikci soudu prohlášením.²⁷⁶ V takovém případě může ale vyšetřovat jen válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, zločin genocidy, nemá však jurisdikci nad zločinem agrese.²⁷⁷

První deklarace z roku 2014 obsahovala žádost Ukrajiny o prošetření událostí z období mezi 21. listopadem 2013 do 22. února 2014.²⁷⁸ V tomto období se na Ukrajině konaly masové demonstrace, tzv. revoluce důstojnosti. Revoluci spustil v listopadu 2013 tehdejší prezident Viktor Janukovyč, který odmítl podepsat Asociační dohodu s Evropskou unií a místo toho otevřeně deklaroval svůj proruský postoj. Těžiště protestů se odehrávalo na náměstí Nezávislosti v Kyjevě, nazývaném Majdan. Demonstranti volali po demokratických reformách, evropské integraci a odstoupení prezidenta. Vláda na situaci reagovala nepřiměřeně ostrou demonstrací síly a represemi. Vyostřená situace nakonec vyvrcholila svržením prokremelského prezidenta Viktora Janukovyče, který po nátlaku 22. února 2014 odstoupil z funkce. Prozatímní vláda pod vedením Arsenije Jaceňuka měla provést zásadní demokratické reformy.²⁷⁹

²⁷⁴ EMBASSY OF UKRAINE TO THE KINGDOM OF NETHERLANDS. *Letter to Registrar International Criminal Court*. 61219/35/673-384. 2014-04-09. Hague. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>. [cit. 2024-03-10].

²⁷⁵ MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Letter to Registrar International Criminal Court, Mr. Herman von Hebel*. 2015-09-08. Kyiv. Dostupné z: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine. [cit. 2024-03-09].

²⁷⁶ Čl. 12 odst. 3 Římského statutu.

²⁷⁷ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Ukraine: Situation in Ukraine. Investigation ICC-01/22*. Online. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>. [cit. 2024-03-10].

²⁷⁸ EMBASSY OF UKRAINE TO THE KINGDOM OF NETHERLANDS. *Letter to Registrar International Criminal Court*. 61219/35/673-384. 2014-04-09. Hague. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>. [cit. 2024-03-10].

²⁷⁹ KATCHANOVSKI, Ivan. *The “snipers’ massacre” on the Maidan in Ukraine*. Online. *Cogent Social Sciences*. 2023. Volume 9. Issue 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2269685>. [cit. 2023-11-12].

V návaznosti na první deklaraci prokurátor Mezinárodního trestního soudu 25. dubna 2014 oznámil, že spáchané zločiny nejsou zločiny proti lidskosti, neboť chybí dostatečné důkazy o tom, že se jednalo o rozsáhlý systematický útok na civilní osoby. V předběžném šetření dále nepokračoval.²⁸⁰

Druhá deklarace odevzdala pravomoc Mezinárodnímu trestnímu soudu k vyšetřování zločinů, které měli spáchat „ruští představitelé a představitelé teroristické organizace „DNR“ a „LNR“.²⁸¹ K tomuto kroku vedlo podezření ze zločinů spáchaných během protiprávní anexe Krymu, vzniku samozvané separatistické Doněcké lidové republiky a během bojů na východě Ukrajiny.²⁸² Druhá deklarace tak odevzdává Mezinárodnímu trestnímu soudu pravomoc nad zločiny, které byly spáchány od 20. února 2014, a na rozdíl od první deklarace nemá žádné časové omezení.²⁸³

Ve spojení tyto deklarace tedy umožnily Mezinárodnímu trestnímu soudu předběžné vyšetřování válečných zločinů a zločinů proti lidskosti spáchaných na území Ukrajiny od 21. listopadu 2013 do současnosti.²⁸⁴

3.1.3. Ratifikační proces Římského statutu v Ruské federaci

Ruská federace odvolala svůj podpis Římského statutu v listopadu roku 2016. Důvodem prezentovaným ruským ministrem zahraničních věcí mělo být to, že Mezinárodní trestní soud „nesplnil očekávání a nestal se skutečně nezávislým“.²⁸⁵

²⁸⁰ COALITION FOR THE ICC. *Ukraine*. Online. Coalition for the ICC. Dostupné z: <https://www.coalitionfortheicc.org/country/ukraine>. [cit. 2024-03-10].

²⁸¹ Termíny „DNR“ a „LNR“ se rozumí samozvaná Doněcká a Luhanská lidová republika, neuznané státní útvary.

²⁸² MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Letter to Registrar International Criminal Court, Mr. Herman von Hebel*. 2015-09-08. Kyiv. Dostupné z: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine. [cit. 2024-03-09].

²⁸³ COALITION FOR THE ICC. *Ukraine*. Online. Coalition for the ICC. Dostupné z: <https://www.coalitionfortheicc.org/country/ukraine>. [cit. 2024-03-10].

²⁸⁴ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Ukraine: Situation in Ukraine. Investigation ICC-01/22*. Online. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>. [cit. 2024-03-10].

²⁸⁵ LATTMANN, Tamás. *Co špatně začíná, to špatně končí – odchody z Mezinárodního trestního soudu*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2017-03-07. Dostupné z: <https://www.iir.cz/all-s-wrong-that-starts-wrong-withdrawals-from-the-international-criminal-court>. [cit. 2024-03-02].

Prokurátor Mezinárodního trestního soudu Fatou Bensouda v roce 2014 publikoval předběžnou zprávu hodnotící obvinění vyplývající z druhé ukrajinské deklaráce, kde se poprvé objevilo označení konfliktu na východě Ukrajiny za mezinárodní konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou a situace na Krymu jako trvajícím stavu okupace. Zpráva se mimo jiné zabývala i letem MH17.²⁸⁶ Tanya Lokshina z organizace Human Rights Watch označila odvolání podpisu Ruskem za symbolické gesto, které odkrývá přístup Ruska k mezinárodní spravedlnosti a institucím a vyjadřuje budoucí směřování, tedy že Rusko nemá v úmyslu Statut ratifikovat ani jinak s Mezinárodním trestním soudem spolupracovat.²⁸⁷

Rusko Statut sice nikdy neratifikovalo, ovšem jak již bylo řečeno výše, v roce 2000 jej podepsalo. Statut sice pro Rusko není právně závazný, ovšem z článku 18 Vídeňské úmluvy o smluvním právu vyplývá povinnost zdržet se činů, které by odporovaly předmětu a účelu smlouvy.²⁸⁸

Odvolání podpisu Římského statutu Ruskem však neznemožňuje výkon pravomoci Mezinárodního trestního soudu, který je zajištěn prohlášeními učiněnými Ukrajinou. V prosinci roku 2020 vydal prokurátor Fatou Bensouda prohlášení, že základní podmínky pro otevření vyšetřování situace na Ukrajině byly splněny.²⁸⁹

3.2. Mezinárodní zatýkací rozkazy

Dne 17. března 2023 vydal II. přípravný senát Mezinárodního trestního soudu dva mezinárodní zatýkací rozkazy. První zatýkací rozkaz míří na prezidenta Ruské federace

²⁸⁶ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *The Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, opens a preliminary examination in Ukraine*. Online. Press Release. 2014-04-25. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/prosecutor-international-criminal-court-fatou-bensouda-opens-preliminary-examination-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

²⁸⁷ WALKER, Shaun. *Russia withdraws signature from international criminal court statute*. Online. The Guardian. 2016-11-16. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/16/russia-withdraws-signature-from-international-criminal-court-statute>. [cit. 2023-10-30].

²⁸⁸ Čl. 18 Vídeňské úmluvy o smluvním právu ze dne 23. května 1969.

²⁸⁹ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2020-12-11. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-fatou-bensouda-conclusion-preliminary-examination-situation-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

Vladimíra Vladimiroviče Putina a druhý na jeho zmocněnkyni pro práva dětí Marii Alekseyevnu Lvovou-Belovou.²⁹⁰

Oba jsou stíháni za válečné zločiny „protiprávní deportace či přesunu nebo protiprávního zbavení osobní svobody“ podle článku 8 odst. 2 písm. a) bod (vii) Římského statutu²⁹¹ a za „okupační silou provedené přímé nebo nepřímé přesídlení částí jejího vlastního civilního obyvatelstva na okupované území nebo částečnou či úplnou deportaci či přesídlení obyvatelstva okupovaného území uvnitř nebo vně tohoto území“ podle díkce článku 8 odst. 2 písm. b) bod (viii) Římského statutu.²⁹² Individuální trestní odpovědnost Mezinárodní trestní soud v zatýkacích rozkazech na obě osoby stanovil dle článku 25 odst. 3 písm. a) Římského statutu, tedy že vymezené trestné činy osoby spáchaly „samostatně, společně s jinou osobou nebo prostřednictvím jiné osoby“.²⁹³ U prezidenta Putina ještě navíc soud shledal odpovědnost jako nadřízeného podle článku 28 písm. b) Římského statutu, tedy že je trestně odpovědný za zločiny, kterých se „dopustili podřízení podléhající jeho faktickému vedení a kontrole v důsledku toho, že nadřízený řádně nevykonával kontrolu nad takovými podřízenými“.²⁹⁴ Podezření ze spáchání válečných zločinů protiprávní deportace obyvatelstva a protiprávního přesunu z okupovaných oblastí soud vyvozuje z důkazů o probíhajících únosech ukrajinských dětí.²⁹⁵

Samotné zatýkací rozkazy jsou neveřejné, jejich plné zveřejnění by mohlo ohrozit vyšetřování. Kvůli závažnosti trestných činů, ze kterých je obviněn prezident Ruské federace a jeho zmocněnkyně pro práva dětí, Mezinárodní trestní soud zveřejnil jména

²⁹⁰ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova*. Online. Press Release. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>. [cit. 2024-03-09].

²⁹¹ Čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (vii) Římského statutu.

²⁹² Čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (viii) Římského statutu.

²⁹³ Čl. 25 odst. 3 písm. a) Římského statutu.

²⁹⁴ Čl. 28 písm. b) Římského statutu.

²⁹⁵ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova*. Online. Press Release. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>. [cit. 2024-03-09].

obviněných, skutkové podstaty trestných činů, kterých se měli dopustit a také formu odpovědnosti.²⁹⁶

3.2.1. Proces vydání mezinárodních zatýkacích rozkazů

Již 25. února 2022 vydal hlavní prokurátor Mezinárodního trestního soudu Karim Ahmad Khan prohlášení, že situaci na Ukrajině se znepokojením pozorně sleduje. V prohlášení také připomíná, že má soud díky deklaraci ze strany Ukrajiny nad trestnými činy jurisdikci.²⁹⁷ V pondělí 28. února 2022 hlavní prokurátor Khan oznámil, že se chystá zahájit vyšetřování možných válečných zločinů, zločinů proti lidskosti či zločinu genocidy na Ukrajině co nejdříve po souhlasu příslušného panelu.²⁹⁸ Již 2. března oznamuje, že získal pověření na zahájení vyšetření možných zločinů, kterých se na ukrajinském území Rusko dopouští. Vyšetřování bylo zahájeno nejen na základě předběžného šetření soudu, ale také kvůli podnětům 39 zemí, které jsou smluvními stranami Římského statutu. K podnětu se připojila i Česká republika.²⁹⁹ Ve stejný den bylo šetření situace na Ukrajině přiřazeno II. přípravnému senátu ve složení soudců a soudkyně Tomoko Akane, Antoine Kesia-Mbe Mindua a Rosario Salvatore Aitala.³⁰⁰ K podnětům k vyšetřování se následně připojily další čtyři členské státy. Celkový počet zemí, které daly Mezinárodnímu trestnímu soudu podnět k vyšetřování situace

²⁹⁶ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova*. Online. Press Release. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and-maria-alekseyevna-lvova-belova>. [cit. 2024-03-09].

²⁹⁷ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: "I have been closely following recent developments in and around Ukraine with increasing concern."*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-02-25. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-been-closely-following>. [cit. 2024-03-09].

²⁹⁸ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: "I have decided to proceed with opening an investigation."*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-02-28. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>. [cit. 2024-03-09].

²⁹⁹ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Receipt of Referrals from 39 States Parties and the Opening of an Investigation*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-03-02. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>. [cit. 2024-03-09].

³⁰⁰ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *ICC Presidency assigns the Situation in Ukraine to Pre-Trial Chamber II*. Online. Press Release. 2022-03-02. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-presidency-assigns-situation-ukraine-pre-trial-chamber-ii>. [cit. 2024-03-09].

na Ukrajině, tak stoupl na 43.³⁰¹ Prokurátor dále zveřejnil informační portál, do něhož může každý přispět svým svědectvím o dění na Ukrajině.³⁰²

V následujících měsících hlavní prokurátor Khan informuje o průběhu vyšetřování. Na Ukrajinu byly vyslány početné týmy forensních odborníků a vyšetřovatelů,³⁰³ sám prokurátor Khan Ukrajinu několikrát navštívil, na své třetí cestě se stal očitým svědkem zkázy ukrajinského města Charkov.³⁰⁴

Vyšetřování po necelém roce vyvrcholilo 22. února 2023 žádostí prokurátora Khana k II. přípravnému senátu Mezinárodního trestního soudu o vydání mezinárodních zatýkacích rozkazů. Senát žádosti vyhověl. Na základě nashromážděných důkazů prokurátor dospěl k rozhodnutí, že je zde důvodné podezření ze spáchání válečných zločinů spojených s nezákonnými deportacemi a převozem ukrajinských dětí z okupovaných území do Ruské federace. Okolnosti, které vedly k vydání mezinárodních zatýkacích rozkazů, jsou založeny na potvrzených údajích a svědectvích o deportaci tisíců dětí z ukrajinského území. Za důkaz slouží i změna ruské legislativy především prostřednictvím prezidentských dekretů, které umožňují urychlení řízení o nabytí ruského občanství a usnadnění adopce ukrajinských dětí ruskými rodinami.

³⁰¹ AL JAZEERA. *All you need to know about the ICC's arrest warrant for Putin*. Online. Al Jazeera. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/17/all-you-need-to-know-about-the-iccs-arrest-warrant-for-putin>. [cit. 2024-03-04].

³⁰² MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Additional Referrals from Japan and North Macedonia; Contact portal launched for provision of information*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-03-11. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-additional-referrals-japan-and>. [cit. 2024-03-09].

³⁰³ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *ICC Prosecutor Karim A.A. Khan QC announces deployment of forensics and investigative team to Ukraine, welcomes strong cooperation with the Government of the Netherlands*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-05-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-announces-deployment-forensics-and-investigative-team-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

³⁰⁴ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *ICC Prosecutor Karim A. A. Khan QC visits Kharkiv, Ukraine on 15 June 2022*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-06-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-khan-qc-visits-kharkiv-ukraine-15-june-2022>. [cit. 2024-03-09].

Prokurátor rovněž uvedl, že toto jednání ukazuje na úmysl děti z Ukrajiny přesunout trvale do Ruska, nejedná se tedy o dočasnou a nutnou evakuaci, jak tvrdí ruské úřady.³⁰⁵

Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj vydání zatýkacích rozkazů ve svém prohlášení vítal a vydání mimo jiné označil za historické rozhodnutí, kdy se představitel „teroristického státu“ oficiálně stal podezřelým ze spáchání válečných zločinů. Dodal, že by bylo nemožné takovou operaci provést bez souhlasu a vědomí člověka, který stojí v čele „teroristického státu“.³⁰⁶

Odpověď Ruska na sebe nenechala dlouho čekat. Mluvčí ruského prezidenta Dmitrij Peskov označil vydání zatykače na Putina a Lvovou-Belovou za nehorázné a nepřijatelné. Zdůraznil, že z pohledu ruského práva je takové rozhodnutí „neplatné a nulitní.“³⁰⁷

Ruská reakce však nezůstala jen u vyjádření pohoršení. Ruský vyšetřovací výbor stíhá hlavního prokurátora Mezinárodního trestního soudu Karima Khana a tři soudce z přípravného řízení, kteří umožnili vydání zatýkacích rozkazů na prezidenta Putina a zmocněnkyni Marii Lvovou-Belovou. Zatýkací rozkazy na činitele soudu Rusko vydalo 20. března 2023, necelý měsíc po vydání zatykačů Mezinárodním trestním soudem.³⁰⁸ Následně se ruský zatýkací rozkaz rozšířil o další osoby, a to konkrétně o předsedu Mezinárodního trestního soudu, prvního místopředsedu a o dalšího soudce účastnícího se řízení.³⁰⁹

³⁰⁵ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement by Prosecutor Karim A. A. Khan KC on the issuance of arrest warrants against President Vladimir Putin and Ms Maria Lvova-Belova*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-karim-khan-kc-issuance-arrest-warrants-against-president-vladimir-putin>. [cit. 2024-03-09].

³⁰⁶ MONAGHAN, Elaine. *Zelenskiy hails ICC move, blames Putin for child deportations*. Online. Reuters. 2023-03-18. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/zelenskiy-hails-icc-move-blames-putin-child-deportations-2023-03-17/>. [cit. 2023-10-15].

³⁰⁷ KERRY, Frances. *Reactions to ICC's arrest warrant for Putin citing Ukraine war crimes*. Online. Reuters. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/reactions-iccs-arrest-warrant-putin-over-ukraine-war-crimes-2023-03-17/>. [cit. 2023-10-15].

³⁰⁸ LAWSON, Hugh. *Russia adds ICC prosecutor who sought Putin's arrest to wanted list, media report*. Online. Reuters. 2023-05-19. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-adds-icc-judge-who-issued-putin-warrant-wanted-list-media-2023-05-19/>. [cit. 2024-03-04].

³⁰⁹ UNITED NATIONS. *International Criminal Court: Russia urged to withdraw arrest warrants for judges*. Online. UN News. 2023-10-13. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142287>. [cit. 2024-01-11].

Předsednictví shromáždění smluvních stran Římského statutu v reakci na vydání zatýkacích rozkazů proti funkcionářům soudu vyjádřilo své znepokojení ze situace a postavilo se za své soudce a prokurátora.³¹⁰

Znepokojení nad reakcí Ruska vyjádřila i OSN prostřednictvím mluvčí Vysokého komisaře OSN pro lidská práva. Zdůraznila i nutnost nezávislého postavení funkcionářů Mezinárodního trestního soudu, která nemůže být ohrožována zastrašováním, nátlakem a vměšováním.³¹¹

Ruské federaci ze zatýkacích rozkazů povinnosti přímo nevyplývají, není smluvní stranou a jurisdikci soudu neuznává, pokud by však Putin nebo jeho zmocněnkyně vycestovali do kterékoli z více než 120 zemí, které jsou smluvní stranou Římského statutu, tento stát by byl povinen je zatknout bez ohledu na personální imunitu. Bezpochyby se však jedná o bezprecedentní rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu, který vůbec poprvé stíhá jednoho ze stálých členů Rady bezpečnosti OSN.³¹²

Od vydání zatýkacího rozkazu na Vladimíra Putina se prezident cestám do zahraničí vyhýbal. První zahraniční cesta od vydání, kterou absolvoval, vedla do Kyrgyzstánu. V říjnu 2023 dorazil Putin do Biškeku a setkal se s kyrgyzským prezidentem Sadyrem Japarovem. Putin si chválil hlavně nárůst objemu rusko-kyrgyzského obchodu. Týden před setkáním hlav států však kyrgyzská centrální banka urgovala lokální banky, aby posílily kontroly toku peněz, a zlepšilo se tak dodržování západních protiruských sankcí.³¹³ Kyrgyzstán 8. prosince 1998 Římský statut

³¹⁰ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *The Presidency of the Assembly of States Parties rejects the criminal proceedings initiated against high officials of the Court*. Online. Press Release. 2023-10-12. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/presidency-assembly-states-parties-rejects-criminal-proceedings-initiated-against-high>. [cit. 2024-03-09].

³¹¹ UNITED NATIONS. *Arrest warrants against ICC officials*. Online. Press briefing notes. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/press-briefing-notes/2023/10/arrest-warrants-against-icc-officials>. [cit. 2024-01-11].

³¹² ADVOKÁTNÍ DENÍK. *Expertka na mezinárodní právo: Vydání zatykače na V. Putina je bezprecedentní*. Online. Advokátní deník. 2023-03-20. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/03/20/expertka-na-mezinarodni-pravo-vydani-zatykace-na-v-putina-je-bezprecedentni/>. [cit. 2024-03-10].

³¹³ AL JAZEERA. *Russia's Putin makes rare visit to Kyrgyzstan despite ICC arrest warrant*. Online. Al Jazeera. 2023-10-12. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/12/russias-putin-makes-rare-visit-to-kyrgyzstan-despite-icc-arrest-warrant>. [cit. 2024-03-04].

podepsal, ovšem dosud neratifikoval. Nemá tak povinnost Putina na svém území zatknout.³¹⁴

Vydání mezinárodních zatýkacích rozkazů má i své praktické důsledky již nyní během konfliktu. Zmocněnec ukrajinského parlamentu pro lidská práva Dmytro Lubinets na tiskové konferenci v prosinci 2023 sdělil, že od vydání zatýkacích rozkazů je uskutečnění návratu ukrajinských dětí z ruského území o něco snazší. Návrat není systematický ani nikterak rozsáhlý, děti se vrací v malých skupinách, Ukrajině se však podařilo získat zpět skoro 400 dětí. Na druhou stranu, podle zmocněnce v současné chvíli Ruská federace využívá k deportacím dětí svého blízkého spojence Bělorusko, aby se zkomplikovalo dohledávání a ověřování místa pobytu dětí.³¹⁵

3.3. Alternativní možnosti stíhání zločinů na Ukrajině

Jak již bylo řečeno výše, Ukrajina ani Ruská federace Římský statut neratifikovaly. Mezinárodní trestní soud však na základě jednostranných prohlášení zástupců Ukrajiny z let 2014 a 2015 získal jurisdikci nad vyšetřováním a stíháním válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a nad zločinem genocidy, ke kterým mohlo na ukrajinském území po 21. listopadu 2013 dojít. Mezinárodní trestní soud však nemá pravomoc vyšetřovat zločin agrese. Soud by pravomoc získal jen se souhlasem všech dotčených států, tedy Ukrajiny a Ruska, nebo na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN.³¹⁶ Ruská federace by zcela jistě souhlas k rozšíření pravomoci Mezinárodního trestního soudu k vyšetřování zločinů, které měla spáchat, nedala. Co se druhé možnosti týče, Rusko je členem Rady bezpečnosti OSN, zřízení speciálního trestního tribunálu by

³¹⁴ PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Campaign for the Universality and Effectiveness of the System of the Rome Statute of the International Criminal Court: Kyrgyz Republic (Kyrgyzstan) and the Rome Statute*. Online. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/programmes-and-campaigns/cis/kyrgyzstan.html>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁵ VOITENKO, Anna a DYSA, Yuliia. *Ukraine says ICC arrest warrant for Putin helped return deported kids*. Online. Reuters. 2023-12-08. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-says-icc-arrest-warrant-putin-helped-return-deported-kids-2023-12-08/>. [cit. 2024-03-03].

³¹⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část III. Trestní postih pachatelů závažných zločinů*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2022-04-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-iii-trestni-postih-pachatelu-zavaznych-zlocinu>. [cit. 2024-03-02].

s jistotou vetovala. Možnost Mezinárodního trestního soudu zločin agrese vyšetřovat je tak čistě teoretická.³¹⁷

Nabízí se tedy jiné řešení situace, aby zločin agrese nezůstal nepotrestán. Odborníci na mezinárodní právo a politici ve svém prohlášení z března 2022 vyzvali k ustavení zvláštního tribunálu pro Ukrajinu. Zvláštní tribunál by sloužil jako ad hoc doplněk k již zahájenému řízení Mezinárodního trestního soudu. Svým specifickým určením by tak jeho činnosti nekonkuroval.³¹⁸ Parlamentní shromáždění Rady Evropy vytvoření ad hoc tribunálu podpořilo v dubnu 2022.³¹⁹ K podpoře tribunálu se přidal i Evropský parlament, který v květnu 2022 přijal rezoluci vyzývající Evropskou unii k co nejširší podpoře vytvoření tribunálu pro efektivní stíhání a potrestání ruských politických a armádních velitelů pro zločin agrese.³²⁰ V květnu 2023 přijala Rada Mezinárodní advokátní komory (IBA) rezoluci, která rovněž obsahuje výzvu k vytvoření zvláštního mezinárodního tribunálu pro zločin agrese, k výzvě se připojila i Česká advokátní komora.³²¹

Evropský soud pro lidská práva sídlící ve Štrasburku by zločiny spáchané Ruskou federací mohl vyšetřovat také. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

³¹⁷ GRZEBYK, Patrycja. *Crime of Aggression against Ukraine*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 3, s. 435-459. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad035>. [cit. 2024-03-03].

³¹⁸ BROWN, Gordon; BROWN, Sarah; et al. *Statement calling for the creation of a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine*. Online. 2023-01-06. Dostupné z: <https://gordonandsarahbrown.com/wp-content/uploads/2022/03/Combined-Statement-and-Declaration.pdf>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁹ KALUZHNA, Oksana a SHUNEVYCH, Kateryna. *Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems*. Online. *Access to justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 3, s. 178-193. ISSN 2663-0575. Dostupné z: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000324>. [cit. 2024-03-03].

³²⁰ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Ukraine: MEPs want a special international tribunal for crimes of aggression*. Online. Press Release. 2022-05-19. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220517IPR29931/ukraine-meps-want-a-special-international-tribunal-for-crimes-of-aggression>. [cit. 2024-03-05].

³²¹ ODBOR MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ ČAK. *IBA vyzývá k ustavení zvláštního tribunálu proti zločinům na Ukrajině*. Online. Advokátní deník. 2023-05-29. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/05/29/iba-vyzyva-k-ustaveni-zvlastniho-tribunalu-proti-zlocinum-na-ukrajine/>. [cit. 2023-12-27].

však spadá pod Radu Evropy, z níž bylo Rusko 16. 3. 2022 vyloučeno.³²² Článek 58 úmluvy říká, že „každá Vysoká smluvní strana, která přestane být členem Rady Evropy, přestane být stranou této úmluvy za stejných podmínek“.³²³ Po šesti měsících od vyloučení z Rady Evropy tak přestává být Ruská federace smluvní stranou úmluvy a od tohoto data přestává být úmluvou vázána.³²⁴ Nelze tedy očekávat, že by Rusko jakkoliv spolupracovalo, či případný zásah ESLP respektovalo.

Dalším možným pomocným nástrojem při vyšetřování zločinů na ukrajinském území je platforma společné vyšetřovací skupiny pod záštitou Eurojustu (Joint Investigation Team). Již tři týdny po začátku války se spojily vyšetřovací týmy Ukrajiny, Litvy a Polska. Následně se přidalo i Estonsko, Lotyšsko, Slovensko a Rumunsko. Společný vyšetřovací tým umožňuje stranám rychlejší a efektivnější výměnu informací při opatřování důkazů.³²⁵ Hlavní prokurátor Mezinárodního trestního soudu v dubnu 2022 oznámil, že se jeho úřad ke společnému vyšetřovacímu týmu také připojil.³²⁶ V únoru 2023 se navíc na půdě Eurojustu vytvořilo Mezinárodní centrum pro stíhání zločinu agrese (ICPA). Hlavním úkolem centra je shromažďovat důkazy o páchání zločinu agrese na Ukrajině a tímto překlenout legislativní mezeru v pravomocích Mezinárodního trestního soudu a připravit podklady pro případné řízení před mezinárodním trestním tribunálem či pro řízení před národními soudy. Na činnosti

³²² EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Resolution of the European Court of Human Rights on the consequences of the cessation of membership of the Russian Federation to the Council of Europe in light of Article 58 of the European Convention on Human Rights*. Online. 2022-03-22. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_EN_G. [cit. 2024-03-10].

³²³ Čl. 58 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950.

³²⁴ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Resolution of the European Court of Human Rights on the consequences of the cessation of membership of the Russian Federation to the Council of Europe in light of Article 58 of the European Convention on Human Rights*. Online. 2022-03-22. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_EN_G. [cit. 2024-03-10].

³²⁵ EUROJUST. *Joint investigation team into alleged crimes committed in Ukraine*. Online. Dostupné z: <https://www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-alleged-crimes-committed-ukraine>. [cit. 2024-03-05].

³²⁶ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement by ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC: Office of the Prosecutor joins national authorities in Joint Investigation Team on international crimes committed in Ukraine*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-04-25. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-office-prosecutor-joins-national-authorities-joint>. [cit. 2024-03-09].

centra se podílí i již zmíněný společný vyšetřovací tým a podporuje ho Evropská unie i Spojené státy americké.³²⁷

V neposlední řadě se jedná i o aktivaci principu univerzality. Národní jurisdikce reagují typicky pružněji a rychleji než mezinárodní justiční orgány. Mezi první země, které na základě zásady univerzality zahájily vyšetřování zločinů spáchaných na Ukrajině, patří Polsko, Estonsko, Litva, Německo, Slovensko a Švédsko, později se přidalo i Lotyšsko, Norsko a Francie.³²⁸ Zpočátku se každá země zaměřila na jednu oblast, například Německo zahájilo vyšetřování ve věci použití kazetové munice a bombardování civilních krytů³²⁹ a Francie se primárně zaměřila na cílené útoky proti civilním osobám, později začaly národní vyšetřovací týmy spolupracovat přímo s ukrajinskými vyšetřovateli.³³⁰

³²⁷ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Ukraine: MEPs want a special international tribunal for crimes of aggression*. Online. Press Release. 2022-05-19. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220517IPR29931/ukraine-meps-want-a-special-international-tribunal-for-crimes-of-aggression>. [cit. 2024-03-05].

³²⁸ KALUZHNA, Oksana a SHUNEVYCH, Kateryna. *Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems*. Online. *Access to justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 3, s. 178-193. ISSN 2663-0575. Dostupné z: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000324>. [cit. 2024-03-03].

³²⁹ SHEPELEVA, Anastasia; LEBEDEVA, Olga. *У ФРН почали розслідування воєнних злочинів РФ в Україні*. Online. Deutsche Welle. 2022-08-03. Dostupné z: <https://www.dw.com/uk/u-nimechchyni-pochaly-rozsliduvannia-voiennykh-zlochyniv-rosii-v-ukraini/a-61051225>. [cit. 2024-03-04].

³³⁰ HUMMEL, Tassilo. *France opens war crime investigation after AFP journalist died in Ukraine*. Online. Reuters. 2023-05-10. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/france-opens-war-crime-investigation-after-afp-journalist-died-ukraine-2023-05-10/>. [cit. 2024-03-04].

3.4. Monitorovací mechanismy

Jak již bylo řečeno, v současné chvíli se nelze spolehnout na jednotný monitorovací mechanismus, který by byl zároveň schopen porušení mezinárodního práva i efektivně vyšetřit a sankcionovat. V rámci mezinárodního společenství však fungují četné monitorovací mechanismy, které situaci pozorují, sbírají důkazy, data a výpovědi svědků a dění komplexně shrnují. Mezi nejdůležitější monitorovací mechanismy patří vedle dalších Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Nezávislá mezinárodní komise pro Ukrajinu pod záštitou OSN. Společně s dalšími aktéry v podobě ukrajinských úřadů, vyšetřovacích skupin z různých zemí, neziskových organizací, ale i svědectví jednotlivců a přeživších tvoří ve svém celku stěžejní podklady, ze kterých může vycházet Mezinárodní trestní soud, případně jiný ad hoc zřízený justiční orgán.

3.4.1. Činnost OBSE

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) byla založena v roce 1975 na základě Helsinského závěrečného dokumentu, tehdy pod názvem Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Organizace je ve své současné podobě největší regionální bezpečnostní platformou na světě. OBSE monitoruje konfliktní situace a slouží jako prostředek prevence konfliktů, krizového managementu a podílí se na poválečné obnově zemí.³³¹

Moskevský mechanismus zřízen v rámci OBSE v roce 1991 umožňuje vysílat expertní mise do konfliktních oblastí a získávat informace přímo na místě. Kterýkoliv ze současných 57 členských států může ustavit jednorázovou ad hoc expertní komisi, kterou pověří prošetřením určité konkrétní otázky ze škály témat, kterými se OBSE zabývá. Mezi témata, která bývají předmětem monitoringu, patří ochrana lidských práv, aplikace mezinárodního humanitárního práva, předcházení a potírání mezinárodních

³³¹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. *Česká republika a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)*. Online. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/obse/index.html. [cit. 2023-11-09].

zločinů, jako například válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.³³² Komise může pracovat ve tříčlenném složení v kooperativní podobě v případě, kdy stát s vytvořením komise souhlasí. Pokud nesouhlasí, komise čítá pouze jednoho člena a v této nekooperativní podobě má na šetření pouze týden, místo tří týdnů jako v kooperativní podobě.³³³

Dne 4. 4. 2023 Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě publikovala svou již třetí zprávu, kterou připravila mise tří expertek ve složení: Veronika Bílková (ČR), Cecilia Hellestveit (Norsko) a Elina Šteinerte (Lotyšsko).³³⁴

Expertní zpráva potvrdila masivní přesuny dětí z ukrajinského území v rámci území Ukrajiny i na území Ruska. Dle zprávy činí nejnižší odhady počtu takto přesunutých dětí na 20 tisíc. Nucených přesunů se účastní ruské ozbrojené síly, okupační správa i administrativní soustava v Rusku. Zpráva nezjistila, že by s dětmi bylo zacházeno krutým způsobem, zjistila však snahy o rusifikaci dětí, které se projevují ve výuce i vojenské výchově. Zmiňuje se však o nepříznivých životních podmínkách dětí v adoptivních a pěstounských rodinách. Ruské rodiny, které se rozhodnou převzít ukrajinské dítě do péče, patří často k sociálně slabším a jejich motivace je tak často finanční, o dítě zájem nemají.³³⁵

Zpráva se do hloubky zabývala i čl. 49 čtvrté Ženevské úmluvy z roku 1949, který zakazuje nucené přesuny a deportace chráněných osob z okupovaného území na území okupační mocnosti a také a čl. 78 Dodatkového protokolu z roku 1977, podle něž nesmí žádná strana konfliktu evakuovat jiné děti než děti svých státních příslušníků,

³³² ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE. *Moscow Mechanism*. Online. 1991-12-01. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/e/20066.pdf>. [cit. 2024-03-10].

³³³ BÍLKOVÁ, Veronika. *Nucené přesuny a deportace ukrajinských dětí – bezpečnostní opatření, nebo válečný zločin?* Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2023-06-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/nucene-presuny-a-deportace-ukrajinskych-deti-bezpecnostni-opatreni-nebo-valecny-zlocin>. [cit. 2024-03-02].

³³⁴ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

³³⁵ *Ibid*, s. 20, 67-77.

s výjimkou dočasné evakuace z naléhavých důvodů souvisejících se zdravotním stavem a bezpečností dětí druhé strany konfliktu.³³⁶

Zpráva dále zaznamenala porušení čl. 136 čtvrté ženevské úmluvy, tedy že Ruská federace nevytvořila informační kancelář, která by shromažďovala údaje o deportovaných dětech a usnadnila by tak návrat dětí do rodin. Tímto porušila i zásadu sloučení rodin a zásadu repatriace dle čl. 26 ženevské úmluvy. Převýchova a asimilace, v extrémní podobě až ve formě adopce, změny jména, data i místa narození dále porušují čl. 50 odst. 2 ženevské úmluvy. Expertní mise se dále zabývala i porušením Úmluvy o právech dítěte, zejména porušením práva na totožnost a práva na rodinu.³³⁷

Zpráva potvrdila, že podezření ze spáchání zločinů, na základě kterého byly vydány mezinárodní zatýkácí rozkazy na prezidenta Putina a jeho zmocněnkyni Lvovou-Belovou, se s vysokou pravděpodobností zakládají na pravdě a tyto zločiny byly spáchány.³³⁸

3.4.2. Nezávislá mezinárodní komise pro Ukrajinu při OSN

Nezávislá mezinárodní komise pro Ukrajinu byla zřízena Radou pro lidská práva dne 4. března 2022 rezolucí č. 49/1.³³⁹ Původně měla komise na vyšetřování jeden rok, rezolucí č. 52/32 ze dne 4. dubna 2023 se však její mandát prodloužil o další jeden rok.³⁴⁰

³³⁶ Ibid, s. 2, 8-9, 22.

³³⁷ OSCE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. s. 46-51. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

³³⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. *Nucené přesuny a deportace ukrajinských dětí – bezpečnostní opatření, nebo válečný zločin?* Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2023-06-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/nucene-presuny-a-deportace-ukrajinskych-deti-bezpecnostni-opatreni-nebo-valecny-zlocin>. [cit. 2024-03-02].

³³⁹ UNITED NATIONS. *Resolution adopted by the Human Rights Council on 4 March 2022: Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression. A/HRC/RES/49/1*. Online. 2022-03-07. Dostupné z: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/A_HRC_RES_49_1.pdf. [cit. 2024-03-10].

³⁴⁰ UNITED NATIONS. *Resolution adopted by the Human Rights Council on 4 April 2023. Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression. A/HRC/RES/52/32*. Online. 2023-04-11. Dostupné z:

Účelem zřízení komise je vedení vyšetřování o porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva ve spojitosti s agresí páchanou na Ukrajině, sběr a následná analýza důkazů, ověřování informací, identifikace pachatelů a návrhy opatření.³⁴¹

K dnešnímu dni vydala tři zprávy (reporty). První zpráva č. A/77/533 se zaměřila na události z února a března 2022 ve čtyřech ukrajinských regionech. Zpráva konstatovala, že se ruské ozbrojené síly na ukrajinském území dopustily četných porušení lidských práv a válečných zločinů. Informace se týkaly zejména způsobu vedení boje, použití výbušných zbraní v zastavěných oblastech obydlených výhradně civilními osobami, střílení civilních osob na útěku, mučení a sexuálního násilí. Zachycuje ale i svědectví o nucených přesunech obyvatel přes území Běloruska.³⁴²

Druhá zpráva č. A/HRC/52/62 se věnovala útokům na energetickou infrastrukturu, ale zejména nezákonnému zadržování osob a deportacím dospělých osob i dětí. Zpráva zdůrazňuje, že nebyly splněny podmínky k přesunu ukrajinských dětí na ruské území. Mezinárodní humanitární právo, konkrétně čl. 78 Dodatkového protokolu, povoluje dočasnou evakuaci dětí pouze ve výjimečných případech, kdy je ohroženo zdraví nebo bezpečí dětí. Podle dodatkového protokolu je navíc třeba souhlasu zákonného zástupce. Ani jeden z případů deportace dětí, který komise prověřovala,

<https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2FRES%2F52%2F32&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>. [cit. 2024-03-10].

³⁴¹ UNITED NATIONS; INFORMATION SERVICE VIENNA. *Press conference in Geneva by UN Independent International Commission of Inquiry on Ukraine on Monday. UNIS/MA/331*. Online. 2023-09-22. Dostupné z: <https://unis.unvienna.org/unis/pressrels/2023/unisma331.html>. [cit. 2024-03-10].

³⁴² UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/77/533*. 2022-10-18. s. 5,13. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/A-77-533-AUV-EN.pdf>. [cit. 2024-03-09].

nesplňoval dané podmínky, ani v jednom případě nebyl nucený přesun dítěte na ruské území namísto přesunu v rámci Ukrajiny odůvodněný.³⁴³

Třetí zpráva s č. A/78/540 navazuje na zprávy předchozí. Analyzuje použití explozivní munice i útok na Kachovskou přehradu. Zabývá se i případy mučení a nelidského zacházení a popisuje ideologický kontext nedůstojného zacházení s oběťmi. Zpráva zachycuje ponižující zacházení ruských ozbrojených sil se zadrženými osobami, kdy jsou tyto osoby označovány za „nacisty“ a je na nich pácháno sexuální násilí. Zpráva se rovněž vrací ke stále probíhajícím nezákonným deportacím dětí. Komise vyzorovala nejčastější situace, během nichž k únosům dochází. Popisuje i nevhodné podmínky a dění v dětských táborech na Krymu, kde dochází k separaci sourozenců, k izolaci dětí a vyhrožování.³⁴⁴

Při prezentaci zjištění plynoucích ze třetí zprávy Nezávislé komise její předseda Erik Møse uvedl, že jsou znepokojeni z podezření ze spáchání zločinu genocidy na Ukrajině, zejména ve formě projevů ruských státních médií, které mohou představovat podněcování ke spáchání zločinu genocidia. Komise se bude nadále těmito podezřeními zabývat.³⁴⁵

3.4.3. Reakce mezinárodního společenství

Napjaté ukrajinsko-ruské vztahy vzbuzovaly pozornost mezinárodního společenství již od rozpadu Sovětského svazu, intenzivnější zájem však vyvolal vývoj po roce 2014. Ozbrojeného konflikt vyvrcholil 21. února 2022 uznáním samostatnosti

³⁴³ UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/HRC/52/62*. Online. 2023-03-15. s. 14-16. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf. [cit. 2024-03-10].

³⁴⁴ UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. A/78/540*. Online. 2023-10-19. s. 16. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A-78-540-AEV.pdf>. [cit. 2024-03-10].

³⁴⁵ UNITED NATIONS; OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER. *Update by the Chair of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine, at the 54th session of the Human Rights Council*. Online. 2023-09-25. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/statements/2023/09/update-chair-independent-international-commission-inquiry-ukraine-54th-session>. [cit. 2024-03-10].

samozvaných lidových republik v doněcké a luhanské oblasti a následně invazí ruských ozbrojených sil na území východní Ukrajiny.³⁴⁶

Situaci monitorovala i Rada bezpečnosti OSN, která v návrhu rezoluce Rady odsoudila ruskou agresi, vyzvala Rusko ke stažení svých vojenských jednotek a ke zrušení rozhodnutí o uznání nezávislosti obou samozvaných republik. Návrh podpořilo jedenáct členů Rady, Rusko návrh dle očekávání vetovalo a Indie, Spojené arabské emiráty a Čína se hlasování zdržely.³⁴⁷ Následně přijatá rezoluce RB 2623 kvůli nedostatku jednomyslnosti stálých členů Rady, který Radě zabránil v plnění její základní povinnosti, vyzvala ke svolání mimořádného zasedání Valného shromáždění OSN.³⁴⁸

Valné shromáždění OSN přijalo 2. března 2022 rezoluci, která obsahovala naléhavou výzvu ke stažení vojsk z ukrajinského území a k odvolání uznání nezávislosti samozvaných republik, k dodržování pravidel mezinárodního společenství a obsahovala i odsouzení porušení územní celistvosti a nezávislosti.³⁴⁹ Pro přijetí rezoluce se kladně vyjádřilo 141 zemí, 35 zemí se hlasování zdrželo a proti přijetí hlasovalo pouze Rusko, Bělorusko, Severní Korea, Sýrie a Eritrea.³⁵⁰

Evropský parlament se k porušování lidských práv v souvislosti s nucenou deportací a adopcí ukrajinských dětí v Rusku vyjádřil již v září 2022 prostřednictvím

³⁴⁶ KUBÁTOVÁ, Eliška. *Uznání nezávislosti Doněcku a Luhansku: další forma nátlaku, které Putin může využít*. Online. iRozhlas. 2022-02-16. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rusko-ukrajina-uznani-luhanske-donecke-republiky-donbas-kyjev-putin-kreml-sir_2202160640_eku. [cit. 2024-03-04].

³⁴⁷ UNITED NATIONS. *Security Council Calls Emergency Special Session of General Assembly on Ukraine Crisis, Adopting Resolution 2623 (2022) by 11 Votes in Favour, 1 Against, 3 Abstentions*. Online. SC/14809. Press Release. 2022-02-27. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14809.doc.htm>. [cit. 2024-03-10].

³⁴⁸ UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL. *Resolution 2623 (2022) Adopted by the Security Council at its 8980th meeting, on 27 February 2022. S/RES/2623 (2022)*. Online. 2022-02-27. Dostupné z: [https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2FRES%2F2623\(2022\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2FRES%2F2623(2022)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False). [cit. 2024-03-10].

³⁴⁹ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. *Draft Resolution A/ES-11/L.1: Aggression against Ukraine*. Online. 2022-03-01. Dostupné z: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/a-es-11_l1_e.pdf. [cit. 2024-03-10].

³⁵⁰ MRÁZEK, Josef. *Koncepce zločinu genocidia a ozbrojený konflikt na Ukrajině*. Online. *Právník*. 2023, roč. 162, č. 3, s. 221-244. ISSN 0231-6625. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2023/2023-3.html?a=3751> [cit. 2024-03-02].

usnesení, ve kterém kromě jiného vyzývá orgány Ruské federace k umožnění přístupu Mezinárodnímu výboru Červeného kříže do filtračních táborů, k navrácení unesených dětí a také „vyzývá Rusko, aby upustilo od veškerých pokusů o rusifikaci Ukrajinců a o to, aby je zbavilo jejich národní identity“.³⁵¹

V dubnu 2023 vydalo 49 zemí světa jako odpověď na ruskou snahu o „Arria-Formula Meeting“, tedy o flexibilnější formu setkání, kdy zástupce členského státu Rady bezpečnosti OSN může pozvat jiného člena bez souhlasu všech členů, společné prohlášení, ve kterém odsoudili ruské počínání na Ukrajině, zejména nucené deportace dětí a další závažná porušení dětských práv.³⁵² Ve stejném čase vydalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy rezoluci, ve kterém vyzvalo Rusko k urychlenému navrácení protiprávně deportovaných ukrajinských dětí a v neposlední řadě uvedlo, že zdokumentované důkazy deportací nesou znaky zločinu genocidy.³⁵³ Parlamentní shromáždění dále rezolucí vyzvalo Mezinárodní trestní soud, aby zvážil možnost trestního stíhání představitelů Ruské federace i pro tento zločin.³⁵⁴

³⁵¹ EVROPSKÝ PARLAMENT. *Porušování lidských práv v souvislosti s nucenou deportací ukrajinských civilistů do Ruska a nucenou adopcí ukrajinských dětí v Rusku: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. září 2022 o porušování lidských práv v souvislosti s nucenou deportací ukrajinských civilistů do Ruska a s nucenou adopcí ukrajinských dětí v této zemi*. P9_TA(2022)0320: 2022/2825(RSP). Štrasburk, 2022-09-15. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0320_CS.pdf. [cit. 2024-03-05].

³⁵² PERMANENT MISSION OF FRANCE TO THE UNITED NATIONS IN NEW YORK. *Deportation of Ukrainian children: "Russia cannot deny the truth": statement on behalf of Andorra, Albania, Australia, Austria, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Canada, Croatia, Cyprus, Czechia, Denmark, Estonia, European Union, Finland, France, Germany, Georgia, Greece, Guatemala, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Japan, Republic of Korea, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malta, Moldova, Monaco, Montenegro, Kingdom of the Netherlands, New Zealand, North Macedonia, Norway, Poland, Portugal, Romania, San Marino, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, Ukraine, United Kingdom, and the United States*. Online. 2023-04-05. Dostupné z: <https://onu.delegfrance.org/deportation-of-ukrainian-children-no-amount-of-disinformation-spread-by-russia>. [cit. 2024-03-10].

³⁵³ COUNCIL OF EUROPE. *Deportations and forcible transfers of Ukrainian children and other civilians to the Russian Federation or to temporarily occupied Ukrainian territories: create conditions for their safe return, stop these crimes and punish the perpetrators. Parliamentary Assembly Resolution 2495 (2023)*. Online. 2023-04-27. Dostupné z: <https://pace.coe.int/pdf/1172fe876310c10bfc8a8afb74b2974eb71e4ec298710d83c8bb5a0080d5cbe1/res.%202495.pdf>. [cit. 2024-03-10].

³⁵⁴ SVOBODNÁ EVROPA. *ПАРЄ визнала, що депортація українських дітей до Росії має ознаки геноциду*. Online. Радио Свобода. 2023-04-27. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-pare-deportacija-ditej-genocyd/32382455.html>. [cit. 2024-03-10].

V prosinci 2023 se v Kyjevě uskutečnilo první setkání Mezinárodní koalice pro repatriaci ukrajinských dětí (International Coalition on the Repatriation of Ukrainian Children), které se zúčastnili zástupci 72 zemí. Mezinárodní koalice vydala společné prohlášení o nutnosti učinit veškerou možnou snahu o urychlenou repatriaci ukrajinských dětí a také o potrestání zodpovědných aktérů.³⁵⁵

³⁵⁵ PRESIDENT OF UKRAINE VOLODYMYR ZELENSKYY. *Russia is attempting to sever any connection children have with Ukraine; swift actions are needed to bring them back home – President at the inaugural meeting of the International Coalition for the return of Ukrainian children*. Online. President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy Official website. 2023-12-08. Dostupné z: <https://www.president.gov.ua/en/news/rosiya-namagayetsya-znishiti-bud-yakij-zvyazok-ditej-z-ukray-87589>. [cit. 2024-01-16].

4 Právní a společenský kontext na Ukrajině

Ukrajina má v evropském a celosvětovém kontextu specifické postavení. Nachází se mezi mocenskými centry východu a západu s diametrálně odlišnými trajektoriemi vývoje. Ovšem ani komplikované podmínky a boj o vliv v zemi nepřipravily Ukrajince a Ukrajinky o národní svébytnost. Ukrajina je zároveň strategickým a úrodným místem. Na území Ukrajiny se nachází 30 % světových zásob černozemě a 25 % veškeré orné půdy v Evropě, také tranzitní ropovody a plynovody, železniční síť. Ukrajina obsazuje přední příčky v zemědělské výrobě, je první na světě ve vývozu slunečnicového oleje. Patří také mezi největší národy v Evropě a zdařilá reforma vzdělávání i vývoj informačních technologií řadí její obyvatele mezi velmi žádané pracovníky napříč Evropou.³⁵⁶

Projevy agrese nemá Ruská federace pouze vůči Ukrajině, v roce 2008 se dotkly i Gruzie, kde situace vy eskalovala až k uznání „nezávislosti“ okupovaných gruzínských oblastí Jižní Osetie a Abcházie.³⁵⁷ Mezinárodní společenství přešlo ruské kolonialistické snahy bez větší odezvy. Rok 2014 však představuje zlom, který otřásl základy bezpečnostního uspořádání v Evropě.³⁵⁸

Ruská federace v posledních třiceti letech na Ukrajině ztrácela vliv. Během prezidentských voleb v roce 2004 se o post prezidenta ucházel opoziční politik Viktor Juščenko a Ruskem podporovaný bývalý předseda vlády Viktor Janukovyč. Ten ve svém volebním programu prosazoval povýšení statusu ruského jazyka na další úřední jazyk, zavedení dvojího občanství a celkově těsné vztahy s Ruskem. Volební kampaň od počátku provázelo porušování volebních zákonů spojené s kroky k umlčení opozičních médií, koordinovanou mediální propagandou Janukovyče a dokonce i pokus o otrávení kandidáta Juščenka. Vítězem voleb se stal Viktor Janukovyč, mezinárodní pozorovatelé však označili volby za zfalšované, a tak se musely opakovat.

³⁵⁶ ŠÍR, Jan. Ruská agrese proti Ukrajině. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3711-2.

³⁵⁷ ROTARU, Vasile. *Change or Continuity in Russia's Strategy towards Secessionist Regions in the 'Near Abroad'?* Online. *The International Spectator*. 2022, roč. 57, č. 4, s. 86-103. ISSN 0393-2729. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/03932729.2022.2066821>. [cit. 2024-03-04].

³⁵⁸ ŠÍR, Jan. Ruská agrese proti Ukrajině. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3711-2.

V opakovaných volbách již zvítězil Viktor Juščenko.³⁵⁹ Nový prezident zavedl politický kurz sbližování s Evropskou unií a NATO s cílem integrace Ukrajiny do euroatlantických bezpečnostních struktur.³⁶⁰

Na Ukrajině začal proces vyjednávání o Asociační dohodě s Evropskou unií v roce 2007. V rámci příprav docházelo k odbourávání celních bariér, harmonizaci norem a podpoře reforem institucí a vlády.³⁶¹ Demokratizační procesy však zastavilo vítězství Viktora Janukovyče v dalších prezidentských volbách v roce 2010, které předznamenovalo zvrát v trajektorii vývoje nezávislé Ukrajiny, demontáž demokratických základů, podlomení obranyschopnosti země a útoky na nevládní sektor a nezávislá média. Vztahy s Evropskou unií a euroatlantickými bezpečnostními strukturami změnou Ústavy a novelizací zákona o národní bezpečnosti, kde došlo k vypuštění pasáží o integraci, ochladly.³⁶² Další narušení vztahů se západními spojenci způsobilo politicky motivované uvěznění Janukovyčovy protikandidátky v prezidentských volbách, bývalé předsedkyně vlády Julie Tymošenko v roce 2011.³⁶³

Revoluce důstojnosti či Euromajdan, jak bývají označované události roku 2013 a 2014, stojí na počátku mnohých zlomových momentů posledních 10 let. Rozhodnutí o pozastavení jednání o uzavření dohody o přidružení Ukrajiny do Evropské unie vedlo k obrovské společenské deziluzi a nespokojenosti, která vyvrcholila masovými

³⁵⁹ ČOPÍK, Jan. *Volby ukrajinského prezidenta 2004 z regionálního hlediska Zakarpatské oblasti*. Online. *Asociace pro mezinárodní otázky*. 2005-01-04. Ed. 15. 11. 2015. Dostupné z: <https://www.amo.cz/volby-ukrajinskeho-prezidenta-2004-z-regionalniho-hlediska-zakarpatske-oblasti/>. [cit. 2024-01-15].

³⁶⁰ DICKINSON, Peter. *How Ukraine's Orange Revolution shaped twenty-first century geopolitics*. Online. Atlantic Council. Ukraine Alert. 2020-11-22. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-ukraines-orange-revolution-shaped-twenty-first-century-geopolitics/>. [cit. 2024-03-04].

³⁶¹ MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Ukraine-EU Association Agreement*. Online. Ministerstvo zahraničních věcí Ukrajiny. 2022-08-04. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-association-agreement>. [cit. 2024-01-16].

³⁶² ŠÍR, Jan. *Ruská agrese proti Ukrajině*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3711-2.

³⁶³ BARRY, Ellen. *Former Ukraine Premier Is Jailed for 7 Years*. Online. The New York Times. 2011-10-11. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2011/10/12/world/europe/yulia-tymoshenko-sentenced-to-seven-years-in-prison.html>. [cit. 2024-03-10].

demonstracemi.³⁶⁴ Prezident Janukovyč demonstrace násilně rozehnal a v lednu 2014 schválil omezení shromažďovacího práva na úrovni zákona. Janukovyč však tlak neustál a moc převzala nová prozatímní vláda. Celospolečenské napětí přerostlo v noci z 26. na 27. února 2014 do mezinárodního ozbrojeného konfliktu. Invaze neoznačených příslušníků speciálních jednotek na Krym vyvrcholila 11. března 2014 v deklaraci nezávislosti Autonomní republiky Krym a města Sevastopol.³⁶⁵ O týden později na základě protiprávního referenda podepsal Putin mezistátní smlouvu o přijetí Republiky Krym do svazu Ruské federace.³⁶⁶

Ruská federace kromě vojenských operací spustila naplno i novou fázi hybridní války za užití ekonomických i informačních nástrojů. Propaganda démonizovala protestanty z demonstrací na ukrajinském náměstí Nezávislosti a revoluční vládu v Kyjevě. Nová prozatímní vláda, která nahradila Janukovyčovu po jeho svržení, byla označována slovy jako „antisemitská, nacionalistická, rusofobní a neonacistická“.³⁶⁷

Celospolečenské vzepětí Euromajdan je i nadále největším protestním hnutím v novodobých ukrajinských dějinách.³⁶⁸ Protiprávní anexe poloostrova Krym a vývoj války na východě země jsou počátkem celého konfliktu, jehož další fází je celoplošná agrese z února roku 2022.³⁶⁹

Výhra Ukrajiny v současné fázi konfliktu by znamenala nejen uhájení ukrajinské státnosti a identity a možnosti integrace do evropských struktur, ale také zachování

³⁶⁴ KATCHANOVSKI, Ivan. *The “snipers’ massacre” on the Maidan in Ukraine*. Online. *Cogent Social Sciences*. 2023. Volume 9. Issue 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2269685>. [cit. 2023-11-12].

³⁶⁵ ŠÍR, Jan. *Ruská agrese proti Ukrajině*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. s. 31-59. ISBN 978-80-246-3711-2.

³⁶⁶ Ruská federace. Rozkaz prezidenta Ruské federace č. 63 ze dne 17. března 2014. О подписании Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов. (Dohoda mezi Ruskem a Krymem o připojení do federace). Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140318095051/http://pravo.gov.ru:8080/page.aspx?92062>.

³⁶⁷ ŠÍR, Jan. *Ruská agrese proti Ukrajině*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. s. 106. ISBN 978-80-246-3711-2.

³⁶⁸ Ibid, s. 301-304.

³⁶⁹ KATCHANOVSKI, Ivan. *The “snipers’ massacre” on the Maidan in Ukraine*. Online. *Cogent Social Sciences*. 2023. Volume 9. Issue 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2269685>. [cit. 2023-11-12].

mocenského potenciálu sjednocené Evropy a bezpečnosti na celém kontinentu. Vítězství Ruska by naopak představovalo totální destrukci ukrajinské státnosti a národa, který by se ocitl pod ruskou nadvládou. Znamenalo by to však i kritickou destabilizaci poměrů v celé východní Evropě, oslabení Evropské unie a v neposlední řadě i vítězství Ruska ve střetu se západem a upevnění mocenského postavení prezidenta Putina.³⁷⁰

4.1. Novelizace ukrajinského trestního práva

V rámci záměru práce spočívajícího v zasazení situace týkající se ukrajinských dětí a možností vyšetřování a potrestání zločinů podle mezinárodního práva, je žádoucí ve spojení s popisem dění v širších souvislostech, neopomenout ani trestněprávní kontext na Ukrajině. Ukrajinské trestní právo prochází důležitými změnami, které jsou promítnutím spolupráce mezi Ukrajinou a Mezinárodním trestním soudem.

Český zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, obsahuje v hlavě XIII. seznam trestných činů proti lidskosti, proti míru a válečných trestných činů, který postihuje mimo jiné i zločin genocidia, zločin agrese, útok proti lidskosti v podobě deportace nebo násilného přesunu skupiny obyvatelstva, či ustanovení o zodpovědnosti nadřízeného.³⁷¹ Ukrajinský trestní zákoník takový vyčerpávající výčet všech mezinárodních trestných činů nenabízí. V ustanovení § 438 ukrajinského trestního zákoníku se nachází pouze krátký demonstrativní výčet válečných trestných činů a dále odkaz na mezinárodní smlouvy, jimiž je Ukrajina vázána.³⁷²

Ustanovení § 438 tak činí výkladové obtíže. Odkazovací norma má odrážet dvojitou protiprávnost válečných zločinů, tedy trestnost daného jednání na národní i mezinárodní úrovni. Problematickým bodem v interpretaci ustanovení je absence výčtu mezinárodních smluv, jimiž je Ukrajina vázána a ze kterých by mohlo být při výkladu čerpáno. Nabízí se seznam mezinárodních smluv, které Ukrajina ratifikovala, mezi ně ovšem nepatří Římský statut, který právě takový podrobný výčet válečných zločinů

³⁷⁰ ŠÍR, Jan. Ruská agrese proti Ukrajině. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. s. 14-30. ISBN 978-80-246-3711-2.

³⁷¹ Česko. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁷² Ukrajina. Zákon č. 2341-III ze dne 5. dubna 2002. Кримінальний кодекс України (trestní zákoník). Dostupné z: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini.htm.

obsahuje.³⁷³ Ukrajínští právníci tak při výkladu normy musí používat celou řadu mezinárodních norem a smluv, v nichž se často definice jednotlivých zločinů opakují, či naopak mírně liší. Tento problém by vyřešila právě ratifikace Římského statutu.³⁷⁴

Novela č. 2689 o změnách některých právních předpisů v oblasti prosazování mezinárodního trestního a humanitárního práva ze dne 27. prosince 2019 zavádí do ukrajinského trestního zákoníku takové změny, aby byl po ratifikaci v souladu se zněním Římského statutu. Novela v čl. 8 zavedla univerzální jurisdikci nad zločiny agrese, válečnými zločiny, zločiny proti lidskosti a genocidou a v souvislosti se specifiky těchto trestných činů upravila i další ustanovení, zejména ustanovení o zproštění a promlčení trestní odpovědnosti.³⁷⁵ Ukrajinský parlament Verchovná Rada novelu 248 hlasy z 363 přítomných členů parlamentu schválil v květnu 2021. Zákon však stále nebyl přijat, neboť od 6. července 2021 stále čeká na podpis prezidenta.³⁷⁶

Kromě souladu trestního zákoníku s Římským statutem vyšel najevo problém s nastavením spolupráce Ukrajiny s Mezinárodním trestním soudem v trestním řádu. Ten však překlenula již účinná novela z května 2022 vytvořena v reakci na zahájení vyšetřování zločinů na Ukrajině Mezinárodním trestním soudem. Tato novela vkládá do trestního řádu změny, které zavádějí přímý mechanismus pro efektivní spolupráci s Mezinárodním trestním soudem.³⁷⁷ Do zákona se novelou vložila celá řada ustanovení, která upravují specifika spolupráce, mezi něž patří například vymezení

³⁷³ TRUTH HOUNDS. *Sources of interpretation of Article 438 of the Criminal Code of Ukraine*. Online. Truth Hounds. Legal Analytics. 2023-09-22. Dostupné z: <https://truth-hounds.org/en/cases/sources-of-interpretation-of-article-438-of-the-criminal-code-of-ukraine/>. [cit. 2024-03-10].

³⁷⁴ KALUZHNA, Oksana a SHUNEVYCH, Kateryna. *Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems*. Online. *Access to justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 3, s. 178-193. ISSN 2663-0575. Dostupné z: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000324>. [cit. 2024-03-03].

³⁷⁵ Ukrajina. Návrh zákona č. 2689 ze dne 27. prosince 2019. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права. Dostupné z: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804.

³⁷⁶ VERCHOVNA RADA. Прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права". Online Verchovna Rada Ukrainy. 2021-05-20. Dostupné z: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/208710.html>. [cit. 2024-01-16].

³⁷⁷ PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Ukraine: PGA calls for the ratification of the Rome Statute and welcomes the adoption of the Law on Cooperation with the ICC by the Verkhovna Rada*. Online. 2022-05-05. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/es/news/ukraine-cooperation-international-criminal-court.html>. [cit. 2024-03-10].

kompetencí ústředních orgánů Ukrajiny při komunikaci se soudem, výkon funkcí soudu na území Ukrajiny, zadržení, vazba a předání hledaných osob a výkon rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu.³⁷⁸

4.2. Budoucnost v Evropské unii?

Ukrajina vidí svou budoucnost mezi západními demokratickými zeměmi. 28. února 2022 požádala Ukrajina o členství v Evropské unii. 23. června udělila Evropská rada Ukrajině status kandidátské země. Závěry Evropské rady ze zasedání zdůrazňují podporu EU Ukrajině, odsuzují ruskou agresi a vyzývají k urychlenému ukončení všech vojenských operací.³⁷⁹ Na svém mimořádném zasedání v únoru 2023 Evropská rada ocenila úsilí, které Ukrajina v obtížné krizové situaci vynakládá v zájmu naplnění cílů a zdůraznila její reformní úsilí, zejména v oblasti justice a boji proti korupci.³⁸⁰ Sveřepost a odhodlanost Ukrajiny jakožto kandidátské země vyvrcholila v prosinci 2023 zahájením přístupových jednání.³⁸¹ Navzdory rozsáhlé celoplošné invazi Ukrajina v každoroční hodnotící zprávě Evropské komise podtrhla pokrok v oblasti demokratických reforem a reforem právního státu.³⁸²

Podpora vstupu Ukrajiny do Evropské unie je v zemi enormní. Začátkem válečné agrese se pro vstup vyslovilo 91 % Ukrajinců a Ukrajinek. V posledních třech letech předcházejících agresi v roce 2022 se podpora vstupu pohybovala kolem 60 %. Podpora

³⁷⁸ Ukrajina. Zákon č. 2236-IX ze dne 5. března 2022. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-IX#Text>.

³⁷⁹ EVROPSKÁ RADA. *Zasedání Evropské rady (23. a 24. června 2022) – závěry*. EUCO 24/22: CO EUR 21 CONCL 5, Brusel, 2022-06-24. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/media/57447/2022-06-2324-euco-conclusions-cs.pdf>. [cit. 2024-03-05].

³⁸⁰ EVROPSKÁ RADA. *Mimořádné zasedání Evropské rady (9. února 2023) – závěry*. EUCO 1/23: CO EUR 1 CONCL 1, Brusel, 2023-02-09. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2023-INIT/cs/pdf>. [cit. 2024-03-05].

³⁸¹ EVROPSKÁ RADA. *Zasedání Evropské rady (14. a 15. prosince 2023) – závěry*. EUCO 20/23: CO EUR 16 CONCL 6, Brusel, 2023-12-15. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/media/68977/europeancouncilconclusions-14-15-12-2023-cs.pdf>. [cit. 2024-03-05].

³⁸² EVROPSKÁ KOMISE. *Ukraine 2023 Report: Commission Staff Working Document*. SWD (2023) 699 final. Brusel, 2023-11-08. Dostupné z: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3f_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf. [cit. 2024-03-05].

pro vstup do NATO se dlouhodobě drží na 70 %.³⁸³ Většina Ukrajinců a Ukrajinek tak má o budoucnosti Ukrajiny zcela jasnou představu.

I přes skutečnost, že snaha Ukrajiny o připojení k EU budí napříč Evropou vášně, Ukrajina jasně ukázala, kde je její místo. Boj za ukrajinskou nezávislost je bojem za celou svobodnou Evropu.

³⁸³ PRENTICE, Alessandra. *Record number of Ukrainians support joining EU, backing for NATO membership falls – poll*. Online. Reuters. 2022-04-05. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/record-number-ukrainians-support-joining-eu-backing-nato-membership-falls-poll-2022-04-05/>. [cit. 2024-02-20].

Závěr

Tato práce odpovídá na otázku, zda jsou deportace dětí z ukrajinského území v kontextu současného ozbrojeného konfliktu protiprávní. Výsledkem je odpověď, že probíhající dětské deportace nejsou v souladu s mezinárodním právem. Cílem této diplomové práce bylo také zasadit probíhající deportace ukrajinských dětí do širšího kontextu a situaci komplexně popsat v souvislostech.

Analýza je podložena četnými primárními prameny, zprávami mezinárodních organizací a pozorovacích misí a články akademiků. Nabízí i rozbor zdrojů pocházejících z Ukrajiny a Ruské federace. Vzhledem k nemožnosti ověření spolehlivosti takových zdrojů s nimi práce zachází s opatrností a demonstruje jimi především postoje obou zúčastněných stran konfliktu. Při citování těchto zdrojů text vždy specifikuje, že se jedná o informace pocházející od jedné či druhé strany.

Hlavním zaměřením práce jsou protiprávní deportace ukrajinských dětí na území okupovaných ruskou armádou a na území Ruské federace. Pojem *deportace*, se kterým práce v textu pracuje, vykládá ve smyslu přesunu osob, který není podložený konsenzem ani právním základem. Popisuje způsoby a případy, jakými k deportacím dochází, mezi které patří zejména oddělení dítěte během filtračního procesu či během pobytu v dětských „rekreačních táborech“, přesuny z důvodu adopce či náhradní péče a kvůli ztrátě rodiče v důsledku ozbrojeného konfliktu či při evakuaci. Práce se zabývá i novelizacemi ruského zákona o státním občanství a navazujícími prezidentskými dekrety, které rozšiřují kategorie osob, které mohou žádat o ruské občanství ve zjednodušeném řízení se zaměřením na to, jak se tyto změny dotýkají ukrajinských dětí pobývajících na okupovaných oblastech a na území Ruské federace. Tyto změny totiž umožnily, aby ukrajinské děti nabyly ruské občanství a mohly být dále nabídnuty k adopci v Rusku.

Práce analyzuje nástroje mezinárodního práva, které mohly být porušeny a zasazuje přesuny dětí do úpravy zločinů vymezených Římským statutem, především do kvalifikace zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinu genocidy, ale také diskutuje možná porušení vybraných ustanovení Úmluvy o právech dítěte, Úmluvy

o zabránění a trestání zločinu genocidia a ženevského práva. V kontextu analýzy nástrojů mezinárodního práva odpovídá na otázky, jak se vzájemně liší ustanovení Římského statutu zakládající odpovědnost za zločin protiprávní deportace. Vymezuje, že *protiprávní deportace* či *přesun* jakožto válečný zločin, se musí odehrávat během ozbrojeného konfliktu a Mezinárodní trestní soud nad nimi má jurisdikci, zejména pokud se odehrávají v rámci plánu či politické linie nebo ve větším měřítku. Zatímco *deportace* nebo *násilný přesun obyvatelstva*, co by zločiny proti lidskosti, nejsou podmíněny probíhajícím ozbrojeným konfliktem, musí však být spáchány v rámci úmyslného rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu. Speciální skutkovou podstatu genocidy mohou deportace dětí naplnit jednáním ve formě *násilného převádění dětí z jedné skupiny do jiné*. Pro označení zločinu za genocidu je ovšem ještě zapotřebí zvážit existenci speciálního genocidního úmyslu a jeho projevů a konkrétní chráněné skupiny a rovněž se při převádění dětí do jiné skupiny musí jednat o skupinu rozdílnou od původní.

Práce se zabývala i otázkou, proč nejsou Ukrajina ani Ruská federace stranami Římského statutu. Především zjišťovala, jak to, že i přes absenci ratifikace má Mezinárodní trestní soud nad zločiny spáchanými za války jurisdikci a jaká jsou úskalí tohoto specifického procesu. Ze zjištění plyne, že jurisdikce Mezinárodního trestního soudu byla sice umožněna prohlášeními ukrajinských představitelů z let 2014 a 2015, nikoli však úplná. V současnosti se jurisdikce Mezinárodního trestního soudu vztahuje na válečné zločiny, zločiny proti lidskosti a zločin genocidy, což znamená, že při právní kvalifikaci dětských deportací může soud tyto zločiny zvažovat. Zároveň ale Mezinárodní trestní soud nemá možnost vykonávat pravomoc nad zločinem agrese. Problematika absence jurisdikce soudu nad zločinem agrese je pro účely této práce relevantní z hlediska celkového zasazení dětských deportací do kontextu ozbrojeného konfliktu, který je dle mezinárodního práva zločinem agrese. Práce proto dále nastiňuje možné alternativní postupy, které by napomohly tento problém překlenout.

Závěr o tom, že dětské deportace jsou protiprávní, je mimo jiné podpořen i vydáním mezinárodních zatýkacích rozkazů na ruského prezidenta Vladimíra Putina a jeho zmocněnkyni pro práva dětí Marii Lvovou-Belovou ze strany Mezinárodního soudu pro spáchání válečných zločinů. Práce tyto zatýkací rozkazy analyzuje z hlediska

právní kvalifikace a popisuje rovněž postoj ukrajinské a ruské strany k jejich vydání. Práce se věnuje také procesu a způsobu vydání mezinárodních zatýkacích rozkazů v obecné rovině pro demonstraci procesů a postupů, jakými Mezinárodní soud vede vyšetřování deportací dětí a zasazuje je do kontextu stíhání a vyšetřování zločinů. Věnuje se také monitorovacím mechanismům a pozorovacím misím, jelikož jejich role je pro shromažďování důkazů pro vyšetřování nezastupitelná. Expertní mise OBSE a Mezinárodní nezávislá komise pro Ukrajinu při OSN ve svých zprávách přinesly kromě jiného výpovědi svědků a přeživších deportací a relevantní právní rozbor situace, z čehož těží i tato práce.

Tato diplomová práce se zabývá také otázkou zločinu genocidy v rozsahu, zda je možné násilný přesun ukrajinských dětí na ruské území za genocidium označit. Zkoumá, jaké jsou případné indicie a důkazy, jaké jsou podmínky této kvalifikace, zda existují pochybnosti, zdůrazňuje nutnost zdrženlivosti a předkládá, jak se k tomuto staví mezinárodní společenství i Mezinárodní trestní soud. Sekundární prameny ve formě odborných článků a příspěvků ve sbornících, ze kterých tato práce čerpala, často dětské deportace za genocidu jednoznačně označují a předkládají relevantní důkazy této právní kvalifikace. Deportace dětí jsou v nich často zasazovány do širšího kontextu ruské snahy o podmanění si Ukrajiny a o oslabení ukrajinské národní svébytnosti a nezávislosti výrazně se projevující již od roku 2014. Na události tohoto roku totiž přímo navazuje i konflikt současný. Práce se věnuje i analýze dalších činů skutkové podstaty zločinu genocidia a podkládá je reálnými případy, které se během ozbrojeného konfliktu odehrály a diskutuje, zda jsou tyto případy s to založit odpovědnost za zločin genocidy. Právní kvalifikace dětských deportací v podobě zločinu genocidy však dle výsledků zkoumání jednoznačná není. Závěr, že se na Ukrajině genocida odehrává či nikoli, učinit zatím nelze.

V rámci analýzy situace v souvislostech se krátce věnuje také politickému a společenskému vývoji na Ukrajině, který konfliktu předcházel. Popisuje boj o vliv, snahy o demokratizaci a právní stát i vzepětí a nesouhlas společnosti s rostoucím vlivem Ruska. Věnuje se také novelizacím ukrajinského trestního práva, které umožňují efektivní spolupráci mezi Ukrajinou a Mezinárodním trestním soudem a také uvádějí trestní zákoník v soulad s Římským statutem. Tato část práce poukazuje na to, v jakém

společenském a právním prostředí k situaci došlo, že konflikt podléhal dlouhodobé eskalaci a nevznikl v právním ani společenském vakuu. Demonstruje určité vzorce jednání představitelů Ruské federace a jejich přesahy do dnešní konkrétní podoby.

Limitem i výhodou této diplomové práce je, že popisuje právě probíhající události. Jde o události, které teprve budou hodnoceny jak z hlediska ověření faktů, tak i z hlediska nalezení jednoznačné právní kvalifikace. Až v budoucnu bude možné hovořit o potvrzeném porušení či neporušení mezinárodního práva podloženém závazným rozsudkem. Práce proto pouze předjímá možné právní hodnocení situace s vědomím toho, které se může v čase ještě vyvíjet jiným směrem. Stejně tak soudní proces, který by spáchané zločiny zcela jasně pojmenoval a prokázal, je v čase aktivních bojů ve své úvodní fázi.

Výsledkem této práce je tedy zjištění, že deportace dětí z území Ukrajiny nejsou v souladu s mezinárodním právem. Deportace mohou být považovány za válečné zločiny, o tom svědčí ostatně i již vydané mezinárodní zatýkací rozkazy, mohou však být i zločinem proti lidskosti a za existence dalších okolností by mohly být označeny za genocidu. Zatímco právní kvalifikace, která označuje deportace za válečné zločiny, je již podpořena právním názorem prokurátora Mezinárodního trestního soudu, kvalifikace těchto skutků jako zločin genocidy je stále sporná. Práce diskutuje názory akademiků, právníků i představitelů stran konfliktu. K jednoznačnému závěru v tomto bodě ale nedochází. Předpokládá a věří, že to, zda jsou dětské deportace či jiné zločiny spáchané na území Ukrajiny genocidou, stanoví najisto následný poválečný soudní proces.

Seznam zkratek

HRL	Humanitarian Research Lab
HRW	Human Rights Watch
ICC	International Criminal Court (viz MTS)
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
MTS	Mezinárodní trestní soud (viz ICC)
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (viz OSCE)
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe (viz OBSE)
OSN	Organizace spojených národů (viz UN)
UN	United Nations (viz OSN)
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů

Seznam použitých zdrojů

Knihy a monografie:

ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN: 978-80-7400-721-7.

FUCHS, Jiří. Mezinárodní humanitární právo. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-424-0.

INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2004. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/publication/1101-inter-agency-guiding-principles-unaccompanied-and-separated-children>. [cit. 2024-03-10].

MERON, Theodor. *Human Rights in International Law Legal and Policy Issues*. Online. Oxford University Press, 1986. ISBN 9780198255406. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198255406.001.0001>. [cit. 2024-03-02].

ŠÍR, Jan. Ruská agrese proti Ukrajině. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3711-2.

ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinců podle mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0305-5.

Články v odborných časopisech a příspěvky ve sbornících:

AZAROV, Denys; KOVAL, Dmytro; NURIDZHANIAN, Gaiane a VENHER, Volodymyr. *Understanding Russia's Actions in Ukraine as the Crime of Genocide*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 2, s. 233-264. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018>. [cit. 2024-03-02].

BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část III. Trestní postih pachatelů závažných zločinů*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2022-04-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-iii-trestni-postih-pachatelu-zavaznych-zlocinu>. [cit. 2024-03-02].

BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část II. Mezinárodní humanitární právo*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2022-03-29.

Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-ii-mezinarodni-humanitarni-pravo>. [cit. 2023-10-02].

BÍLKOVÁ, Veronika. *Nucené přesuny a deportace ukrajinských dětí – bezpečnostní opatření, nebo válečný zločin?* Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2023-06-05. Dostupné z: <https://www.iir.cz/nucene-presuny-a-deportace-ukrajinskych-deti-bezpecnostni-opatreni-nebo-valecny-zlocin>. [cit. 2024-03-02].

COLVIN, Victoria; ORCHARD, Phill. *A Forgotten History: Forcible Transfers and Deportations in International Criminal Law*. Online. *Crim Law Forum*. 32, 51–95 (2021). Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10609-020-09409-7>. [cit. 2024-03-04].

ČOPIK, Jan. *Volby ukrajinského prezidenta 2004 z regionálního hlediska Zakarpatské oblasti*. Online. *Asociace pro mezinárodní otázky*. 2005-01-04. Ed. 15. 11. 2015. Dostupné z: <https://www.amo.cz/volby-ukrajinskeho-prezidenta-2004-z-regionalniho-hlediska-zakarpatske-oblasti/>. [cit. 2024-01-15].

EXELER, Franziska. *Filtration Camps, Past and Present, and Russia's War Against Ukraine*. Online. *Journal of Genocide Research*. 2023, roč. 25, č. 3-4, s. 426-444. ISSN 1462-3528. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14623528.2023.2203962>. [cit. 2024-03-02].

FRONEK, Patricia; ROTABI-CASAES, Karen; LYPOVETSKA, Marina. *The taken children of Ukraine*. Online. *International Social Work*. 2023-11-23. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/00208728231209474>. [cit. 2023-11-12].

GAGRO, Sandra Fabijanić. *Mental and Material Elements of Genocide*. Online. *The Lawyer Quarterly - International Journal for Legal Research*. 2021, roč. 11, č. 1, s. 1-18. ISSN 1805-840X. Dostupné z: <https://tlq.ilaw.cas.cz/index.php/tlq/article/view/440>. [cit. 2024-03-09].

GETMANOVA, Daria a MATVIYENKO, Svitlana. *Producing the Subject of Deportation. Filtration Processes during the Russia-Ukraine War*. Online. *Sociologica (Bologna)*. 2022, roč. 16, č. 2, s. 239-252. ISSN 1971-8853. Dostupné z: <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/15387>. [cit. 2024-03-04].

GRZEBYK, Patrycja. *Crime of Aggression against Ukraine*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2023, roč. 21, č. 3, s. 435-459. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqad035>. [cit. 2024-03-03].

HENCKAERTS, Jean-Marie. *Deportation and Transfer of Civilians in Time of War*. Online. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. Volume 26, Issue 3, 1993. Dostupné z:

<https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1946&context=vjtl>.

[cit. 2024-03-02].

CHETAIL, Vincent. *Is There any Blood on my Hands? Deportation as a Crime of International Law*. Online. *Leiden Journal of International Law*. 2016;29(3):917-943.

Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0922156516000376>. [cit. 2023-11-12].

ILYCHOK, Bohdan. KARKOVSKA, Veronika. DZIURAKH, Yurii. MARMULYAK, Anna. *Changing trends in Ukraine's Demographic Security as a Key Indicator of Socioeconomic Stability*. Online. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. Volume 2 (49), 2023. Dostupné z:

<https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4020/3816>. [cit. 2023-11-12].

KALUZHNA, Oksana a SHUNEVYCH, Kateryna. *Liability Mechanisms for War Crimes Committed as a Result of Russia's Invasion of Ukraine in February 2022: Types, Chronicle of the First Steps, and Problems*. Online. *Access to justice in Eastern Europe*. 2022, roč. 5, č. 3, s. 178-193. ISSN 2663-0575. Dostupné z: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000324>. [cit. 2024-03-03].

KATCHANOVSKI, Ivan. *The "snipers' massacre" on the Maidan in Ukraine*. Online. *Cogent Social Sciences*. 2023. Volume 9. Issue 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2269685>. [cit. 2023-11-12].

KLEFFNER, Jann K. *The unilateralization of international humanitarian law*. Online. *International review of the Red Cross*. Volume 104, Issue 920-921, s. 2153-2169. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S1816383122000625>. [cit. 2023-11-12].

KOZAK-BALANIUK, Iryna. *Acts Committed by Russian Citizens in Ukraine after 24 February 2022 that May Constitute the Crime Of Genocide*. Online *Review of European and Comparative Law*. 2023. Dostupné z: <https://doi.org/10.31743/recl.16506>. [cit. 2024-01-15].

LATTMANN, Tamás. *Co špatně začíná, to špatně končí – odchody z Mezinárodního trestního soudu*. Online. *Ústav mezinárodních vztahů*. 2017-03-07. Dostupné z: <https://www.iir.cz/all-s-wrong-that-starts-wrong-withdrawals-from-the-international-criminal-court>. [cit. 2024-03-02].

MASOL, Sergii. *Ukraine and the International Criminal Court*. Online. *Journal of International Criminal Justice*. 2022, roč. 20, č. 1, s. 167-190. ISSN 1478-1387. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqac012>. [cit. 2024-03-03].

MRÁZEK, Josef. *Koncepce zločinu genocidia a ozbrojený konflikt na Ukrajině*. Online. *Právník*. 2023, roč. 162, č. 3, s. 221-244. ISSN 0231-6625. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2023/2023-3.html?a=3751> [cit. 2024-03-02].

ROTARU, Vasile. *Change or Continuity in Russia's Strategy towards Secessionist Regions in the 'Near Abroad'?* Online. *The International Spectator*. 2022, roč. 57, č. 4, s. 86-103. ISSN 0393-2729. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/03932729.2022.2066821>. [cit. 2024-03-04].

SNOUBAR, Yaser a DUMAN, Nurdan. *Impact of Wars and Conflicts on Women and Children in Middle East: Health, Psychological, Educational and Social Crisis*. Online. *European Journal of Social Sciences Education and Research*. 2016, roč. 6, č. 2, s. 211-215. ISSN 2312-8429. Dostupné z: <https://doi.org/10.26417/ejser.v6i2.p211-215>. [cit. 2024-03-04].

Internetové zdroje a zpravodajství:

ADVOKÁTNÍ DENÍK. *Expertka na mezinárodní právo: Vydání zatykače na V. Putina je bezprecedentní*. Online. Advokátní deník. 2023-03-20. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/03/20/expertka-na-mezinarodni-pravo-vydani-zatykace-na-v-putina-je-bezprecedentni/>. [cit. 2024-03-10].

AL JAZEERA. *'No other option': Excerpts of Putin's speech declaring war*. Online. Al Jazeera. 2022-02-24. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/24/putins-speech-declaring-war-on-ukraine-translated-excerpts>. [cit. 2024-03-04].

AL JAZEERA. *All you need to know about the ICC's arrest warrant for Putin*. Online. Al Jazeera. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/17/all-you-need-to-know-about-the-iccs-arrest-warrant-for-putin>. [cit. 2024-03-04].

AL JAZEERA. *Russia's Putin makes rare visit to Kyrgyzstan despite ICC arrest warrant*. Online. Al Jazeera. 2023-10-12. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/12/russias-putin-makes-rare-visit-to-kyrgyzstan-despite-icc-arrest-warrant>. [cit. 2024-03-04].

AL JAZEERA. *Russian-backed separatists evacuate residents from east Ukraine*. Online. Al Jazeera. 2022-02-18. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/18/russian-backed-separatists-announce-evacuation-from-east-ukraine>. [cit. 2024-03-04].

BARRY, Ellen. *Former Ukraine Premier Is Jailed for 7 Years*. Online. The New York Times. 2011-10-11. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2011/10/12/world/europe/yulia-tymoshenko-sentenced-to-seven-years-in-prison.html>. [cit. 2024-03-10].

BELOUSOVA, Katerina. *Ecocide on Ukrainian lands: 5 biggest disasters of 2023*. Online. EcoPolitic. 2024-01-04. Dostupné z: <https://ecopolitic.com.ua/en/news/ekocidna-ukrainskih-zemlyah-5-najbilshih-katastrof-2023-roku-2/>. [cit. 2024-02-10].

BORGER, Julian. *Macron declines to follow Biden and call Russian acts in Ukraine 'genocide'*. Online. The Guardian. 2022-04-13. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/13/emmanuel-macron-genocide-ukraine-russia-biden>. [cit. 2024-01-11].

BROWN, Gordon; BROWN, Sarah; et al. *Statement calling for the creation of a special tribunal for the punishment of the crime of aggression against Ukraine*. Online. 2023-01-06. Dostupné z: <https://gordonandsarahbrown.com/wp-content/uploads/2022/03/Combined-Statement-and-Declaration.pdf>. [cit. 2024-03-10].

BUMBA, Jan. *Ukrajina sečetla všechny hlasy v parlamentních volbách. Zelenského Sluha lidu jasně zvítězil*. Online. iRozhlas. 2019-07-26. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/ukrajina-parlamentni-volby-2019-sluha-lidu-naroda-volodymyr-zelenskyj-prezident_1907261051_ako. [cit. 2023-10-28].

COALITION FOR THE ICC. *Ukraine*. Online. Coalition for the ICC. Dostupné z: <https://www.coalitionfortheicc.org/country/ukraine>. [cit. 2024-03-10].

COALITION FOR THE ICC. *Ukrainian Civil Society Calls on Ukraine to Ratify the Rome Statute*. Online. Coalition for the ICC. 2023-05-05. Dostupné z: <https://www.coalitionfortheicc.org/news/20230505/ukrainian-civil-society-calls-ukraine-ratify-rome-statute>. [cit. 2024-03-10].

CURVERWELL, Dominic. *Demographic disaster: Ukraine's biggest post-war threat*. Online. Kyiv Independent. 2023-10-23. Dostupné z:

<https://kyivindependent.com/demographic-disaster-solving-ukraines-biggest-post-war-threat/>. [cit. 2023-12-15].

ČESKÁ JUSTICE. *Rusko dá občanství rusky mluvícím cizincům*. Online. Česká justice. 2014-04-21. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2014/04/rusko-da-obcanstvi-rusky-mluvicim-cizincum/>. [cit. 2024-03-04].

DEUTSCH, Anthony; VAN DEN BERG, Stephanie. *Exclusive: Ukraine probes deportation of children to Russia as possible genocide*. Online. Reuters. 2022-06-03. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-ukraine-investigates-deportation-children-russia-possible-genocide-2022-06-03/>. [cit. 2023-10-18].

DICKINSON, Peter. *How Ukraine's Orange Revolution shaped twenty-first century geopolitics*. Online. Atlantic Council. Ukraine Alert. 2020-11-22. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-ukraines-orange-revolution-shaped-twenty-first-century-geopolitics/>. [cit. 2024-03-04].

EL DEEB, Sarah; SHVETS, Anastasiia; TILNA, Elizaveta. *How Moscow grabs Ukrainian kids and makes them Russians*. Online. AP News. 2023-03-17. Dostupné z: <https://apnews.com/article/ukrainian-children-russia-7493cb22c9086c6293c1ac7986d85ef6>. [cit. 2024-03-04].

FISHER, Max. *Putin's Case for War, Annotated*. Online. The New York Times. 2022-02-24. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/02/24/world/europe/putin-ukraine-speech.html>. [cit. 2024-03-04].

HAVLÍN, Tomáš. *Naše děti Rusové zbavují identity a přetváří je v mobilizovatelné rezervy, říká ukrajinská aktivistka*. Online. iRozhlas. 2023-10-26. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/maria-suljalina-ukrajina-aktivistka-ruska-invaze-valka-deportace-deti_2310261200_aur. [cit. 2023-11-20].

HOOK, Kristina. *Why Russia's War in Ukraine Is a Genocide*. Online. Foreign Affairs. 2022-07-28. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-russias-war-ukraine-genocide>. [cit. 2024-01-12].

HOPKINS, Valerie. *A Mariupol official accuses Russia of forcibly taking Ukrainians across the border*. Online. The New York Times. 2022-03-19. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/live/2022/03/19/world/ukraine-russia-war#a-mariupol-official-accuses-russia-of-forcibly-taking-ukrainians-across-the-border>. [cit. 2023-11-25].

HUMMEL, Tassilo. *France opens war crime investigation after AFP journalist died in Ukraine*. Online. Reuters. 2023-05-10. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/france-opens-war-crime-investigation-after-afp-journalist-died-ukraine-2023-05-10/>. [cit. 2024-03-04].

HUNDER, Max. *U.N. refugee chief: Russia violating principles of child protection in Ukraine*. Online. Reuters. 2023-01-27. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/un-refugee-chief-russia-violating-principles-child-protection-ukraine-2023-01-27/>. [cit. 2024-01-15].

JACK, Victor. *Czech Senate recognizes Russian actions in Ukraine as genocide*. Online. Politico. 2022-05-11. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/czech-senate-recognize-russia-actions-ukraine-genocide/>. [cit. 2024-01-11].

KERRY, Frances. *Reactions to ICC's arrest warrant for Putin citing Ukraine war crimes*. Online. Reuters. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/reactions-iccs-arrest-warrant-putin-over-ukraine-war-crimes-2023-03-17/>. [cit. 2023-10-15].

KERSTEN, Mark. *After all this time, why has Ukraine not ratified the Rome Statute of the International Criminal Court?* Online. Justice in Conflict. 2022-03-14. Dostupné z: <https://justiceinconflict.org/2022/03/14/after-all-this-time-why-has-ukraine-not-ratified-the-rome-statute-of-the-international-criminal-court/>. [cit. 2023-10-30].

KORTAVA, David. *In the Filtration Camps - Russian forces claim that they're rooting out enemy combatants. But their detainees are Ukrainian civilians*. Online. The New Yorker. 2022-10-03. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/magazine/2022/10/10/inside-russias-filtration-camps-in-eastern-ukraine>. [cit. 2023-10-17].

KRECHETOVA, Diana. *Russia announces the "adoption" of thousands of children deported from Mariupol*. Online. Ukrainska Pravda. 2022-08-23. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/08/23/7364446/>. [cit. 2023-11-25].

KUBÁTOVÁ, Eliška. *Uznání nezávislosti Doněcku a Luhansku: další forma nátlaku, které Putin může využít*. Online. iRozhlas. 2022-02-16. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rusko-ukrajina-uznani-luhanske-donecke-republiky-donbas-kyjev-putin-kreml-sir_2202160640_eku. [cit. 2024-03-04].

LAWSON, Hugh. *Russia adds ICC prosecutor who sought Putin's arrest to wanted list, media report*. Online. Reuters. 2023-05-19. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-adds-icc-judge-who-issued-putin-warrant-wanted-list-media-2023-05-19/>. [cit. 2024-03-04].

LIMAYE, Yogita. *Inside Chernobyl: We stole Russian fuel to prevent catastrophe*. Online. BBC. 2022-04-09. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61048256>. [cit. 2023-10-10].

LISTER, Tim. QIBLAWI, Tamara. *Separatists in eastern Ukraine order mass evacuation as Ukraine warns of Russian provocation*. Online. CNN. 2022-02-18. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/02/18/europe/ukraine-russia-news-friday-rebel-evacuations-intl/index.html>. [cit. 2023-10-16].

MANUCHARIAN, Grigoriy. *The 'Goebbels Method': RIA Novosti as Window into Russian Propaganda*. Online. Geopolitical monitor. Situation reports. 2022-07-27. Dostupné z: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-goebbels-method-ria-novosti-as-window-into-russian-propaganda/>. [cit. 2024-03-10].

MILLS, Andrew. HUNDER, Max. *Six Ukrainian children to be returned from Russia through Qatari mediation*. Online. Reuters. 2023-12-05. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/embargoed-six-ukrainian-children-be-returned-russia-through-qatari-mediation-2023-12-05/>. [cit. 2024-01-12].

MONAGHAN, Elaine. *Zelenskiy hails ICC move, blames Putin for child deportations*. Online. Reuters. 2023-03-18. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/zelenskiy-hails-icc-move-blames-putin-child-deportations-2023-03-17/>. [cit. 2023-10-15].

MORDOVMEDIA. *В начале июля 200 детей из Донбасса получат гражданство РФ*. Online. MordovMedia.ru. 2022-06-28. Dostupné z: <https://www.mordovmedia.ru/news/russia/item/111848>. [cit. 2024-03-10].

ODBOR MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ ČAK. *IBA vyzývá k ustavení zvláštního tribunálu proti zločinům na Ukrajině*. Online. Advokátní deník. 2023-05-29. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/05/29/iba-vyzyva-k-ustaveni-zvlastniho-tribunalu-proti-zlocinum-na-ukrajine/>. [cit. 2023-12-27].

OCHAB, Ewelina. *United Nations: Rape Is Part Of Russia's Military Strategy*. Online. Forbes. 2022-10-14. Dostupné z:

<https://www.forbes.com/sites/ewelinaochab/2022/10/14/united-nations-rape-is-part-of-russias-military-strategy/?sh=361ae19f36a0>. [cit. 2023-12-15].

OPEN DATABOT. *На 28 % скоротилась народжуваність в Україні від початку великої війни*. Online. Opendatabot. 2023-07-31. Dostupné z: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-crisis-2023>. [cit. 2024-03-10].

OSADCHA, Yana. *Russian Children's Rights Commissioner "adopts" child abducted from Mariupol*. Online. Ukrainska Pravda. 2022-10-27. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/10/27/7373740/>. [cit. 2023-10-28].

PRENTICE, Alessandra. *Record number of Ukrainians support joining EU, backing for NATO membership falls – poll*. Online. Reuters. 2022-04-05. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/record-number-ukrainians-support-joining-eu-backing-nato-membership-falls-poll-2022-04-05/>. [cit. 2024-02-20].

PRIEMSKAYA, Evgenia. *Задача экстраординарная: в РФ готовят поправки для усыновления детей из Донбасса. В аппарате детского омбудсмена готовят два соглашения с республиками*. Online. Izvestija. 2022-03-05. Dostupné z: <https://iz.ru/1330152/evgeniia-priemskaia/zadacha-ekstraordinarnaia-v-rf-gotoviat-popravki-dlia-usynovleniia-detei-iz-donbassa>. [cit. 2023-10-28].

RIA NOVOSTI. *Порядка 2 млн украинцев хотят эвакуироваться в Россию – МИД РФ*. Online. Ria Novosti. 2022-03-09. Dostupné z: <https://crimea.ria.ru/20220309/poryadka-2-mln-ukraintsev-khotyat-evakuirovatsya-v-rossiyu--mid-rf-1122617259.html>. [cit. 2024-03-04].

RIA NOVOSTI. *Россияне усыновили уже 350 детей-сирот из Донбасса*. Online. Ria Novosti. 2022-10-26. Dostupné z: <https://crimea.ria.ru/20221026/rossiyane-usynovili-uzhe-350-detej-sirot-iz-donbassa-1125094507.html>. [cit. 2024-03-04].

SENGUPTA, Kim. *Pro-Russia rebels 'evacuate' Ukrainians as Donetsk bombing fuels 'false flag' claims*. Online. Independent. 2022-02-18. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-ukraine-donetsk-false-flag-car-bomb-b2018535.html>. [cit. 2023-10-18].

SERGEYTSEV, Timofey. *Что Россия должна сделать с Украиной*. Online. RIA Novosti. 2022-04-03. Dostupné z: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>. [cit. 2023-12-15].

SHEPELEVA, Anastasia; LEBEDEVA, Olga. *У ФРН почали розслідування воєнних злочинів РФ в Україні*. Online. Deutsche Welle. 2022-08-03. Dostupné z: <https://www.dw.com/uk/u-nimechchyni-pochaly-rozsliduvannia-voiennykh-zlochyniv-rossii-v-ukraini/a-61051225>. [cit. 2024-03-04].

SINGH, Kanishka. *Canada lawmakers vote unanimously to label Russia's acts in Ukraine as 'genocide'*. Online. Reuters. 2022-04-28. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/canada-lawmakers-vote-unanimously-label-russias-acts-ukraine-genocide-2022-04-27/>. [cit. 2024-01-11].

SLOBIN, Sarah. PLUCINSKA, Joanna. *Emptying Ukraine's Orphanages*. Online. Reuters. 2022-09-09. Dostupné z: <https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/ORPHANS/dwprkrxzwvm/index.html>. [cit. 2024-03-04].

SOKOLOVA, Yulia. *РФ могла викрасти з України до 300 тис. дітей, повернути вдалося менш ніж 400 – Герасимчук*. Online. Fakty ua. 2023-06-19. Dostupné z: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20230619-rf-mogla-vykrasty-z-ukrayiny-do-300-tys-ditej-povernuty-vdalosya-mensh-nizh-400-gerasymchuk/>. [cit. 2023-10-28].

SULLIVAN, Helen. *Thousands of Ukrainian children put through Russian 're-education' camps, US report finds*. Online. The Guardian. 2023-02-15. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/15/ukraine-children-sent-russia-re-education-camps>. [cit. 2023-11-20].

SVOBODNÁ EVROPA. *ПАРЕ визнала, що депортація українських дітей до Росії має ознаки геноциду*. Online. Радио Свобода. 2023-04-27. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-pare-deportacija-ditej-genocyd/32382455.html>. [cit. 2024-03-10].

SVOBODNÁ EVROPA. *Україні треба якнайшвидше ратифікувати Римський статут – українська лауреатка «Нобеля»*. Online. Радио Свобода. 2022-11-23. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-matviychuk-ratyfikatsiya-rymskogo-statutu/32142391.html>. [cit. 2024-03-10].

SYCH, Maryana. *"Папа, нас хотят усыновить". Похищенные украинские дети в России*. Online. Radio Svobodná Evropa. 2023-02-14. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/papa-nas-hotyat-usynovitj-pohischennye-ukrainskie-deti-v-rossii/32270905.html>. [cit. 2023-11-20].

SYTAS, Andrius. *Latvian and Estonian parliaments say Russia committed genocide in Ukraine*. Online. Reuters. 2022-04-21. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/latvian-estonian-parliaments-say-russia-committed-genocide-ukraine-2022-04-21/>. [cit. 2024-01-11].

SYTAS, Andrius. *Lithuanian lawmakers brand Russian actions in Ukraine as 'genocide', 'terrorism'*. Online. Reuters. 2022-05-10. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/lithuanian-lawmakers-brand-russian-actions-ukraine-genocide-terrorism-2022-05-10/>. [cit. 2024-01-11].

TASS. *За год с Украины и из Донбасса на территорию РФ прибыло 5,3 млн беженцев*. Online. TASS. 2023-02-20. Dostupné z: <https://tass.ru/obschestvo/17091725>. [cit. 2024-03-03].

TREVELYAN, Mark. *Putin offers citizenship to foreigners who fight for Russia*. Online. Reuters. 2024-01-04. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/putin-offers-citizenship-foreigners-who-fight-russia-2024-01-04/>. [citováno 2024-01-15].

TRUTH HOUNDS. *Sources of interpretation of Article 438 of the Criminal Code of Ukraine*. Online. Truth Hounds. Legal Analytics. 2023-09-22. Dostupné z: <https://truth-hounds.org/en/cases/sources-of-interpretation-of-article-438-of-the-criminal-code-of-ukraine/>. [cit. 2024-03-10].

UKRAINSKA PRAVDA. *President's Office considers ratification of Rome Statute irrelevant for the time being*. Online. Ukrainska Pravda. 2023-08-21. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/08/21/7416504/>. [cit. 2024-03-10].

UKRINFORM. *Кількість незаконно вивезених у росію українських дітей може сягати 150 тисяч*. Online. Ukrainian National News Agency. 2023-02-17. Dostupné z: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3671478-kilkist-nezakonno-vivezenih-u-rosiu-ukrainskih-ditej-moze-sagati-150-tisac.html>. [cit. 2024-03-03].

VEDOMOSTI. *Свыше 5,3 млн беженцев с Украины и из Донбасса прибыли в Россию*. Online. Vedomosti. 2023-02-20. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/society/news/2023/02/20/963624-svishe-53-mln-bezhentsev-s-ukraini-i-iz-donbassa-pribili-rossiyu>. [cit. 2024-03-04].

VISIT UKRAINE. *How many children were deported to russia: return procedure*. Online. Visit Ukraine. 2023-04-18. Dostupné z:

<https://visitukraine.today/blog/1701/how-many-children-were-deported-to-russia-return-procedure>. [cit. 2024-03-04].

VOITENKO, Anna a DYSA, Yuliia. *Ukraine says ICC arrest warrant for Putin helped return deported kids*. Online. Reuters. 2023-12-08. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-says-icc-arrest-warrant-putin-helped-return-deported-kids-2023-12-08/>. [cit. 2024-03-03].

WALKER, Nigel. *Conflict in Ukraine: A timeline (2014 - eve of 2022 invasion)*. Online. Research briefing. House of Commons Library. 2023-08-22. Dostupné z: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9476/CBP-9476.pdf>. [cit. 2024-03-04].

WALKER, Shaun. *Filtration and forced deportation: Mariupol survivors on the lasting terrors of Russia's assault*. Online. The Guardian. 2022-05-16. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/may/26/filtration-and-forced-deportation-mariupol-survivors-on-the-lasting-terrors-of-russias-assault>. [cit. 2024-01-12].

WALKER, Shaun. *Russia withdraws signature from international criminal court statute*. Online. The Guardian. 2016-11-16. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/16/russia-withdraws-signature-from-international-criminal-court-statute>. [cit. 2023-10-30].

WRIGHT, George. *Ukraine war: Is Russia committing genocide?* Online. BBC. 2022-04-13. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61017352>. [cit. 2024-01-11].

YEROFEYEV, Ivan Alekseyevich; KRYZHANIVSKY, Stepan Andriyovich a STEBELSKY, Ihor. *Ukraine: The crisis in Crimea and eastern Ukraine*. Online. Encyclopaedia Britannica. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Ukraine/The-crisis-in-Crimea-and-eastern-Ukraine>. [cit. 2024-03-10].

ZINETS, Natalia. *Ukraine accuses Russia of forcibly deporting over 210,000 children*. Online. Reuters. 2022-05-13. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-accuses-russia-forcibly-deporting-over-210000-children-2022-05-13/>. [cit. 2023-10-18].

Mezinárodní úmluvy:

Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů ze dne 14. prosince 1974.

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Dodatkový protokol I.) ze dne 8. června 1977.

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II.) ze dne 8. června 1977.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950.

Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998.

Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989.

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia ze dne 9. prosince 1948.

Vídeňská úmluva o smluvním právu ze dne 23. května 1969.

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války ze dne 12. srpna 1949.

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci ze dne 12. srpna 1949.

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli ze dne 12. srpna 1949.

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři ze dne 12. srpna 1949.

Právní předpisy:

Česká republika:

Česko. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Ukrajina:

Ukrajina. Zákon č. 254k/96-BP ze dne 28. června 1996. Конституція України (Ústava Ukrajiny). Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Ukrajina. Zákon č. 2341-III ze dne 5. dubna 2002. Кримінальний кодекс України (trestní zákoník). Dostupné z: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini.htm.

Ukrajina. Návrh zákona č. 2689 ze dne 27. prosince 2019. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права. Dostupné z: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804.

Ukrajina. Zákon č. 2236-IX ze dne 5. března 2022. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-IX#Text>.

Ruská federace:

Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 10 ze dne 4. ledna 2024. О приеме в гражданство Российской Федерации иностранных граждан, заключивших контракт о прохождении военной службы в Вооруженных Силах Российской Федерации или воинских формированиях, и членов их семей. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202401040001>.

Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 11 ze dne 4. ledna 2024. Об определении отдельных категорий иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлением о приеме в гражданство Российской Федерации. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202401040003>.

Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 183 ze dne 24. dubna 2019. Об определении в гуманитарных целях категорий лиц, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001201904240016>.

Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 187 ze dne 29. dubna 2019. Об отдельных категориях иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001201905010004>.

Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 330 ze dne 30. května 2022. О внесении изменений в Указ Президента Российской Федерации от 24 апреля 2019 г. № 183 "Об определении в гуманитарных целях категорий лиц, имеющих право

обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке" и Указ Президента Российской Федерации от 29 апреля 2019 г. № 187 "Об отдельных категориях иностранных граждан и лиц без гражданства, имеющих право обратиться с заявлениями о приеме в гражданство Российской Федерации в упрощенном порядке. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202205300008>.

Ruská federace. Dekret prezidenta Ruské federace č. 951 ze dne 26. prosince 2022. O некоторых вопросах приобретения гражданства Российской Федерации. Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202212260018>.

Ruská federace. Federální zákon č. 62-FZ ze dne 18. března 2023. Об особенностях правового положения граждан Российской Федерации, имеющих гражданство Украины (о zvláštnostech právního postavení občanů Ruské federace, kteří mají ukrajinské občanství). Dostupné z: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202303180001>.

Ruská federace. Federální zákon č. 62-FZ ze dne 31. května 2002. О приобретении гражданства Российской Федерации (о nabývání státního občanství Ruské federace). Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2002/en/18028>.

Ruská federace. Rozkaz prezidenta Ruské federace č. 63 ze dne 17. března 2014. О подписании Договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов. (Dohoda mezi Ruskem a Krymem o připojení do federace). Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140318095051/http://pravo.gov.ru:8080/page.aspx?92062>.

Krymská republika. Zákon č. 62-ZRK ze dne 1. září 2014. Об организации деятельности органов опеки и попечительства в Республике Крым. Dostupné z: <https://rg.ru/documents/2014/09/10/krim-zakon62-reg-dok.html>. Pozn. Autonomní republika Krym není uznávaným státem. Rezoluce Valného shromáždění OSN označilo referendum, na základě kterého měl samostatný státní útvar vzniknout, za ilegální a potvrdila, že Krym je integrální součástí Ukrajiny

Zprávy mezinárodních organizací a pozorovacích misí:

AMNESTY INTERNATIONAL. *Ukraine: "Children": The attack on the Donetsk Regional Academic Drama Theatre in Mariupol*. Index Number: EUR 50/5713/2022. 2022-06-30. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5713/2022/en/>. [cit. 2024-03-02].

HUMAN RIGHTS WATCH. *"We Had No Choice". "Filtration" and the Crime of Forcibly Transferring Ukrainian Civilians*. Human Rights Watch, 2022. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2022/09/01/we-had-no-choice/filtration-and-crime-forcibly-transferring-ukrainian-civilians>. [cit. 2023-10-10].

HUMAN RIGHTS WATCH. *"We Must Provide a Family, Not Rebuild Orphanages". The Consequences of Russia's Invasion of Ukraine for Children in Ukrainian Residential Institutions*. Online. Human Rights Watch. 2023-03-13. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2023/03/13/we-must-provide-family-not-rebuild-orphanages/consequences-russias-invasion>. [cit. 2024-03-09].

HUMAN RIGHTS WATCH. *Hundreds of Chechens Detained in "Filtration Camps". Detainees Face Torture, Extortion, Rape*. Online. Human Rights Watch. 2000-02-17. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2000/02/17/hundreds-chechens-detained-filtration-camps>. [cit. 2024-03-09].

HUMAN RIGHTS WATCH. *Ukraine: Russian Forces' Trail of Death in Bucha. Preserving Evidence Critical for War Crimes Prosecutions*. 2022-04-21. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2022/04/21/ukraine-russian-forces-trail-death-bucha>. [citováno 2023-10-17].

KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel, et al. *System of Filtration: Mapping the Filtration System in Donetsk Oblast*. 2022. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/filtration-1>. [cit. 2024-03-09].

KHOSHNOOD, Kaveh; RAYMOND, Nathaniel; HOWARTH, Caitlin et al. *Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children*. 2023. New Haven: Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health. Dostupné z: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>. [cit. 2023-10-10].

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE. *The situation of national minorities in Crimea following its annexation*. Online. Open Society Justice Initiative. 2018. Dostupné z: <https://www.justiceinitiative.org/uploads/5ce04ddd-0fda-470c-9f94-eaa5bf928768/report-osji-crimea-20180601.pdf>. [cit. 2024-03-09].

ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE. *Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity, related to the Forcible Transfer and/or Deportation of Ukrainian Children to the Russian Federation*. Organization for Security and Co-operation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2023. Dostupné z: https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751_1.pdf. [cit. 2023-10-10].

UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*. A/77/533. 2022-10-18. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/A-77-533-AUV-EN.pdf>. [cit. 2024-03-09].

UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*. A/HRC/52/62. Online. 2023-03-15. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS; INDEPENDENT INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON UKRAINE. *Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*. A/78/540. Online. 2023-10-19. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A-78-540-AEV.pdf>. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS. *Report of the International Law Commission on the work of its forty-eighth session, 6 May - 26 July 1996: Official Records of the General Assembly, Fifty-first session, Supplement No.10*. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_51_10.pdf. [cit. 2024-03-09].

Dokumenty a právní akty mezinárodních organizací:

COUNCIL OF EUROPE. *Deportations and forcible transfers of Ukrainian children and other civilians to the Russian Federation or to temporarily occupied Ukrainian territories: create conditions for their safe return, stop these crimes and punish the perpetrators. Parliamentary Assembly Resolution 2495 (2023)*. Online. 2023-04-27. Dostupné z: <https://pace.coe.int/pdf/1172fe876310c10bfc8a8afb74b2974eb71e4ec298710d83c8bb5a0080d5cbe1/res.%202495.pdf>. [cit. 2024-03-10].

COUNCIL OF EUROPE. *Urgent action needed to reunite Ukrainian children transferred to Russia and Russian-occupied territories with their families*. Online. Council of Europe. 2023-03-06. Dostupné z: <https://www.coe.int/lt/web/commissioner/-/urgent-action-needed-to-reunite-ukrainian-children-transferred-to-russia-and-russian-occupied-territories-with-their-families>. [cit. 2024-03-09].

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Resolution of the European Court of Human Rights on the consequences of the cessation of membership of the Russian Federation to the Council of Europe in light of Article 58 of the European Convention on Human Rights*. Online. 2022-03-22. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Resolution_ECHR_cessation_membership_Russia_CoE_ENG. [cit. 2024-03-10].

INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. International Humanitarian Law Databases. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977*. Online. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=default>. [cit. 2024-03-10].

INTERNATIONAL HUMANITARIAN FACT-FINDING COMMISSION. *List of former members of the IHFFC*. Online. 2017-02-20. Dostupné z: <https://www.ihffc.org/Files/en/pdf/list-former-members.pdf>. [cit. 2024-03-09].

INTERNATIONAL HUMANITARIAN FACT-FINDING COMMISSION. *The International Humanitarian Fact-Finding Commission (the article 90 Commission)*. Online. Dostupné z: https://www.ihffc.org/Files/en/pdf/article%2090_oct2005_keith_engl.pdf. [cit. 2024-03-09].

INTERNATIONAL HUMANITARIAN FACT-FINDING COMMISSION. *The International Humanitarian Fact-Finding Commission – dedicated to facilitating respect for international humanitarian law*. Online. Dostupné z: <https://www.ihffc.org/index.asp?Language=EN&page=home>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ DVŮR. *Allegations of Genocide Under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Ukraine v. Russian Federation: 32 states intervening. General List No. 182*. Online. 2024-02-02. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20240202-jud-01-00-en.pdf>. [cit. 2024-03-10].

OECD. *Ukraine: Current status of nuclear power installations*. Online. Nuclear Energy Agency. 2023-12-22. Dostupné z: https://www.oecd-neo.org/jcms/pl_66130/ukraine-current-status-of-nuclear-power-installations. [cit. 2024-01-11].

ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE. *Moscow Mechanism*. Online. 1991-12-01. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/e/20066.pdf>. [cit. 2024-03-10].

PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Campaign for the Universality and Effectiveness of the System of the Rome Statute of the International Criminal Court: Ukraine and the Rome Statute*. Online. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/ilhr/rome-statute/ukraine.html>. [cit. 2024-03-10].

PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Campaign for the Universality and Effectiveness of the System of the Rome Statute of the International Criminal Court: Kyrgyz Republic (Kyrgyzstan) and the Rome Statute*. Online. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/programmes-and-campaigns/cis/kyrgyzstan.html>. [cit. 2024-03-10].

PARLIAMENTARIANS FOR GLOBAL ACTION. *Ukraine: PGA calls for the ratification of the Rome Statute and welcomes the adoption of the Law on Cooperation with the ICC by the Verkhovna Rada*. Online. 2022-05-05. Dostupné z: <https://www.pgaction.org/es/news/ukraine-cooperation-international-criminal-court.html>. [cit. 2024-03-10].

PERMANENT MISSION OF FRANCE TO THE UNITED NATIONS IN NEW YORK. *Deportation of Ukrainian children: "Russia cannot deny the truth": statement on behalf of Andorra, Albania, Australia, Austria, Belgium, Bosnia and Herzegovina,*

Bulgaria, Canada, Croatia, Cyprus, Czechia, Denmark, Estonia, European Union, Finland, France, Germany, Georgia, Greece, Guatemala, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Japan, Republic of Korea, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malta, Moldova, Monaco, Montenegro, Kingdom of the Netherlands, New Zealand, North Macedonia, Norway, Poland, Portugal, Romania, San Marino, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, Ukraine, United Kingdom, and the United States. Online. 2023-04-05. Dostupné z: <https://onu.delegfrance.org/deportation-of-ukrainian-children-no-amount-of-disinformation-spread-by-russia>. [cit. 2024-03-10].

UNICEF. *Implementing and monitoring the Convention on the Rights of the Child*. Online. Dostupné z: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/implementing-monitoring>. [cit. 2024-03-09].

UNICEF. *More than half of Ukraine's children displaced after one month of war*. Press release. Online. Unicef. 2022-03-24. Dostupné z: <https://www.unicef.org/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war>. [cit. 2024-03-03].

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. *Draft Resolution A/ES-11/L.1: Aggression against Ukraine*. Online. 2022-03-01. Dostupné z: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/a_es-11_l.1_e.pdf. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS OFFICE FOR THE COORDINATION OF HUMANITARIAN AFFAIRS. *The Humanitarian Data Exchange: Ukraine Data Explorer*. Online. Dostupné z: <https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/>. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL. *Resolution 2623 (2022) Adopted by the Security Council at its 8980th meeting, on 27 February 2022. S/RES/2623 (2022)*. Online. 2022-02-27. Dostupné z: [https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2FRES%2F2623\(2022\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2FRES%2F2623(2022)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False). [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS; INFORMATION SERVICE VIENNA. *Press conference in Geneva by UN Independent International Commission of Inquiry on Ukraine on Monday. UNIS/MA/331*. Online. 2023-09-22. Dostupné z: <https://unis.unvienna.org/unis/pressrels/2023/unisma331.html>. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS; OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER. *Update by the Chair of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine, at the 54th session of the Human Rights Council*. Online. 2023-09-25. Dostupné z:

<https://www.ohchr.org/en/statements/2023/09/update-chair-independent-international-commission-inquiry-ukraine-54th-session>. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS: OFFICE ON GENOCIDE PREVENTION AND THE RESPONSIBILITY TO PROTECT. *Ratification of the Genocide Convention*. Online. Dostupné z: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml>. [cit. 2024-03-09].

UNITED NATIONS. *Arrest warrants against ICC officials*. Online. Press briefing notes. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/press-briefing-notes/2023/10/arrest-warrants-against-icc-officials>. [cit. 2024-01-11].

UNITED NATIONS. *Deportation, Treatment of Ukraine's Children by Russian Federation Take Centre Stage by Many Delegates at Security Council Briefing*. SC/15395. Online. 2023-08-24. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2023/sc15395.doc.htm>. [cit. 2024-03-09].

UNITED NATIONS. *High Commissioner for Human Rights: High Numbers of Civilian Casualties in Ukraine Raise Concerns that Attacks by Russia are not Complying with International Humanitarian Law*. Online. Press release. 2022-07-05. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/07/high-commissioner-human-rights-high-numbers-civilian-casualties-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

UNITED NATIONS. *Human Rights Council to establish Commission of Inquiry on Ukraine*. Online. Human Rights Council. 2022-03-04. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113292>. [cit. 2024-01-11].

UNITED NATIONS. *International Criminal Court: Russia urged to withdraw arrest warrants for judges*. Online. UN News. 2023-10-13. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142287>. [cit. 2024-01-11].

UNITED NATIONS. *Relationship agreement between the United Nations and the International Criminal Court*. A/58/874. Online. 2004-08-20. Dostupné z: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2F58%2F874&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS. *Resolution adopted by the Human Rights Council on 4 March 2022: Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression*. A/HRC/RES/49/1. Online. 2022-03-07. Dostupné z:

https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/A_HRC_RES_49_1.pdf. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS. *Resolution adopted by the Human Rights Council on 4 April 2023. Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression. A/HRC/RES/52/32.* Online. 2023-04-11. Dostupné z: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2FRES%2F52%2F32&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS. *Security Council Calls Emergency Special Session of General Assembly on Ukraine Crisis, Adopting Resolution 2623 (2022) by 11 Votes in Favour, 1 Against, 3 Abstentions.* Online. SC/14809. Press Release. 2022-02-27. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14809.doc.htm>. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS. UN Treaty Body Database. *Ratification Status for CRC – Convention on the Rights of the Child.* Online. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en. [cit. 2024-03-10].

UNITED NATIONS. *UN's Bachelet concerned over Ukraine orphans 'deported' to Russia for adoption.* Online. 2022-06-15. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2023/sc15395.doc.htm>. [cit. 2024-03-09].

Dokumenty a právní akty Evropské unie:

EVROPSKÁ KOMISE. *Ukraine 2023 Report: Commission Staff Working Document.* SWD (2023) 699 final. Brusel, 2023-11-08. Dostupné z: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3f_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf. [cit. 2024-03-05].

EVROPSKÝ PARLAMENT. *Porušování lidských práv v souvislosti s nucenou deportací ukrajinských civilistů do Ruska a nucenou adopcí ukrajinských dětí v Rusku: Usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. září 2022 o porušování lidských práv v souvislosti s nucenou deportací ukrajinských civilistů do Ruska a s nucenou adopcí ukrajinských dětí v této zemi.* P9_TA(2022)0320: 2022/2825(RSP). Štrasburk, 2022-09-15. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0320_CS.pdf. [cit. 2024-03-05].

EUROJUST. *Joint investigation team into alleged crimes committed in Ukraine*. Online. Dostupné z: <https://www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-alleged-crimes-committed-ukraine>. [cit. 2024-03-05].

EVROPSKÝ PARLAMENT. *Ukraine: MEPs want a special international tribunal for crimes of aggression*. Online. Press Release. 2022-05-19. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220517IPR29931/ukraine-meps-want-a-special-international-tribunal-for-crimes-of-aggression>. [cit. 2024-03-05].

RADA EVROPSKÉ UNIE. *Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine*. Eur-Lex.europa.eu, Document 22014A0529(01). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>. [cit. 2024-03-10].

EVROPSKÁ RADA. *Zasedání Evropské rady (23. a 24. června 2022) – závěry*. EUCO 24/22: CO EUR 21 CONCL 5, Brusel, 2022-06-24. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/media/57447/2022-06-2324-euco-conclusions-cs.pdf>. [cit. 2024-03-05].

EVROPSKÁ RADA. *Mimořádné zasedání Evropské rady (9. února 2023) – závěry*. EUCO 1/23: CO EUR 1 CONCL 1, Brusel, 2023-02-09. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2023-INIT/cs/pdf>. [cit. 2024-03-05].

EVROPSKÁ RADA. *Zasedání Evropské rady (14. a 15. prosince 2023) – závěry*. EUCO 20/23: CO EUR 16 CONCL 6, Brusel, 2023-12-15. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/media/68977/europeanCouncilConclusions-14-15-12-2023-cs.pdf>. [cit. 2024-03-05].

Dokumenty a právní akty Mezinárodního trestního soudu:

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *ICC Presidency assigns the Situation in Ukraine to Pre-Trial Chamber II*. Online. Press Release. 2022-03-02. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-presidency-assigns-situation-ukraine-pre-trial-chamber-ii>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *ICC Prosecutor Karim A. A. Khan QC visits Kharkiv, Ukraine on 15 June 2022*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-06-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-khan-qc-visits-kharkiv-ukraine-15-june-2022>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *ICC Prosecutor Karim A.A. Khan QC announces deployment of forensics and investigative team to Ukraine, welcomes strong cooperation with the Government of the Netherlands.* Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-05-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-announces-deployment-forensics-and-investigative-team-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova.* Online. Press Release. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement by ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC: Office of the Prosecutor joins national authorities in Joint Investigation Team on international crimes committed in Ukraine.* Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-04-25. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-office-prosecutor-joins-national-authorities-joint>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement by Prosecutor Karim A. A. Khan KC on the issuance of arrest warrants against President Vladimir Putin and Ms Maria Lvova-Belova.* Online. Statement of ICC Prosecutor. 2023-03-17. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-karim-khan-kc-issuance-arrest-warrants-against-president-vladimir-putin>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: "I have been closely following recent developments in and around Ukraine with increasing concern."* Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-02-25. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-been-closely-following>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: "I have decided to proceed with opening an investigation."* Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-02-28. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Receipt of Referrals from 39 States Parties and the*

Opening of an Investigation. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-03-02. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: Additional Referrals from Japan and North Macedonia; Contact portal launched for provision of information*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2022-03-11. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-additional-referrals-japan-and>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine*. Online. Statement of ICC Prosecutor. 2020-12-11. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-fatou-bensouda-conclusion-preliminary-examination-situation-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *The Presidency of the Assembly of States Parties rejects the criminal proceedings initiated against high officials of the Court*. Online. Press Release. 2023-10-12. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/presidency-assembly-states-parties-rejects-criminal-proceedings-initiated-against-high>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *The Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, opens a preliminary examination in Ukraine*. Online. Press Release. 2014-04-25. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/news/prosecutor-international-criminal-court-fatou-bensouda-opens-preliminary-examination-ukraine>. [cit. 2024-03-09].

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD. *Ukraine: Situation in Ukraine. Investigation ICC-01/22*. Online. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>. [cit. 2024-03-10].

Dokumenty a právní akty vnitrostátních orgánů:

EMBASSY OF UKRAINE TO THE KINGDOM OF NETHERLANDS. *Letter to Registrar International Criminal Court*. 61219/35/673-384. 2014-04-09. Hague. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>. [cit. 2024-03-10].

MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Comment of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine regarding the adoption by the Russian Federation of a legal act that violates the legal rights of children - citizens of Ukraine*. Online. Ministerstvo zahraničných věcí Ukrajiny. 2024-01-06. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/en/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-prijnyattya-rf-normativno-pravovogo-akta-yakij-porushuye-zakonni-prava-ditej-gromadyan-ukrayini>. [cit. 2024-01-16].

MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Letter to Registrar International Criminal Court, Mr. Herman von Hebel*. 2015-09-08. Kyiv. Dostupné z: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/other/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf#search=ukraine. [cit. 2024-03-09].

MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Ukraine-EU Association Agreement*. Online. Ministerstvo zahraničných věcí Ukrajiny. 2022-08-04. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-association-agreement>. [cit. 2024-01-16].

MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Заява МЗС України щодо незаконного усиновлення українських дітей з боку громадян Російської Федерації*. Online. Ministerstvo zahraničných věcí Ukrajiny. 2022-08-23. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-nezakonnogo-usinovlennya-ukrayinskih-ditej-z-boku-gromadyan-rosijskoyi-federaciyi>. [cit. 2024-01-16].

MINISTER FOR FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE. *Заява МЗС України щодо указу президента РФ про спрощений прийом в російське громадянство українських дітей-сиріт*. Online. Ministerstvo zahraničných věcí Ukrajiny. 2022-05-31. Dostupné z: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-ukazu-prezidenta-rf-pro-sproshchenij-prijom-v-rosijske-gromadyanstvo-ukrayinskih-ditej-sirit>. [cit. 2024-01-16].

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. *Česká republika a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)*. Online. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/obse/index.html. [cit. 2023-11-09].

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. *Moskevský mechanismus OBSE v reakci na porušování lidských práv na Ukrajině ze strany Ruska*. Online. Stálá mise České republiky při OSN, OBSE a ostatních mezinárodních organizacích ve Vídni.

2022-03-03. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/mission.vienna/cz/aktuality/moskevsky_mechanismus_obse_v_reakci_na.html. [cit. 2023-11-09].

MINISTRY OF REINTEGRATION OF UKRAINE; NATIONAL INFORMATION BUREAU OF UKRAINE. *Children of War. Missing children*. Online. Dostupné z: <https://childrenofwar.gov.ua/en/>. [cit. 2024-03-10].

PRESIDENT OF RUSSIA. *Address by the President of the Russian Federation*. Online. President of Russia. 2022-02-24. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>. [cit. 2024-01-16].

PRESIDENT OF UKRAINE VOLODYMYR ZELENSKYY. *Russia is attempting to sever any connection children have with Ukraine; swift actions are needed to bring them back home – President at the inaugural meeting of the International Coalition for the return of Ukrainian children*. Online. President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy Official website. 2023-12-08. Dostupné z: <https://www.president.gov.ua/en/news/rosiya-namagayetsya-znishiti-bud-yakij-zvyazok-ditej-z-ukray-87589>. [cit. 2024-01-16].

PRESIDENT OF UKRAINE VOLODYMYR ZELENSKYY. *Russia is erasing any memories of Ukraine in deported children, so they need to be returned to their homeland as soon as possible – Andriy Yermak at the first meeting of the International Coalition for the Return of Ukrainian Children*. Online. President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy Official website. 2023-12-09. Dostupné z: <https://www.president.gov.ua/en/news/rosiya-znishuye-v-deportovanih-ditej-bud-yakispogadi-pro-uk-87613>. [cit. 2024-01-16].

SEJM OF THE REPUBLIC OF POLAND. *Sejm potępił rosyjskie ludobójstwo na Ukrainie. "Nikt, kto ceni wolność, prawa i godność człowieka, reguły demokracji i fundamenty cywilizacji, nie ma prawa przejść obojętnie wobec tragedii Ukraińców"*. Online. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. 2022-05-08. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=F1C8C323BBE5152BC125881D007641CA>. [cit. 2024-01-16].

THE WHITE HOUSE. *Remarks by President Biden Before Air Force One Departure*. Online. Speeches and remarks. 2022-04-12. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/04/12/remarks-by-president-biden-before-air-force-one-departure-13/>. [cit. 2024-03-10].

VERCHOVNA RADA. *Прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права"*. Online Verchovna Rada Ukrainy. 2021-05-20. Dostupné z: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/208710.html>. [cit. 2024-01-16].

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Plnění mezinárodních smluv: Úmluva o právech dítěte*. Online. 2021-11-30. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>. [cit. 2024-03-10].

Judikatura:

MSD. *Nikaragua v. Spojené státy americké*. Rozsudek ze dne 26. listopadu 1984. ICJ Reports 1986, s. 114.

MSD. *Albánie v. Velká Británie*. Rozsudek ze dne 9. dubna 1949. ICJ reports 1949, s. 22.

Ústavní soud Ukrajiny. *Nález č. N 1-35/2001 ze dne 11. července 2001*. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут). Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>.

ICTR. *Prokurátor v. Jean-Paul Akayesu*. Rozsudek ze dne 2. září 1998. ICTR-96-4-T, bod 512.

ICTY. *Prokurátor v. Milomir Stakić*. Rozsudek ze dne 22. března 2006. ICTY-97-24-A.

ICC. *Prokurátor v. Bosco Ntaganda*. Rozsudek ze dne 8. července 2019. ICC-01/04-02/06.

Zdroje ze sociálních sítí:

Dmytro Gordon (В гостях у Гордона). *Срочно! Гордон сообщил о создании на территории России фильтрационных лагерей для украинцев*. Online. Video. 2022-03-18. Dostupné z: Youtube, https://www.youtube.com/watch?v=j2Uq53_6GSk. [citováno 2023-10-21].

Embassy of Russia in the USA (Посольство России в США). *Комментарий Посольства России в США*. Online. Příspěvek na sociální síti Facebook. 2022-03-22. Dostupné z: <https://www.facebook.com/RusEmbUSA/posts/333477265484259>. [citováno 2023-10-25].

Kremlin. *Обращение Президента Российской Федерации*. Online. Video. 2022-02-24. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=sIPIMD9sPhA&ab_channel=kremlin. [citováno 2023-10-21].

Mariupol City Council (Маріупольська міська рада). *Окупанти насильно змушують людей виїжджати з України на територію росії*. Online. Příspěvek na sociální síti Telegram. 2022-03-19. Dostupné z: <https://t.me/mariupolrada/8913>. [citováno 2023-10-25].

Media Center Ukraine. *Ірина Венедіктова, Генеральний прокурор України*. Online. Video. 2022-03-28. Dostupné z: Youtube, https://www.youtube.com/watch?v=vae6XuM6ZGk&ab_channel=MediaCenterUkraine-Ukrinform. [citováno 2023-10-21].

Mezinárodněprávní aspekty deportace dětí z Ukrajiny v kontextu ruské agrese

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá otázkou, zda jsou deportace dětí z ukrajinského území v kontextu současného ozbrojeného konfliktu protiprávní.

V první části se práce věnuje podobě deportací dětí z ukrajinského území. Nabízí definici pojmu *deportace* z pohledu Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, rozbor situace předcházející počátku ozbrojeného konfliktu se zaměřením na evakuaci obyvatel z území na východě Ukrajiny a vyjmenovává způsoby a situace, ve kterých k dětským deportacím dochází. Práce se v této části věnuje rovněž filtračním táborem, tedy jedné z častých situací, v rámci nichž dochází k oddělení dítěte od rodinných příslušníků. Nachází se zde také analýza změn ruského zákona o státním občanství a prezidentských dekretů, které umožňují udělení ruského státního občanství vymezeným kategoriím osob, včetně dětí s ukrajinským občanstvím, ve zjednodušeném řízení.

Ve druhé části se práce zaměřuje na zasazení skutečností do kontextu mezinárodního práva. Nabízí přehled nástrojů mezinárodního práva, které se situací souvisí. Vymezuje ustanovení ženevského práva, Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia, Úmluvy o právech dítěte a v neposlední řadě Římského statutu, která moha být porušena. Tato část se věnuje i otázce zločinu genocidia a vzájemným obviněním stran konfliktu ze spáchání tohoto zločinu a také postojům mezinárodního společenství.

Třetí část práce se zabývá právními kroky a jurisdikcí Mezinárodního trestního soudu. Analyzuje podmínky jurisdikce Mezinárodního trestního soudu a ratifikační proces Římského statutu v obou zemích. Věnuje se rovněž rozboru mezinárodních zatýkacích rozkazů, které Mezinárodní trestní soud vydal ve věci válečných zločinů a procesu jejich vydání. Popisuje také další formy vyšetřování a stíhání zločinů, které by mohly být aktivovány.

Čtvrtá část práce obrací pozornost zpět na Ukrajinu. Zabývá se společenským a politickým vývojem posledních let na Ukrajině a zasazuje ozbrojený konflikt do kontextu. Část práce je věnována rovněž ukrajinskému právnímu rámci v podobě novelizací trestního práva v kontextu spolupráce s Mezinárodním trestním soudem procesu vstupu Ukrajiny do Evropské unie.

Výsledkem této práce je zjištění, že deportace dětí z území Ukrajiny nejsou v souladu s mezinárodním právem. Deportace mohou být z hlediska mezinárodního práva válečným zločinem, zločinem proti lidskosti a za existence dalších okolností mohou být označeny za genocidu. Závazný rozsudek, který by právní kvalifikaci postavil najisto ale v současné chvíli neexistuje.

Klíčová slova

Deportace dětí – mezinárodní právo – ozbrojený konflikt – válečné zločiny – genocida

International Legal Aspects of the Deportation of Children from Ukraine in the Context of Russian Aggression

Abstract

This thesis examines the question of whether the deportation of children from Ukrainian territory in the context of the current armed conflict is unlawful.

The first part of the thesis focuses on the nature of deportations of children from Ukrainian territory. It provides a definition of deportation from the perspective of the Rome Statute of the International Criminal Court, analyses the situation preceding the onset of the armed conflict with a focus on the evacuation of people from the eastern regions of Ukraine, and enumerates the ways and circumstances in which child deportations occur. This part also addresses filtration camps, where children often get separated from their families. Additionally, this part analyses changes to Russian citizenship law and presidential decrees facilitating expedited Russian citizenship for specific groups, including Ukrainian children.

The second part of the thesis contextualizes these events within the realm of international law. It provides an overview of international legal instruments such as the Geneva Conventions, the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, the Convention on the Rights of the Child, and, notably, the Rome Statute. It examines how these laws might be transgressed and delves into the complex issue of genocide allegations within the conflict, alongside exploring the stances taken by the global community.

The third part of the thesis examines the legal avenues available and the jurisdiction of the ICC. It analyses the jurisdictional conditions of the ICC and the ratification process of the Rome Statute in both Ukraine and Russia. It also examines international arrest warrants issued by the ICC in matters of war crimes and the process of their issuance. Additionally, it discusses alternative methods of investigating and prosecuting crimes that could potentially be activated.

Lastly, attention is refocused on Ukraine, exploring its societal and political metamorphosis in recent years within the context of the armed conflict. This section also devotes attention to amendments to Ukrainian criminal law to accommodate collaboration with the International Criminal Court and the process of Ukraine's accession to the European Union.

The findings of this thesis indicate that the deportation of children from Ukrainian territory violates international law. According to international legal standards, such deportations can be considered as war crimes, crimes against humanity, and in certain situations, may amount to genocide. However, there is currently no definitive judgment that unequivocally labels these actions as such.

Keywords

Child deportation – international law – armed conflict – war crimes – genocide